

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Diplomová práce

2023

Bc. Alexandra Protasevičová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Mediální ohlas Erbenovy nevadnoucí Kytice

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Alexandra Protasevičová

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: prof. MgA. David Jan Novotný

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Alexandra Protasevičová

Bibliografický záznam

PROTASEVIČOVÁ, Alexandra. *Mediální ohlas Erbenovy nevadnoucí Kytice*. Praha, 2023. 89 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce prof. MgA. David Jan Novotný

Rozsah práce: 153 946

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá komparací a kompilací mediálního ohlasu, který vyvolaly jednotlivé podoby Kytice Karla Jaromíra Erbena. Předmětem porovnání jsou mnohočetné recenze, počínaje těmi, které byly zveřejněny v tisku bezprostředně po prvním historickém vydání básnické sbírky, následované reakcí na divadelní inscenaci v divadle Semafor v roce 1972, až po reakce na modernější zpracování z roku 2009. Pro další vhodné srovnání bylo zvoleno divadelní představení v Národním divadle, které mělo premiéru v roce 2019. Práce se zaměřuje také na filmovou tvorbu, a to konkrétně Kytici v režii F. A. Brabce z roku 2000.

Cílem diplomové práce je zodpovědět otázku, jakým způsobem se jednotlivé verze Erbenovy Kytice liší, a co výrazné odlišnosti způsobuje. Další otázkou je, proč umělci cítí potřebu se k dílu vracet a reinterpretovat příběh dle svého uvážení. Práce je kriticko-historickou analýzou, přináší pohled mediální, ale i kulturně-politický, se zaměřením na osobnostní rozměr.

Klíčová slova

Karel Jaromír Erben, Kytice, recenze, filmová adaptace, divadlo, mediální ohlas

Abstract

The thesis deals with a comparison and compilation of the media response to the various versions of Karel Jaromír Erben's *The Bouquet*. The subject of comparison is the multiple reviews, starting with those published in the press immediately after the first historical publication of the poetry collection, followed by the reaction to the theatrical production at the Semafor theatre in 1972, to the reactions to the more modern adaptation in 2009. The theatrical production at the National Theatre, which premiered in 2019, was chosen for a further appropriate comparison. The thesis also focuses on film production, specifically *Bouquet*, directed by F. A. Brabec from 2000.

The aim of the thesis is to answer the question of how the different versions of Erben's *Bouquet* differ, and what causes the significant differences. Another question is why artists feel the need to return to the work and reinterpret the story according to them. The thesis is a critical-historical analysis, bringing a media perspective, but also a cultural-political one, with a focus on the personal dimension.

Keywords

Karel Jaromír Erben, *Kytice*, reviews, film adaptation, theatre, media response

Title

Media Response to Erben's Unfading 'Bouquet'

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Prof. MgA. Davidu Janu Novotnému za jeho cenné rady, pohotovou komunikaci a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za jejich podporu během celého studia.

Obsah

Úvod	2
2. Teoretický a metodologický rámec	5
3. Mediální ohlas básnické sbírky	7
3.1 Ohlasy za Erbenova života	8
3.2 Ohlas Kytice po Erbenově smrti	16
3.3 Shrnutí	31
4. Symfonické básně Antonína Dvořáka	32
4.1 Ohlasy symfonických básní	37
5. Kytice v divadle Semafor	42
5.1 Recenze napříč časem	44
6. Filmová Kytice F. A. Brabce	50
6.1 Recenze odborné i uživatelské	53
7. Kytice v Národním divadle	58
7.1 Recenze inscenace	62
Závěr	67
Summary	69
Seznam použité literatury a internetových zdrojů	71
Teze Diplomové práce	77
Seznam příloh	80

Úvod

Básnická sbírka Karla Jaromíra Erbena tvoří společně s *Babičkou* Boženy Němcové a *Májem* Karla Hynka Máchy slavnou trilogii české obrozenecké literatury, také označovanou za pokladnici národní literární tvorby. Popularita básnické sbírky neutichá ani v současné době – jen málokdo by při výčtu obligátní části maturitní četby vynechal právě *Kytici*, a skoro každý si dokáže vybavit alespoň pár veršů z oblíbené básně. Karel Jaromír Erben má pro českou společnost univerzální význam, a to právě kvůli zvěčnění lidového folkloru. Erbenova *Kytice* byla stěžejním dílem za doby národního obrození, ale množství dalších výtisků, edic a překladů pokračuje i v současnosti. Erbenovi se podařilo propojit slovanskou mytologii, ale zároveň dokázal najít něco ryze českého – možná proto cítí umělci potřebu se ke *Kytici* stále vracet.

I přesto se ale názory na Erbenovo dílo v průběhu času různí. Přibývají nové aspekty, kterých si všímají moderní kritici i čtenáři. Od jejího prvního vydání v roce 1853 se doba proměnila, a rozšířily se i možnosti, jak na *Kytici* nahlížet, jak ji správně analyzovat: ať už v kontextu lingvistiky, historie, literatury, typologizace postav, ale také ve vztahu k (staro)novým problémům společnosti – feminismus a ekologie. Pro komplexní pochopení Erbenova odkazu je proto nutné pojmout jeho dílo či následné zpracování komplexně. I z toho důvodu je v diplomové práci věnován prostor filmovému, hudebnímu a divadelnímu zpracování *Kytice*.

Snad nejdůkladněji se životu a dílu Karla Jaromíra Erbena věnoval literární historik Antonín Grund (1904–1952), který mimo jiné připravil k vydání první tři části pětisvazkové edice *Dílo Karla Jaromíra Erbena* (1938–1940). Jiří Horák (1884–1975) a Julius Heidenreich-Dolanský (1903–1975) vydali zbývající svazky. Grundova kniha *Karel Jaromír Erben* vydaná nakladatelstvím Melantrich v roce 1935 mapuje Erbenův život, jeho básnické počátky a první inspiraci k sepsání *Kytice*. Pro poznání básnickových rozhodnutí je nutné začít právě tam.

Diplomová práce je řazena chronologicky. Zpočátku se bude zabývat mediálním ohlasem *Kytice* jakožto literárního díla, a to od doby jejího vydání až do devadesátých let minulého století. Pro lepší návaznost a snazší historické uchopení je kapitola věnovaná reakcím na básnickou sbírku rozdělená na dobu během života Karla Jaromíra Erbena a na dobu po jeho smrti. Klíčovou součástí kapitoly bude analýza vybraných dobových

periodik, ve kterých vyšly recenze na *Kytici*, mezi nimi například *Česká včela*, *Lumír*, *Obzor* nebo almanach *Máj*. Důležitá jsou také hodnocení (kritická i veskrze pozitivní) od Erbenových literárních současníků, ale i následovníků a autorů mnohem modernějších. Zmíněn bude rámcový vzdělávací program, který vzniká pod záštitou ministerstva školství, a to ve vztahu k otázce kontinuity *Kytice* jakožto povinné četby.

Další část práce se bude věnovat někdy opomíjeným symfonickým básním Antonína Dvořáka, které vznikly v roce 1896 na námět Erbenovy *Kytice*. Konkrétně si Dvořák vybral balady *Vodník*, *Polednice*, *Zlatý kolovrat* a *Holoubek*. Už od doby svého vzniku se dají považovat za součást základního repertoáru české národní hudby. Dají se nazvat také „protipólem“ cyklu *Má vlast* od Bedřicha Smetany. Jednotlivé části symfonických básní mají ryze erbenovský kolorit, ale témata a hudba jsou různorodé. Jedná se o zajímavé zhudebnění Erbenovy tvorby, které rozhodně stojí za pozornost.

Do výběru zkoumaného mediálního obrazu Erbenovy *Kytice* bude zařazeno i velmi úspěšné představení divadla Semafor, které společně vytvořili Jiří Suchý a Ferdinand Havlík. Premiéru mělo v roce 1972 a dočkalo se 596 repríz. K tomu mělo představení další dvě obnovené premiéry a bylo natočeno pro trojalbum vydané v roce 1974. V diplomové práci bude věnován prostor také porovnání rozdílných reakcí na *Kytici* uvedenou v divadle Semafor napříč časem a premiérami. Recepce v médiích a ohlasy diváků či kritiků je nezbytnou součástí komplexního mediálního ohlasu díla.

Nedílnou součástí diplomové práce bude *Kytice* režiséra F. A. Brabce, který se básnickou sbírku rozhodl převést na filmové plátno v roce 2000. Práce bude analyzovat samotný snímek, ale také recenze na něj, přičemž bude zohledněn i názor uživatelů webového projektu Česko-Slovenská filmová databáze (ČSFD.cz). Bude posouzeno, jestli došlo k naplnění původního režisérova záměru. Filmové zpracování poetické *Kytice* je obzvlášť náročné, proto bude analyzován také způsob přenesení Erbenových postav a jejich charakterů do filmové podoby.

Druhé divadelní představení, které bude v diplomové práci analyzováno, je *Kytice* v provedení pražského Národního divadla. Premiéru mělo v roce 2019 a dílo dramatovala skupina SKUTR (Martin Kukučka a Lukáš Trpišovský). Kromě analýzy mediálních ohlasů a recenzí od divadelních kritiků jsem se rozhodla činohru sama navštívit, abych dokázala lépe pochopit moderní koncept, se kterým skupina SKUTR přišla. Jako doplnění divadelního představení vyšel podcast *K jádru věci: KYTICE*, který bude v diplomové

práci zohledněn, protože poskytuje klíčový vhled do uměleckých záměrů. Práce také porovná rozdílné reakce na představení v Národním divadle a divadle Semafor.

Záměrem diplomové práce je zmapování jednotlivých děl a recenzí s důrazem na rozdílný přístup k postavám a ději, který se odvíjí i od dobového kontextu. Nejde však o kompletní analýzu všech recenzí nebo filmových a dramatických adaptací, které vycházejí z předlohy *Kytice* od Karla Jaromíra Erbena. Vzhledem k velkému počtu nejrůznějších zpracování už od vzniku samotné básnické sbírky by to ani nebylo možné. I přes to je cílem práce poskytnout chronologický přehled ohlasů nejvýznamnějších tvůrčích zpracování *Kytice*, které dokazují, že má stále své důležité místo (nejen) na literární scéně, a že se k ní i moderní autoři stále rádi vracejí.

2. Teoretický a metodologický rámec

Básnická sbírka *Kytice* Karla Jaromíra Erbena dokázala díky svým uměleckým kvalitám vzbudit zájem veřejnosti už od svého prvního vydání. Analýza recenzí díla bude chronologická, vybrané ukázky co nejpodrobnější, ačkoliv rozhodně není hlavním cílem diplomové práce přinést „abecední seznam všech zmínek o *Kytici*“. Práce se zaměřuje především na motivy a osobní stránku básnické sbírky. Její nadčasovost je základní hypotézou, která bude dále rozvedena. Důkazem je zpracování námětu hned několika způsoby: hudebně, dramaticky, filmově i výtvarně. Právě díky rozličným uměleckým ztvárněním *Kytice* můžeme sledovat proměnu díla skrze odlišná média, ale především reakce veřejnosti na různé varianty, které vycházejí ze stejné předlohy. Vystává otázka, jestli právě onen blízký vztah, který ke *Kytici* máme, není hlavním kamenem úrazu. Básnickou sbírku zná téměř každý. Jen těžko se může předkládaná – cizí – konkretizace¹ vyrovnat vlastní představě, kterou jsme si při čtení *Kytice* vytvořili.

Kromě konkretizace je dalším problémem při adaptaci tak známého a oblíbeného díla české literatury selekce a aktualizace.² Nové pojetí představuje několik problémů, které musí daný autor vyřešit, obzvlášť pokud dojde k žánrovému posunu či k výrazné změně scénáře (například jakým způsobem budou recitovány verše, jestli se zpracují všechny balady a proč). Přístup ke *Kytici* musí být obzvlášť citlivý, ale co publikum také očekává je věrnost a autorství. Především, kteří se *Kytici* rozhodli znovu zpracovat, tak vystává otázka: jak dílo aktualizovat a smysluplně pospojovat jednotlivé balady, aby si v sobě zachovaly ono mýtické národní poselství, ale zároveň aby nevyznívaly příliš pateticky až kýčovitě? V případě vysokých ambicí se proto může snadno stát, že veřejnost dílo odsoudí.

Samotná recenze (z latinského *re-censeo*, posoudit, zhodnotit) je publicistickým žánrem, kterou *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace* definuje jako „shrnující zhodnocení a posudek (...). Má za úkol především informovat a představit veřejnosti dílo (knihu, film, televizní inscenaci atd.) v hlavních rysech.“³ Recenze nemá dostatek prostoru pro obsáhlou analýzu hodnoceného díla, protože vychází z předpokladu,

---

¹ Problémem konkretizace se zabývá například Felix Vodička ve své stati *Literárněhistorické studium ohlasu literárních děl. Problematika ohlasu Nerudova díla* (Slovo a slovesnost, 1941). Je konkretizována celá struktura díla, která nabývá změnách časových, místních i společenských okolností.

² Viz CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs : narativní struktura v literatuře a filmu*

³ OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA, ed. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3., rozš. vyd. Praha: Libri, 2007

že čtenář hodnocené dílo ještě nezná. Neznamená to ale, že by recenze neměla obsahovat subjektivní hodnocení – a jak se přesvědčíme v diplomové práci, častokrát závisí na tom, jak se autor dokáže vcítit do posuzovaného díla. Osobní vkus je patrný obzvlášť u těch autorů, kteří mají odpor k filmovým adaptacím literárních (básnických) děl. Recenzent musí také zvážit charakter publika a zájem čtenářů, ke kterým se obrací, protože má velkou moc ovlivnit názor společnosti na dílo. Plní hned několik funkcí, například funkci informativní, persvazivní, zábavní a propagační.⁴

Při porovnávání a popisování jednotlivých mediálních ohlasů vycházím z *Metod výzkumu médií* od Tomáše Trampoty a Martiny Vojtěchovské. Analýza využívá metody případové studie, kterou definují jako „obvykle se zaměřující na sledování jednoho případu v jeho celistvosti“.⁵ Případová studie podle nich využívá sběru dat pomocí kombinace většího počtu technik, přičemž v případě této diplomové práce jde hlavně o obsahovou analýzu. Za cíl časové analýzy můžeme považovat záznam změn za určité časové období a srovnání posloupnosti událostí s jejich předpokládanou sekvencí.⁶

Metodu zkoumání struktury mediálních textů a narativní analýzy charakterizují jako „zkoumání, jakým způsobem nám média vyprávějí příběhy“.⁷ Klíčová je forma a struktura vyprávění a subjektivita, které se při recenzích často nevyhneme. Otázky, které si diplomová práce při přístupu ke zkoumanému materiálu klade, jsou především „jak“ a „proč“: jak se změnil názor na *Kytici* v průběhu času? Proč mají i moderní autoři pořád potřebu se k básnické sbírce vracet? Proč se nám některá zpracování přičí a máme tendenci je hodnotit negativně?

---

⁴ JIRÁK, Jan a KOPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Portál, Praha, 2003. s. 59-63

⁵ TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 62

⁶ Ibid, s. 65

⁷ Ibid, s. 141

3. Mediální ohlas básnické sbírky

Kytice Karla Jaromíra Erbena (1811-1870) byla vydána pražským nakladatelem Jaroslavem Pospíšilem v roce 1853, původně pod nezkráceným názvem *Kytice z pověstí národních*. Před kompletním vydáním byla otištěna polovina básní, přičemž v tisku se nejprve objevil *Poklad* (1838), který byl uveřejněn ve *Vesně*, národně obrozeneckém almanachu. Dále byla otištěna také *Polednice*, *Zlatý kolovrat*, *Štědrý den* a *Holoubek*, a proto existovalo povědomí o Erbenově literárním nadání již dávno před zkompletováním *Kytice*. Karel Jaromír Erben ale napsal i další balady, které se nakonec v *Kytici* neobjevily, kterými jsou *Mladší bratr* a *Sirotkovo lůžko*. První souhrnné vydání sbírky obsahovalo 12 básní, *Lilie* byla přidána až v druhém vydání z roku 1861, a zároveň se změnil i název samotné sbírky na *Kytice z básní K. J. Erbena*. K prvnímu vydání byl přiložen i polský překlad od Adama Junosza Rościszewského – důkaz nejen vzájemného propojení slovanské kultury, ale také mezinárodního dosahu básnické sbírky. Třetího vydání se již autor nedožil, vyšlo totiž v roce 1871. Od té doby se *Kytice* dočkala téměř dvou stovek nejrozličnějších vydání, což znamená, že byla sbírka v průměru vydávána víc než jednou ročně.

Kromě její knižní podoby se *Kytice* stala populární na divadelních prknech, a inscenaci v různém provedení (čínohra, balet, opera) uvádělo mnoho českých divadel, mezi nimi například Čínoherní studio JAMU Brno (1958), Semafor Praha (1972 a 2009), Divadlo na provázku Brno (1979), Divadlo J. K. Tyla Plzeň (1991), Klicperovo divadlo Hradec Králové (1994), Národní divadlo Praha (2019) a další. Hudebnímu zpracování Antonína Dvořáka i filmovému zpracování F. A. Brabce bude věnována samostatná kapitola, ale za zmínku stojí i rozhlasové zpracování Českého rozhlasu 3 Vltava, které bylo v režii Markéty Jahodové vysíláno v roce 2010.

3.1 Ohlasy za Erbenova života

První zveřejněná balada *Poklad* vzbudila zájem u Františka Palackého (1798-1876), který v *Časopise Národního muzea* (také *Muzejník*), jehož byl zakladatelem, v roce 1838 napsal:

„Již dlouho jsme nečetli básně české s takovým zalíbením, jaké nám poskytovala národní báchorka Poklad od K. Jaromíra Erbena, veršem lehkým a plyným vyložená, o které zde šířeji promluvit chceme. (...) Z toho viděti, že báchorka ta již sama o sobě poetická jest, a rádi uznáváme i obratnost a jemnost tu, kterou p. Erben vytvořil.“⁸

Ačkoliv František Palacký nemilosrdně kritizoval zbytek obsahu a formátu národně obrozeneckého almanachu *Vesny*, Erbenovu báseň vychválil, a považoval ji za jedinou světlou část celého almanachu. Sice měl drobné připomínky, ale ty mohly být dle jeho úsudku snadno napraveny. Z toho je zřejmé, že Palacký viděl literární potenciál Karla Jaromíra Erbena, a ten kladnou recenzi mohl považovat za motivaci pro zveřejnění dalších děl. Navíc mu bylo zajištěno přední místo v české literatuře i jistou míru očekávání, s čím přijde Erben příště – veřejnost mu byla nakloněna.

V *Časopise Národního muzea* ve stejný rok vyšla recenze, tentokrát od Jakuba Malého (1811-1885), dalšího českého národního buditele a novináře. Ten se o *Pokladu* vyjádřil následovně:

„Z básní vyniká Poklad, a s potěšením jest nám říci, že jsme se tu setkali s mladým básníkem spanilého nadání. Necht' p. Erben statně pokračuje na dráze, kterou s takovým prospěchem nastupuje, necht' sbírá a vzdělává pověsti národní, jichž u nás taková hojnost v lidu, a v literatuře nedostatek, necht' konečně nepřestává pilně vzdělávati krasochuť svou, a pakli naděje nás neklame, svým časem uvítáme v něm znamenitého národního básníka.“⁹

Recenze je naprosto pozitivní, ale podobně jako tomu bylo u Františka Palackého, jde především o motivaci pro mladého básníka, který si teprve své místo v české literatuře hledá. Stojí za to si povšimnout, že Jakub Malý poznamenává, že ačkoliv je národních pověstí mezi lidmi dostatek, v literatuře tomu tak není. I proto považuje Erbena za jakéhosi průkopníka, který má odted' za úkol obohacovat českou literaturu o svou tvorbu. Jakkoliv

---

⁸ *Časopis českého Museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1838, 12(1). s. 121-123. ISSN 0862-7282.

Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:bf0324c0-ceed-11e8-b888-5ef3fc9bb22f>

⁹ *Časopis českého Museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1838, 12(1). s. 130. ISSN 0862-7282

povzbuzující musela být pro Karla Jaromíra Erbena slova od Palackého i Malého, určitě si uvědomoval i odpovědnost za svá další vydaná díla.

Zakladatel české žurnalistiky, Karel Havlíček Borovský (1821-1856), se v dopise z roku 1844 z Moskvy, který adresoval Karlu Vladislavu Zapovi (1812-1871), také krátce zmiňuje o Erbenovi:

„Co mi píšete o panu Erbenu, jak byste sypal perly. Ačkoli pana Erbena osobně znám přece si ho vždy tuze vážím, neboť opravdu mnoho pracuje a mnoho dobrého od něj očekávám sám pro své ponaučení. Kdyby zde jen byl Věнец! Nepochybně to jsou verše, a já nyní obzvlášť jsem do veršů jako zapálen.“¹⁰

Karel Havlíček Borovský nejspíš narážel na slova chvály, která publikoval Karel Vladislav Zap v osmém čísle časopisu *Věнец ze zpěvů vlasteneckých, uvitý a obětovaný dívkám vlasteneckým*, a která byla určena Erbenově básni *Svatební košile*. I Karel Havlíček Borovský se s Erbenem znal, ačkoliv se dá předpokládat, že jejich vztah nebyl natolik vřelý, jako tomu bylo u Palackého, se kterým Erben dokonce spolupracoval na sběru materiálu a částečnému překladu k *Dějínám národu českého v Čechách a v Moravě*. I přes to byl K. H. Borovský velmi zaujat chválou, kterou K. V. Zap adresoval Erbenově *Svatební košili*, a to natolik, aby si v dopise posteskl, že nemá možnost přečíst si báseň osobně. Není divu, že bylo vydání kompletní *Kytice* velmi očekávanou událostí české literární scény.

Ve stejném roce, v červenci 1844 se v časopise *Česká včela* oznamovalo:

„S radostí podáváme obecenstvu zprávu, že Erben více balad národních sepsal, které k nejkrásnějším plodům básnickým přičíst musíme, a že je snad během téhož roku ještě z venkova k tisku zašle, kam se za příčinou vědeckých, zvláště historických bádání odebral.“¹¹

Je stále jasnější, že jde pro publikum o radostnou zprávu: jen myšlenka na to, že Erben dokončil další balady byla důvodem k oslavě. Očekávání byla vysoká a zájem velký, a to i přes to, že od publikace první básně, *Pokladu*, uplynulo několik let. Karlu Jaromíru Erbenovi se už podařilo prokázat, že je literárně schopný, ale vydání celé sbírky by znamenalo posunutí jeho umělecké kariéry na novou úroveň.

¹⁰ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1955. s. 8-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ee389580-f5de-11e7-a97b-005056827e51>

¹¹ *Česká včela*. Praha: Synové Bohumila Háze, 8.7.1844, 11(57). s. 228. ISSN 1801-3449.

O pár týdnů později vychází rovněž v *České včele* báseň *Vodník*, ale v tomto případě je její autorkou spisovatelka Božena Němcová (1820-1862). Zde je krátký úryvek:

„Nech, matičko, nech mě koupat,
pálí tak slunečko.“ —

„Chraniž Pánbůh, utopíš se,
má zlatá děvečko.“

Vábné moci neodolá,
přec ku břehu kráčí;
a již jedna hravá vlnka
bílé nožky smáčí.

„Nechod' k vodě,“ lká matička,
„vodník pro tě sáhne,
do své skleněné komůrky
pod vodu tě stáhne.“¹²

Oba spisovatelé – Božena Němcová i Karel Jaromír Erben – měli společnou lásku k českým pohádkám a sběratelství národního folkloru. K. J. Erben vydal v roce 1852 sbírku *Písňe národní v Čechách*, ale sbíráním pohádek se věnoval už za studia. Božena Němcová vydávala v letech 1845-47 pak *Národní báchorky a pověsti*. Dalo by se proto říct, že mezi sebou přátelsky soutěžili, ale zároveň se navzájem podporovali a inspirovali. *Vodník* jako pohádková postava, která se snaží lapit lidské dušičky, proto není ničím neobvyklým. V tomto případě se ale zjevně jedná o vyznání úcty Erbenově básni, protože je *Vodník* Boženy Němcové dějově téměř totožný.

I časopis *Lumír* nezůstává v reakcích pozadu, a 27. listopadu roku 1851 se v něm můžeme dočíst:

„Básnictví české se letos u nás bujněji rozmáchá než v posledních čtyřech letech. K básním Furcha, Picka, Staňka, Šacha, Trokana, Záborského, které v zvláštních vydáních před námi leží, máme ještě dvě velmi zajímavé sbírky básnické k očekávání: Mimo oznámené již básně V. B. Nebeského dostane se k nám sbírka výtečných balad našeho Karla Jaromíra Erbena, který v oboru tom, co jedna z prvních hvězd na obloze národní literatury se skví. Vedle z časopisů již známých

---

¹² *Česká včela*. Praha: Synové Bohumila Háze, 26.7.1844, 11(60). s. (237). ISSN 1801-3449. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:49f10e8a-5a2c-41c1-b499-23ea66b9d776>

*očekávati máme více nových, ještě nevydaných. Sebrání básní Erbenových jsme dávno toužebně očekávali.*¹³

Zde se opakuje motiv očekávání vydání Erbenovy sbírky básní v co nejbližší době. Sbírkou by měla zaujmout místo vedle již známých a oslavovaných českých básníků. Zmíněn je taky fakt, že se bude jednat o básně nové, a nejen ty, se kterými už lidé byli obeznámeni. Těšit se mohli na zatím nevídanou básnickou tvorbu, ale už od známého K. J. Erbena, který představoval sběratele národních pokladů.

Všechny názory na Erbenovo životní dílo ale nebyly pozitivní. Našly se mezi nimi i výjimky – například slovenský kněz, profesor a jazykovědec Martin Hattala (1821-1903) považoval Erbenovu poezii za „souchotinářskou“. Pravdou ale je, že Martin Hattala měl dlouhodobé spory jak s Karlem Jaromírem Erbenem, tak bohemistou Janem Gebaurem (1838-1907). Byl to právě Erben, který rázným způsobem zkritizoval Hattalovu *Skladbu československého jazyka pro střední školy*, a mezi Gebaurem a Hattalou panovala výrazná profesní soupeřivost, která se vystupňovala až k vzájemné averzi.¹⁴ Protože neexistuje jasný důkaz toho, že by Hattala skutečně považoval Erbenovu literární tvorbu za špatnou, můžeme předpokládat, že byl do jisté míry ovlivněn osobními nesympatiemi, a nejednal v hodnocení objektivně.

Od recenze v *Lumírovi* ale uběhly další dva roky, než Karel Jaromír Erben vydal kompletní *Kytici*. Tou dobou se už Erben dá považovat za etablovaného spisovatele, a jeho dílo bylo velmi očekávané. Václav Bolemír Nebeský (1818-1882), obrozenecký básník a publicista, patřil mezi blízké přátele Karla Jaromíra Erbena. Nelze se proto divit, že nešetří slovy chvály hned po prvním vydání zkompletované *Kytice*, a v roce 1853 v *Časopise Národního muzea* píše:

„V němém čase nynějším, kde zpěvectvo české tak smutně umlklo, musí se sbírka tato v básnické roucho oděných pověstí národních s opravdovou radostí uvítati, a to tím více, že tu vysoká cena jejich básnická pro nás zvýšena jest směrem

---

¹³ *Lumír*. Praha. 27.11.1851, 43. s. 1032. ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:545cfdef-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

¹⁴ *Naše řeč: listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého*. Praha: E. Šolc, 1919, III, s. 165-170. ISSN 0027-8203. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:2dde6bd5-4c3e-11e1-1418-001143e3f55c>

*a duchem národním, takže obsah a forma při největší jich části v souměrný celek se slučují.*¹⁵

V. B. Nebeský zde navazuje na recenze, které byly adresovány Erbenově předcházející tvorbě a jednotlivým básním: všímá si, že je Erbenova poezie kvalitní, že jde o něco, co až doposud česká literatura postrádala, a zároveň odkazuje k historické době, ve které sbírka vznikala. Bachův absolutismus¹⁶ prakticky potlačil liberální proud české politiky: začaly represe a několik novinářů a spisovatelů bylo vykázáno ze země, a to včetně Karla Havlíčka Borovského. Nebeský považuje *Kytici* za národní naději, kterou by měli všichni vřele uvítat. Dále Nebeský oceňuje především zachování národního ducha, ale i příměs moderního básnictví, díky čemuž dokázal Erben dosáhnout neotřelé kombinace a upoutat čtenáře.¹⁷

V kritickém časopise *Obzor*, na jehož tvorbě se K. J. Erben podílel, a který byl redigován dalším z jeho přátel, K. B. Štorchem, vyšla roku 1855 úvaha o *Kytici*, která byla napsána v podobném duchu. Jejím autorem je právník a politik Antonín Mezník (1831-1907), který sbírku hodnotí slovy:

*„ (...) A nyní podal nám Erben svoji prostomilou kytici, kterou tak půvabně uvil z nejrozkošnějšího kvítí pověstí národních. (...) Z těch nevadnoucích a důmyslných květů, které vyrůstají z hlubin národního ducha jako vodní byliny z tajemného lůna vod, uvil náš básník svoji rozkošnou Kytici. Výtěžek od něho dobytý je na oko skrovný – nebo celá sbírka obsahuje toliko dvanácte básní – zato je ale, cokoliv podal, ryzí zlato. (...) Jsouť to nejskvostnější básnické perly v celé sbírce a naše literatura nemá podobných. Perut' mohutného genia ovívá nás při čtení a kritika přestává posuzovat, nýbrž oddává se jedinému pocitu: obdivování.“*¹⁸

Antonín Mezník ve své recenzi používá mnoho zdobných obrátů, když označuje Erbenovu *Kytici* za „nevadnoucí“. Také oceňuje kvalitu nad kvantitou, tedy že ačkoliv se může zdát, že Erben vydal „pouze“ dvanáct básní, všechny jsou umělecky velmi hodnotné. Podobně jako jeho předchůdci, i A. Mezník považuje *Kytici* za dosud nejlepší vydanou básnickou sbírku, ke které by mělo být vzhlíženo jako ke vzoru literární dokonalosti.

---

¹⁵ *Časopis českého Museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1853, 27(1). s. 171-173. ISSN 0862-7282. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e26039a0-cf15-11e8-9984-005056825209>.

¹⁶ Bachův absolutismus (1851-59) byla forma vlády v Rakouském císařství, která byla následkem potlačených, tzv. májových revolucí (1848-49)

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Obzor*. Praha. 1855, č.3. s.204

Zajímavé je, že ve stejném čísle časopisu *Obzor* vyšla také recenze na *Babičku* (1855) od Boženy Němcové, která byla hodnocena také pozitivně. Tím se potvrzuje důležitost obou děl.

V roce 1859 vychází druhý ročník almanachu *Máj*, a to s podobiznou Karla Jaromíra Erbena, kterému je věnovaná velká část vydání. Z toho je zřejmé, že Erbenova popularita a jeho *Kytice* byla obzvlášť mezi literární skupinou májovců značná. Novinář a politik Václav Zelený (1825-1875), který přispíval do již zmíněného časopisu *Obzor*, uveřejnil v almanachu *Máj* poměrně obsáhlý životopis Erbena. Ten se věnuje i zdoluhavé cestě, která vedla k publikaci *Kytice*. Obdiv Václava Zeleného k Erbenovi je patrný z následujícího úryvku:

„ (...) *Bylo by ovšem nad míru zajímavé, pohlédnouti blíže i na ostatní ballady – ale nechť každý čte sám – nebo vlastně každý je již četl a jich užil k rozkoši své. A což kdybychom teprve krásy jazyka rozebírali měli! Však jest vůbec uznáno, že nikdo posud u nás neuměl tak malovati slovem, jako Erben! (...) Tak dovedl Erben jeden druh básnictví k nejvyššímu vrcholí dokonalosti, ukázav zároveň cestu, po které básnictví naše nejjistěji dojde původního květu a zároveň uznání cizího.*“¹⁹

Václav Zelený zde zmiňuje, že už není nutné dále rozebírat Erbenovy balady, protože je s nimi veřejnost natolik dobře obeznámena, že si na ně sama dokázala vytvořit názor – samozřejmě pozitivní. Erben je znovu titulován do role básníka, který je ve svém umění ze všech nejlepší. Zároveň ale Václav Zelený vnímá i potenciální mezinárodní význam *Kytice*: s její pomocí má české básnictví šanci obnovit svou zašlou slávu nejen doma, ale také v zahraničí. To dokazuje i citace od Václava Zeleného, který zmiňuje, že má *Kytici* ve své soukromé sbírce i Alžběta Bavorská, císařovna Sissi (1837-1898): „*Jakož pak přivítána jest srdečným pozdravem celého národa, dostalo se jí i vzácného vyznamenání, že přijata jest do příruční bibliotéky J. V. císařovny Eližběty.*“²⁰

Odlehčenější reakce na Erbenovu *Kytici* byla vydána v *Humoristických listech* (s podnázvem *Archiv českého rozmaru a vtípu*), humoristickém a satirickém týdeníku. 4. května 1861 zde Karel Drahotín Villani (1818-1883) pod jménem Drahotín Maria

---

¹⁹ HÁLEK, Vítězslav. *Máj*. s. 112. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0372c9b2-e456-4121-b67a-4f243b69bfa3>

²⁰ HÁLEK, Vítězslav. *Máj*. s. 102. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0372c9b2-e456-4121-b67a-4f243b69bfa3>

uveřejnil baladu s názvem *Balada, již Erben zapomněl do Kytice dát*. Ta se má zpívat jako lidová píseň *Stojí hruška v širém poli vysoká*, a její část zní:

*„V Starém městě v té poštovské ulici
může, kdo chce, ještě spatřit kaplici.
Kaštan před ní, kaštan za ní, uhlí v ní,
by nám mohli kaši vařit v kuchyni.
I pochází ta kaplička z těch časů,
dokud v Čechách nebývalo mamlasů.“²¹*

Tato báseň, ačkoliv pravděpodobně zesměšňující byrokracii a nesmyslná rozhodnutí dle dobového kontextu, potvrzuje, že byl Erben zdrojem inspirace pro autory napříč žánry a literárními útvary. Ať už se jednalo o poezii, prózu, žánr vážný či satirický, Erben dokázal probudit u lidí tvůrčího ducha. Básně z *Kytice* budou v průběhu dějin ještě mnohokrát parodovány, jako je tomu například u *Erbena parodického*, ale nikoliv proto, aby byl K. J. Erbena ponížen.

V roce 1870 Karel Jaromír Erben umírá na tuberkulózu. Autorem jeho nekrologu je Jan Neruda (1834-1891), který už jako mladý básník ve svém *Hřbitovním kvítí* (1858) oslovoval Erbena („*toť by bylo rozumnější nežli tvoje, pěvče Erbene, písně chtít snad písní opěvovat*“), a který ho považoval za svůj velký literární vzor. Nekrolog vyšel v *Národních listech*, 22. listopadu 1870:

„ (...) Erben je básníkem naším nejčeštějším. Kdyby celý národ náš byl co hotový umělec jal se zpracovat pověsti své, jinak nemohl básnit Polednici, jinak ne Vrbu než Erben. (...) Erben vydal Kytici – a dost! Ne jako Voltaire svazků sedmdesát, jako Horác jeden jediný. Můžem tím snáz celé to bohatství nosit při sobě. Bývá-li v novějším básnířství celý svazek duševně lacinější než „pár rukaviček“, u Erbena je verš co verš samé zlato ryzé. Malým kusem zlata vyzlatíš celý dům, malou knížkou svou vyzlatil nám chrám českého života. Dobře se pamatuju, s jakým zbožným pocitem nesl jsem si Kytici z knihkupeckého chrámu, - až jsem se zachvěl, když prodavač mně ji byl podal co majetek můj.“²²

---

²¹ *Humoristické listy: Archiv českého rozmaru a vitupu*. Praha: Josef Richard Vilímek, 4.5.1861, 3(31). s. 258. ISSN 1802-7210. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uid:7b230bb0-db49-11e8-9210-5ef3fc9bb22f>

²² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 22.11.1870, 10(319), s. (2). ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uid:6b3c49a3-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

Neruda, jak již bylo zmíněno, byl velkým obdivovatelem K. J. Erbena, a jím psaný nekrolog tuto skutečnost znovu potvrzuje. Označuje zde Erbena za básníka „nejčeštějšího“ – právě v jeho práci, konkrétně ve sbírce *Kytice*, shledává Jan Neruda národní podstatu a esenci *češství*. Oceňuje Erbenovu práci, které nebylo ani málo, aby snad zanechala čtenáře neuspokojené, ale ani moc, takže neunavila. Motiv kvality nad kvantitou se opakuje v názorech na Erbenovu *Kytici* často. *Kytice* má ideální velikost (dostačující na to, aby vyzlatila chrám českého života), a Neruda nostalgicky vzpomíná na chvíli, kdy si sbírku zakoupil od knihkupce. Tento sentiment stvrzuje intimní vazbu, kterou si ke *Kytici* může vytvořit každý čtenář.

Jan Neruda nebyl jediným velikánem české literatury, který Erbenovi v roce 1870 napsal nekrolog. Stejně učinil i básník, literární kritik a představitel májovců Vítězslav Hálek (1835-1874), který spolu s Nerudou patřil mezi hlavní Erbenovy obdivovatele, a který se k Erbenovi hlásil už v počátcích své vlastní tvorby. Byli to právě Vítězslav Hálek a Jan Neruda, kteří pokračovali v rozvíjení žánru balad. V časopise *Květy* napsal:

*„Erbenova Kytice jest v literatuře jediná, Kytici mohl nám uvíti jen on, to nemohl býti dědicem naprosto nikdo a nikdy. Co poeta vykonal Erben vše, co vykonati chtěl, k čemu ho bozi vyvolili. (...) Vše čeho se Erben dotknul, proměnilo se v drahokam – na tom nám musí býti dosti.“*²³

Hálek v nekrologu popisuje Erbena jako básníka, který měl poslání přímo od bohů, aby vytvořil nesmrtelné a neopakovatelné básnické dílo – *Kytici*. Erbenovo obrovské tvůrčí nadání považuje Hálek za jedinečné nejen pro svou generaci, ale i pro generace, které přijdou po něm.

---

²³ HÁLEK, Vítězslav: *Sebrané spisy XI. O literatuře*. Praha, J. Laichter, 1920, s. 320-1

3.2 Ohlas Kytice po Erbenově smrti

Po smrti Karla Jaromíra Erbena mediální ohlas na jeho *Kytici* neutichá, právě naopak. Na úvod je nutné znovu zmínit Jana Nerudu, který už mnohokrát označil Erbena za svůj vzor. Nejvíce oceňoval na Erbenovi právě jeho vztah k lidem, což se projevilo i v *Hřbitovním kvítí*. Neruda se ale Erbenem nechal inspirovat i při napsání básně *Matka*, která reaguje na *Vodníka z Kytice*. To, že se Jan Neruda rozhodl zpracovat příběh vodníka znovu, svědčí o jeho vřelém vztahu k básnické sbírce i k jejímu autorovi. Zde je krátká ukázka Nerudova provedení:

„*Ach Panno, k dětem půjdu zas
přes všechna pekel muka!
Rci mně, o Panno, kdyby v tom
i věčná byla vina,
zda byla bys kdy mohla ty
snad opustiti syna?*“²⁴

Příběh o vodníkovi končí v provedení Nerudy optimističtěji: na rozdíl od Erbenovy verze zůstane dítě (děti) naživu. U Nerudy je také výraznější náboženský prvek, kdy se žena – matka – obrací k obrazu Panny Marie. I přes výhrůžku o nemožnosti dojít spasení se žena rozhodne vrátit se k dětem, a vybere si tím svůj vlastní osud. To je radikální změna oproti původní verzi: Erbenovy postavy jsou svému osudu většinou odevzdány napospas, nepokoušejí se mu bránit. Neruda přidává svou vlastní interpretaci příběhu, zároveň ale vzdává hold Erbenovu dílu.

Když v *Květech*, časopisu založeném Svatoplukem Čechem (1846-1908) a Servácem B. Hellerem (1845-1922), vychází v roce 1883 bilancující esej *O literárních poměrech u nás koncem let padesátých*, Erbenovi je zde věnován dostatek prostoru. Její autor a zároveň i ilustrátor *Květů*, František Chalupa (1828-1887), reflektuje tehdejší poměry a všímá si blízkého vztahu mezi Janem Nerudou a Erbenem. Vliv Erbena na básnickou tvorbu Nerudy považuje za jednoznačně pozitivní. Ačkoliv byl podle Františka Chalupy rozvoj české literatury „nepřirozenými a násilnými poměry“ zastaven (a to

---

²⁴ NERUDA, Jan a VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Básnické spisy Jana Nerudy: s úvodem od Jaroslava Vrchlického*. (Alois Wiesner). s. 105. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:da728492-ad6e-4815-aa36-3691a59ce153>

především kvůli Bachovu absolutismu), vznikla i navzdory tomu zajímavá díla. V eseji Chalupa píše:

„Na poli písemnictví celkem zavládlo ticho, dusné, smutné ticho, kteréž však nijak nevěstilo blížící se bouři. Mohutní geniové básničtí Kolár, Čelakovský, odpočívali již pod zeleným drnem, Havlíček oháněl se žurnalistickým pérem dotud, dokud jej násilně nezavlekli do Brixenu a jiní ztišili se jako pěny. Erbenova svěží, na luzích prostonárodní poesie uvitá „Kytice“ ovšem zaujala vřele básničky naladěnou mysl skrovného obecnstva literárního, ale přece rozruchu mohutnějšího nezpůsobila. Jak vysoko například Neruda vážil si „Kytice“ Erbenovy, nejlépe vidíme z básničky XXI: Hřbitovního kvítí (...)²⁵

Přestože František Chalupa uznává, že má Erben určité literární nadání, ale že jeho sbírka dokázala zaujmout poměrně malé literární publikum, a vydání *Kytice* nedokázalo vyvolat větší rozruch. Chalupa zaujímá poměrně neobvyklý postoj. Jeho názor je do té doby zcela nevídaný. Nejde o hrubou kritiku, ale zároveň ani o chvalozpěvy, které vydávali předchozí spisovatelé a umělci. Dalo by se říct, že František Chalupa očekával od *Kytice* víc.

Karel Trieftrunk (1829-1897), odborník na jazykovědu a historii, zveřejnil v *Literárních listech* v listopadu roku 1888, svou esej pojmenovanou *O písních národních*. V ní se zmiňuje o Erbenovi i o sbírce *Kytice*:

„Než nejtrefněji uhodil na struny poesie národní po Čelakovském druhý náš sběratel písní národních Karel Jaromír Erben. Také on pilným studováním písní národních osvojil si sloh neobyčejně plyný a jasný, určitý a přesný; u vzdělávání poesie národní dospěl ku vzácné dokonalosti, o niž nejlépe svědčí jeho Kytice z pověsti národních r. 1853 poprvé vydané. (...) Erben pohřživ se v bohatý poklad písní, pověstí a báchovek národních vzdělával je i pěknou prosou, v níž vypravovací způsob obecného lidu ve správném slohu tak mistrovsky napodobil, že připravil tím obecnstvu čtení zajímavé i obsahem i slohem.“²⁶

Karel Trieftrunk jmenuje Karla Jaromíra Erbena druhým nejlepším sběratelem národních písní, kterému se podařilo zvládnout veškeré obraty poezie, a to hned po F. L.

²⁵ *Květy: časopis věnovaný poučné zábavě i záležitostem národním*. Praha: Jaroslav Pospíšil, 10.1883, 5(10). s. 455. ISSN 0023-5849. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:32daf821-8bd2-429e-941b-61ecb93eb969>

²⁶ *Literární listy*. Praha. 1.11.1888, 9(23). s.360. ISSN 1803-1463. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:38225125-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

Čelakovském (1799-1852). Přirovnání k Čelakovskému dnes může působit překvapivě, ale v dobovém kontextu je naprosto oprávněné: jeho ohlasová poezie, která souvisela s Čelakovského obdivem k folklóru, je velmi podobná Erbenově práci s lidovou slovesností. *Ohlas písní českých* vychází v roce 1839, tedy rok poté, co byl publikován *Poklad*. Oba umělci obohatili českou literaturu svou tvorbou, a jak si všímá Trieftrunk, Erben se své *Kytici* dokázal sebrané národní písně a pověsti podat čtenáři zajímavým způsobem, a to jak po obsahové, tak po formální stránce.

Mezi další velké obdivovatele Karla Jaromíra Erbena patří Jaroslav Vrchlický (1853-1912). V roce 1892 vydává *Studie a podobizny*, které jsou sbírkou teoretických literárněvědných textů o vybraných autorech a jejich tvorbě. Přestože se jedná o autory především italské a francouzské (což souvisí s rozsáhlou překladatelskou činností Jaroslava Vrchlického), neodpustí si Vrchlický i obsáhlé zamyšlení nad Erbenovou *Kyticí*:

„Je zbytečno chváliti Kytici. Těch, kdo by neoceňovali velké a ryzí poesie Erbenovy, bude asi málo, a vždy bude tam, kde by úsudek vyzníti měl negativně, notně přisady osobní nechuti vzniklé proti básníkovi z jiného oboru činnosti jeho nebo touhy říci raději duchaplné, v jádru však falešné paradoxon, než prostou, při tom snad banální pravdu. Myslím zvlášť, že básníci a umělci vůbec stojí při Erbenovi jako jeden muž. (...)“²⁷

Jaroslav Vrchlický považuje *Kytici* za skvělé dílo, jehož kvalitu musí pochopit snad každý. Dle jeho názoru má na dílo negativní názor jen ten, kdo má silnou averzi vůči samotnému autorovi – což se potvrdilo například u recenze od Martina Hattaly, který skutečně měl osobní konflikt s Erbenem, a nechal se jím ovlivnit i při hodnocení sbírky. Dále se také může jednat o někoho, kdo jde schválně proti davu, jen aby vynikl duchaplností. Co ale podle Vrchlického negativním kritikům uniká, je fakt, že stačí říct prostou pravdu: Erbenova *Kytice* je natolik kvalitní, že dokáže přežít i zkoušku času. Tuto myšlenku Jaroslav Vrchlický ještě rozvádí:

„Kytice stojí v první řadě básnických skutků této první epochy. Ona uzavírá růženec děl, který zahájily znamenité básnické překlady Jungmannovy, a kde září předzpěv k Slávy dceři s výborem nejkrásnějších sonetů Kollárových, Ohlasy Čelakovského, Máchův Máj a některé jeho fragmenty (...). Erbenova Kytice stojí

---

²⁷ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Studie a podobizny*. V Praze: F. Šimáček, 1892. s. 19. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:3822c040-10fd-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

však jednou nohou již na prahu k době modernější, proto byla tak pochopena a oceněna mladšími.²⁸

Z tohoto úryvku se dá vyčíst, že *Kytice* dělí dvě významná období českých literárních dějin, ačkoliv si toho Erben při její tvorbě ještě nemusel být vědom. *Kytice* uzavírá díla osobností, mezi které se řadí Josef Jungmann (1773-1847), Ján Kollár (1793-1852), František L. Čelakovský, ale i Karel Hynek Mácha (1810-1836). Šlo o významné představitele národního obrození, kteří pomohli formovat moderní český nacionalismus. Zároveň pak Erben svou *Kyticí* odstartoval generaci novou, modernější, která přetvořila podobu české literatury. Vrchlický poznamenává, že *Kytice* byla pochopena a oceněna mladšími, mezi které nepochybně patří i sám Jaroslav Vrchlický, ale také například Jan Neruda a Svatopluk Čech.

Se začátkem nového století neopadá ani láska k Erbenovu dílu. Ještě před první světovou válkou a vznikem samostatného československého státu, v roce 1900, se v *Programu c. k. nižšího gymnásia slovanského v Brně na konci školního roku* objevuje hned několik zmínek o Karlu Jaromíru Erbenovi. Dozvídáme se, že se v páté třídě četlo *Záhořovo lože*, a také se úryvek z něj učil nazpaměť. Další balada z básnické sbírky *Kytice*, kterou se žáci učili nazpaměť, je *Svatební košile*. Kromě toho je ale pedagogem Eduardem Starým uveden výčet žáků, kteří přednášeli po předchozí domluvě s učitelem i jiné básně, zejména „*Erbenovy, Čechovy, Krásnohorské, Jablonského aj.*“²⁹ Podobná školní osnova nižšího gymnásia v Brně platí pro šestou třídu, kde: „*Z paměti se učili žáci z poetiky číslicům svrchu naznačeným; mimo to různým básním Sv. Čecha, J. Vrchlického, K. J. Erbena, J. Nerudy, J. Kollára, Fr. L. Čelakovského atd.*“³⁰ Ve třídě osmé se memorovala báseň úvodní, *Kytice*.

Ani další významná osobnost české literatury a autorka známých libret, Eliška Krásnohorská (1847-1926), se nezdráhala vyjádřit svou náklonnost k Erbenově dílu. K padesátému jubileu vydání *Kytice* (v roce 1903) publikovala v časopise *Osvěta* svou úvahu, ve které se přihlásila k Erbenovu odkazu. Kromě toho, že v úvaze přiznává, že se

---

²⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Studie a podobizny*. V Praze: F. Šimáček, 1892. s. 21. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:384674e0-10fd-11e5-b269-5ef3fc9bb22f>

²⁹ *Program c. k. nižšího gymnásia slovanského v Brně na konci školního roku*. Brno: C.k. nižší gymnásium slovanské, 1901(34). s. 47. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:dcb80cf0-3d69-11e8-b52f-5ef3fc9ae867>

³⁰ *Program c. k. nižšího gymnásia slovanského v Brně na konci školního roku*. Brno: C.k. nižší gymnásium slovanské, 1901(34). s. 48. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:dcc3f3d0-3d69-11e8-b52f-5ef3fc9ae867>

pro ni básnická sbírka *Kytice* stala inspirací pro napsání vlastních básní, zamýšlí se také nad dlouhověčností a poselstvím, které v sobě *Kytice* má:

„Kdo z nás jí neznal, kdo neblouznil o kouzelném půvabu jejím, kdo se nepřel se svými vrstevníky o nejvyšší přednost té či oné její skladby, která jej nejvíce uchvacovala? Kdo z nás neodřikával z paměti celé strany knihy, celé dlouhé básně, kdo s tajemným rozechvěním své duše nedeklamoval někdy aspoň *Štědrý den*? Nejen některý syn matky české, jak sobě žádalo pokorné přání pěvcovo, ale celý národ přilnul srdcem k jeho *Kytici*, veškera mládež se zanítla kouzlem jejím.“³¹

Eliška Krásnohorská potvrzuje, že *Kytice* byla předmětem dohadů: nemusela však nikoho přesvědčovat o svojí kvalitě, debaty mířily mnohem konkrétněji – která balada je nejlepší, ke které má kdo nejbliž. Podle Krásnohorské snad každý umí odrecitovat část z knihy nazpaměť, i kdyby to měl být jen *Štědrý den*. V závěru ukázky se myšlenkami vrací zpátky k první básni, stejnojmenné *Kytici*, kdy se podle ní Erbenovi podařilo svým dílem oslovit nejen jednoho syna matky české, ale dokonce celý národ. Tím byla jeho úloha jednoznačně splněna.

O pár let později, v roce 1909, vycházejí rovněž *Pedagogické rozhledy*. Tento věstník spadal pod Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách. Šlo o publikaci s cílem šíření intenzivní osvěty a vzdělanosti ve všech vrstvách národa, a to i navzdory nejisté politické situaci. Pedagog Vojta Beneš sepsal „čtenářský vývoj svých žáků“, který rozdělil na četbu školní a mimoškolní. Četba školní v té době čítala například Jiráskovy *Staré pověsti české*, nebo také *Z pohádky do pohádky* od Elišky Krásnohorské. *Kytice* nebyla školní četbou, ale i přes to ji přečetli dva žáci pedagoga Beneše.³²

Arne Novák (1880-1939), literární historik a kritik, publikoval v *Národních listech* 8. listopadu 1911 článek (označený za *feuilleton*, tj. fejeton) ke stému výročí narozenin Karla Jaromíra Erbena. Už jen samotný fakt, že článek vyšel (ačkoliv o den později kvůli technické chybě), značí obdiv a úctu, kterou k Erbenovi umělci chovali i sto let po jeho narození. V něm se zabývá Erbenovým životem, ale především sbírkou *Kytice*, o které píše následovně:

³¹ *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: Václav Vlček, 02.1903, 33(2). s. [97]. ISSN 1212-026X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ac59b7f0-cba9-11e4-a19f-001018b5eb5c>

³² *Pedagogické rozhledy: věstník literárního a pedagogického odboru při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách*. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 03.1909, 22(6). s. 615. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0823ebb0-9770-11e3-ad99-001018b5eb5c>

„Karel Jaromír Erben, poslední velký básník naší lidové romantiky, jehož jubileum připadá dnes, jest o rok mladší než Mácha, leč znamená v mnohé příčině pravý opak pěvce Májového: z klidných a laskavých jeho zraků, v nichž není ani otázek, ani předpovědí, pohlíží na nás vyrovnaný dovršitel a zpečetující klasik. Hlavní díla obou protichůdců, krvavě osobní „Máj“ vášnivého umělce a souladně objektivní „Kytice“ mírumilovného učence, stojí na křižovatkách naší poesie, kde rozbíhají se její cesty diametrálně: (...)“³³

Úvodním bodem článku se stává rozpor mezi Karlem Hynkem Máchou a Karlem Jaromírem Erbenem: nejde o konflikt mezi osobnostmi, ale o rozdíl mezi jejich reprezentativním dílem. Novák si všímá, že Erben – ač o rok mladší než Mácha – je pravým opakem rozervaného básníka, který stvořil *Máj*. Erbena vnímá jako mírumilovného učence, který v *Kytici* nehodnotí, zůstává nestranným autorem. Důležité je zmínit, že Erbenovo dílo může být oproštěno od osobního zaujetí právě proto, že se jedná o balady vycházející ze slovanského folkloru.

Když v roce 1924 začal vycházet časopis *Přítomnost*, stáli u jeho zrodu Jaroslav Stránský (1884-1973) i Tomáš Garrigue Masaryk (který časopis podpořil tajným darem miliónu korun)³⁴. Šéfredaktorem politicko-kulturní revue se stal Ferdinand Peroutka (1895-1978), a přispívali do něj známí autoři, mezi které patří například Karel Čapek, Karel Poláček, Eduard Bass a další. V roce 1927 byl v *Přítomnosti* publikován článek s názvem *Střední škola a literatura*. Jeho autor, Miroslav Havránek, se zde zamýšlí nad významem povinné četby:

„Na každé střední škole ukládá se žákům, třetí třídou počínajíc, přečíst vždy za rok několik (2—16!) knih krásné literatury. Ty knihy určují se v každé třídě jednotně a závazně pro všechny žáky – a žáci je čtou nebo i nečtou. Mohlo by být otázkou, má-li to vůbec smysl, aby se na komando žák »kochal krásami« některé knihy, a jaký prospěch z tohoto nuceného poměru má žák a jaký literatura. Vzniká láska nebo nenávisť? Povinná četba může tu prospět i škodit.“³⁵

---

³³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 8.11.1911, 51(309). s. [1]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:bc40f710-305f-11e7-9ceb-005056825209>

³⁴ O nás. *Přítomnost.cz*. [online]. 2022 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://www.pritomnost.cz/o-nas/>.

³⁵ *Přítomnost: nezávislý týdeník*. Praha: František Borový, 31.03.1927, 4(12). s. 184. ISSN 1805-2924. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e483b040-ea7c-11e8-9445-5ef3fc9bb22f>

Jakkoliv zajímavá je debata nad prospěchem povinné školní četby na tehdejších středních školách, ještě o trochu cennější jsou zmínky o Erbenově *Kytici*. Podle materiálů z 68 škol, které Havránek sesbíral, byl Erben zastoupen dvěma spisy uloženými ke čtení v jedné třídě. Šlo o *České pohádky* a *Kytici*. Havránek konstatuje, že Svatopluk Čech a Alois Jirásek na středních školách vedou. Až po nich se dostává pozornosti „skutečným klasikům“, mezi které Havránek řadí Jana Nerudu, Boženu Němcovou, F. L. Čelakovského a Karla Jaromíra Erbena. Erbenova *Kytice* se povinně čte v páté třídě. Miroslav Havránek vše ukončuje svým názorem, že by povinná četba měla být upravena tak, aby ji bylo málo a aby byla skutečně umělecky nebo obsahově významná.

František Xaver Šalda (1867-1937), literární kritik a spisovatel, se v *Šaldově zápisníku* věnuje i sbírce *Kytice*. Jedná se o poznámku z roku 1935 – téměř sto let od zveřejnění první básně, *Pokladu*. *Šaldův zápisník* se často zabývá problematikou domácí literatury, a Šalda v něm uveřejňoval umělecké kritiky a eseje. Zmínka o Erbenovi je sice krátká, ale důležitá:

„Jinak, až vlny opadnou, budeme si musit zvykat, sdružovat jména Mácha a Erben a vyslovovat je jedním dechem; Mácha představitel romantismu revolučního, Erben romantismu konzervativního. Jako si musíme zvykat vyslovovat jedním dechem jména Dobrovského a Jungmanna, Nerudy a Háška, Čecha a Vrchlického – česká tradice literární je právě, jak jsem v tomto Zápisníku již několikrát zdůrazňoval, podvojná. A uvědomit si, že vedle toho, co Máchu a Erbena dělí, je tu také něco, co je váže ve vyšší jednotu, poslední ryze básnický jmenovatel, nový zorný úhel obraznosti ryze básnické, o jehož tvorbu a vznik se ovšem zasloužil v tomto případě mnohem více Mácha.“³⁶

F. X. Šalda ve svém zamyšlení jednoznačně spojuje oba autory – Karla Jaromíra Erbena a Karla Hynka Máchu. Tento přístup (jakkoliv jsme si na něj v současnosti zvykli) je ve své době poměrně neobvyklý. Názor, že všichni velikáni české literatury přicházejí v páru není zcela typický. Šalda přichází s novou myšlenkou, když Erbena a Máchu spojuje. Je si vědom jejich odlišností – zařazuje je do romantismu revolučního a konzervativního (čímž potvrzuje myšlenky zmíněné v článku od Arne Nováka) – ale

---

³⁶ *Šaldův zápisník*. Praha: Otto Girgal, 1935-1936, 8(1). s. 329-330. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2dfde600-45cb-11e5-8b04-5ef3fc9bb22f>

jejich básnickou jednotu považuje za důležitější. Zároveň uvádí, že je Erbenova tvorba pro vznik básnické obraznosti méně důležitá než ta Máchova.

Při vytváření komplexního obrazu českého literárního prostředí nelze opominout ani *Pražský lingvistický kroužek* a jednoho z jeho čelních představitelů, Jana Mukařovského (1891-1975), který se zabýval strukturalismem a literární teorií. Publikoval v recenzovaném vědeckém časopise *Slovo a slovesnost*, který se zabýval otázkám teorie a kultury jazyka, a který byl založen jako orgán *Pražského lingvistického kroužku*. Zde v roce 1936 vychází Mukařovského esej *Protichůdci. Několik poznámek o vztahu Erbenova básnického díla k Máchovu*, ve které si stejně jako F. X. Šalda všímá spojitosti mezi Erbenem a Máchou:

„(...) *Pro Erbena není básnické dílo vyčerpáno estetickým působením nebo vlasteneckou propagací, jak tomu bývalo před Máchou, nýbrž chce působit na elementární lidský poměr k světu. (...) Avšak individuum se ani u něho nepodrobuje beze vzpoury, nýbrž znovu a znovu se pokouší různými cestami překročit meze položené svobodě jednotlivcova jednání nadindividuálně platnými hodnotami: takový je ústřední smysl tematiky Kytice. Vidno, že i po této stránce Erben současně na Máchu navazuje i staví se proti němu v protiklad.*“³⁷

Podobně jako F. X. Šalda si i Jan Mukařovský všímá rozporu mezi vnímáním romantismu Máchou a Erbenem. Jestli je Máchův romantismus znamením revolty – postavy aktivně bojují proti svému osudu – tak Erbenův romantismus je spíše v duchu rezignace a predestinace. *Kytice* navazuje na Máchův *Máj*, ale v mnohém ho i vývojově překonává. I přes rozdílnost témat obou děl (odtud název *Protichůdci*) nejde oba autory rozdělit. Podle Mukařovského se musí pro správné pochopení a hodnocení Erbenovy *Kytice* brát ohled na *Máj* a naopak.

V roce 1939 jsou v Protektorátu Čechy a Morava vydány *Normální učebné osnovy pro obecné a měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem a pro jednoroční učebné kursy, připojené k těmto měšťanským školám, v Čechách a na Moravě*, které se řídí výnosem ministerstva školství a národní osvěty a byly součástí přílohy *Věstníku ministerstva školství a národní osvěty* (MŠANO). Díky tehdejšímu ministrovi Janu Kaprasovi (1880-1947) se podařilo zamezit germanizaci školského prostoru v rámci

---

³⁷ *Slovo a slovesnost: list Pražského lingvistického kroužku*. Praha: Melantrich, 1936, II, s. 42. ISSN 0037-7031. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:b0667380-530d-11e1-2755-001143e3f55c>

konečného řešení české otázky. Významná část školních osnov proto byla věnována vyučovacímu jazyku (češtině), který má mít výjimečné postavení mezi ostatními předměty a zvláštní důležitost v národní výchově. Osnovy byly rozdělené podle tříd, u měšťanských škol se můžeme dočíst i o doporučených ukázkách z děl předních českých spisovatelů, které by byly pro děti vhodné. Ve třetí třídě by se mělo jednat o Josefa Jungmanna, Františka Palackého, Karla Jaromíra Erbena a další.³⁸

Vojtěch Jirát (1902-1945), literární historik a kritik, sepsal v roce 1944 významnou literárně-teoretickou stať nazvanou *Erben čili majestát zákona*. Ani on se nevyhýbá srovnání Karla Hynka Máchy s Karlem Jaromírem Erbenem, ale zachází ještě dál: posuzuje hloubku mužských a ženských postav. Jirát se ve stati utvrzuje o významu nepochopení, které mezi Erbenem a Máchou existovalo. Moderní a dosud důkladně neprobádané téma popisuje Vojtěch Jirát následovně:

„(...) *Erben staví domov, život, ba celý vesmír pod ochranu ženy. Ocitáme se v ovzduší Goethových Matek i poblíž romantického kultu mariánského nebo spekulací Bachofenových o pradávnmém matriarchátu. A do toho vznešeného rámce vmalovává pak Erben zlé, křehké i spanilé zjevy macech, matek, vdov i panen, panen líbezných jako jarní květ a usychajících jako růžové poupě. Není balady, která by se obešla bez žen; o mužích se však leckdy učiní jen zmínka, ba mnohdy ani ne ta (jako v Pokladě). Zejména vztah matky k dítěti, a to zase nejvíce k dceři, poutal básníkovu pozornost.“³⁹*

Ženy vystupující v Erbenově *Kytici* jsou kromě *Záhořova lože* vždy stavěny do role hlavních postav. Nefigurují ve sbírce jen jako nečinné oběti, jak je tomu v případě Máchova *Máje*. Ženské postavy jsou trojrozměrné: nejsou vždy kladné, častokrát se dopouští nějakého prohřešku, který je následně potrestán. Nesou také přímou zodpovědnost za své činy, ačkoliv jsou jejich prohřešky hodnoceny mírněji, než je tomu u mužských postav. Ženská povolání, která jsou v *Kytici* popsána, souvisí s domácí sférou (s výjimkou Libuše), kdežto u jejich mužských protějšků je výběr pestřejší (král, strážce,

---

³⁸ *Normální učebné osnovy pro obecné a měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem a pro jednoroční učebné kursy, připojené k těmto měšťanským školám, v Čechách a na Moravě: výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 27. července 1939, č. 98.000-I.* V Praze: Státní nakladatelství, 1939. s. 86. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d5e78330-2105-11e4-8c14-5ef3fc9bb22f>

³⁹ JIRÁT, Vojtěch. *Erben čili majestát zákona*. Praha: Jaroslav Podroužek, 1944. s. 8-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cb8f8045-fad5-44df-b303-3a58e2d1cc30>

orač, sluha...) – tento fakt je odrazem dobového patriarchálního řádu. Jirát se k rozdílu mezi vnímáním ženského a mužského světa staví následovně:

„V tomhle detailu se pěkně jeví, jak máchovská látka se ponenáhlu připodobňovala Erbenovu světu. Neboť je-li máchovským motivem boj syna proti otci, motivem erbenovským je mužova vina na nevinné bytosti. Otec vodník zahubí své dítě, otec nevědomky způsobí osudnou matčinu zlost v Polednici. Ještě však častěji se v Erbenových baladách vyskytá muž, který zavíní smrt ženinu (...) Monotónnost vyznačuje charakter i dějovou úlohu mužů: buď jsou nesympatičtí, nebo bezvýznamní.“⁴⁰

Jirátovo hodnocení mužských postav jako „bezvýznamných“ či „nesympatických“ odpovídá Erbenovu záměru. Pravdou je, že mužské postavy hrají v *Kytici* především sekundární roli, kdy se do dané situace dostanou jen díky ženám. Kromě vztahu Erbena k hlavním ženským postavám a Máchově důrazu na boj syna proti otci si Vojtěch Jirát všímá i úcty, kterou Erben choval k řádu a pravidlům (bezpochyby vycházející z jeho právnického vzdělání). Erben ctil řád nejen občanský, ale i božský, což ho výrazně odlišovalo od Máchy, který se k provinilcům ve svém díle zachoval jinak. Na druhou stranu si Erben vážil i vlastností jakými jsou mírnost a smířlivost, které podle něj podtrhovaly slovanský postoj ke světu – díky přijetí křesťanství se „zmírnily“ kruté obyčeje. Všechny protiklady, které se v Erbenově charakteru i dílu smísily, jsou pak pravou podstatou jeho významnosti. Právě díky těmto vlastnostem dokázala *Kytice* získat svou nesmrtelnost. Jak Jirát uvádí v úplném závěru stati: *„Erbenova mírnost i krutost, stejně jako jeho prostota i monumentálnost, jeho srůst s lidovým cítěním i jeho nadčasovost, všechny znaky umělce a člověka mají jeden a týž kořen: je jím nezvratné přesvědčení, že zákon nezbytný ve všem světě stojí a vše tu svůj zaplatí dluh.“⁴¹* Jirát se odkazuje zpátky na Věštkyň, přičemž shrnuje smysl Erbenova díla.

Po komunistickém převratu v Československu v únoru 1948 se v médiích nepřestaly objevovat zmínky o Erbenově *Kytici*, jen byl upraven narativ, aby byl v co největším souladu s ideologickou propagandou. Důkazem je článek *Básník českého lidu, k 80. výročí smrti K. J. Erbena*, který vyšel v roce 1950 v deníku (a zároveň ústředním

---

⁴⁰ JIRÁT, Vojtěch. *Erben čili majestát zákona*. Praha: Jaroslav Podroužek, 1944. s. 10-11. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cb8f8045-fad5-44df-b303-3a58e2d1cc30>

⁴¹ JIRÁT, Vojtěch. *Erben čili majestát zákona*. Praha: Jaroslav Podroužek, 1944. s. 34. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cb8f8045-fad5-44df-b303-3a58e2d1cc30>

tiskovém orgánu Komunistické strany Československa) *Rudé právo*. Autorem je Julius Dolanský (1903-1975), literární historik a poúnorový poslanec Národního shromáždění, který k připomínce 80. výročí smrti Erbena píše:

„Kytice z pověstí národních vyjádřila realisticky věrně duchovní a myšlenkový stav českého venkova z první polovice 19. století. Nezachytila jej ovšem celý. Zaměřila se na to, co si lid vyprávěl a věc věřil z prastarého odkazu minulosti. Erben se nikde v „Kytici“ nepokusil podat alespoň vzdálený odraz sociálně revolučního kvasu mezi rolnictvem před rokem 1848. K národně politickým ideálům se přiblížil jenom v závěrečné básni o „Věštkyňi“ s obměnou Libušiných proroctví.“⁴²

Jde o zajímavou interpretaci básnické sbírky. Z úryvku je jasné, že Erbenovo dílo nebylo dle komunistického režimu dostatečně revoluční. Podle Dolanského nevykresluje *Kytice* dostatečně utrpení prostého českého lidu, který je utlačován vládnoucí (imperialistickou) vrstvou v tehdejší Rakousku-Uhersku. Julius Dolanský by patrně básnickou sbírku *Kytici* rád doupravil, aby byla napsána v budovatelském duchu. Zároveň Dolanský klade větší důraz na motiv slovanské blízkosti a vztah Erbena k Rusku, který jeho předchůdci zmiňovali jen okrajově, pokud vůbec.

Jan Skácel (1922-1989), básník a prozaik, otiskl nejprve v roce 1961 časopiseckou a později i knižní báseň *Pocta Erbenovi*. V ní vidí Erbena jako básníka pohádkové víry, který nechává vyhrávat dobro nad zlem. Zároveň ale od Erbena přejímá časovou neurčitost, když se ve verších vrací do chlapeckých let, časů pohádek a snů. Možná nejjasnějším odkazem na Erbena je zmínka o zlatém kolovratu, přeslici a kuželi – známých věcech z básně *Zlatý kolovrat*. Kromě toho napsal Jan Skácel *Místo eseje dopis císařovně*, který se objevil i jako předmluva k výběru z díla Karla Jaromíra Erbena *Mateří doušky* z roku 1969. Skácel svůj stylizovaný dopis adresuje císařovně Sissi, a píše v něm: „*Uvil nám kytici, paní, kytici divučarou. A tato kytka, na rozdíl od jiných, neuvadá. Zůstala svěží jako v den svého vázání a na korunkách jednotlivých okvěti třpytí se ranní rosa a v každé kapičce té rosy se obráží celý svět. Byl to kouzelník, paní, byl to mág.*“⁴³

⁴² *Rudé právo*: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha: [s.n.], 19.11.1950, 30-31(274). s. 5. ISSN 0032-6569. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:03ccb731-5155-4e4f-b340-1f8b2fc0c413>

⁴³ ERBEN, Karel Jaromír, SKÁCEL, Jan a PŘIDAL, Antonín. *Mateří doušky*. Praha: Československý spisovatel, 1969. s. 7. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7566ef10-e028-11e2-9439-005056825209>

Jiný přístup k Erbenovu dílu měl jeden z nejdůležitějších českých spisovatelů druhé poloviny 20. století, Bohumil Hrabal (1914-1997), který poprvé publikoval svou *Esej o Kytici* v roce 1970. V ní se Bohumil Hrabal zamýšlí nad významem a odkazem, který Erben zanechal českému národu. Úvahu také uvedl Český Rozhlas Vltava v roce 2020, k 150. výročí úmrtí Karla Jaromíra Erbena. Celou *Esej o Kytici* čte Stanislav Zindulka.⁴⁴ Hrabal o *Kytici* napsal:

„(...) Z hlubiny minulosti vybíral a sbíral české pohádky a české mýty a báčorky, z kterých pak díky své imaginaci sestavil a napsal básně, aby je uvil v kytici, knihu, ve které se velká moralita snoubí s krásou. V této *Kytici* pevně čarou rozlišil mezi světlem a tmou, mezi Dobrem a Zlem, vinou a odplatou... (...) Tak se Erben dobral počátku nejen české poezie, ale i filozofie; našel to místo, kde se poprvé zjevila podstata, vytrysknuvší z kolektivního povědomí, ve kterém splývá etika s estetikou.“⁴⁵

Bohumil Hrabal ve své eseji používá mnoho metafor a poetických obrátů, obzvlášť když píše o Erbenovi, který uvil básně v kytici. Velmi důležitá je i zmínka o protikladech (dobro a zlo), na které se podle Hrabala Erben v básnické sbírce zaměřil. V mnoha úvahách a recenzích na *Kytici* tento prvek nefiguruje, zatímco v eseji Bohumila Hrabala se dostává do popředí. Vidění světa, ve kterém jsou jednotlivé aspekty postaveny do opozice, je inovátorské. S tím souvisí i myšlenka, že se Karlu Jaromíru Erbenovi podařilo *Kytici* započít nejen české básnické umění, ale také filozofii.

V roce 1970 vyšla v nakladatelství *Československý spisovatel* studijní příručka *Čeští spisovatelé 19. století*. Je nutné poznamenat, že v této konkrétní publikaci jsou téměř naprosto opominuty Erbenovy sesbírané a sepsané pohádky, rovněž se publikace nevěnuje ani *Bájím a pověstím slovanským*, přestože by na slovanskou provázanost mohl být kladen (vzhledem k dobovým souvislostem) větší důraz. Ačkoliv je v ostatních textech o Erbenovi věnován větší prostor básnické sbírce *Kytici*, nikdo se nezabývá kontextem mezi *Kytici* a bájemi a pohádkami, kterým se Erben důkladně věnoval.

Slovníková příručka byla napsána autorským kolektivem za redakce Mojmíra Otruby a Květy Homolové. Jde o zajímavou dobovou reflexi Karla Jaromíra Erbena a jeho

---

⁴⁴ Bohumil Hrabal: *Esej o Kytici*. *Portál Českého rozhlasu* [online]. 2022 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/bohumil-hrabal-esej-o-kytici-5040639>

⁴⁵ HRABAL, Bohumil. *Esej o Kytici. Znění zlatého zvonu*. Praha: Československý spisovatel, 1986. s. 215

díla, obzvláště rozebírané básnické sbírky *Kytice*. Autoři zakončují část o Erbenovi následovně:

„Mýtus byl pro Erbena básnickým poukazem k základním vztahům, které mají v životě člověka obecnou platnost, nezávislou na historii, byl projevem vědomí o potřebě morálního řádu. Oživení mýtu bylo romantickou obranou proti dějinnému vývoji, rozkládajícímu tradiční představu jednoty člověka a světa. Ale bylo zároveň obranou i proti násilným zvrátům nastolovaným reakcí. Ne náhodou byla Erbenova *Kytice* považována jako odkaz na lidské a národní hodnoty, ohrožené bachovským absolutismem.“⁴⁶

V této příručce z let 70. se objevuje myšlenka, že Erbenovým (ať chtěným či nechtěným) záměrem bylo oživení mýtů z dob dávno minulých, návrat k české tradici a sesbírání lidových pověstí. To mělo sloužit k obraně proti neveselé situaci, ve které se nacházel nejen Erben sám, ale také národní duch, ohrožený formou vlády (absolutismem). Ačkoliv je názor obsažený v *Českých spisovatelích 19. století* dohnán do extrému, dá se s ním pracovat. Útěk od problémů doby, ve které Erben žil, do lepších časů, je v mediálních studiích definován jako *eskapismus*.⁴⁷ Duševní rozptýlení od nepříjemnosti každodenního života realizoval Erben prostřednictvím poezie. Termín *eskapismus* byl sice definován mnohem později, ale to neznamená, že se nemůže Erbenovy tvorby týkat, a to jak v rovině čtenáře, tak autora.

Ani v devadesátých letech nepřestává být *Kytice* hodnocena a zmiňována. Když v roce 1990 vychází 38 ročník časopisu *Česká literatura*, vydávaný Ústavem pro českou literaturu Akademie věd, neobejde se bez článku od Felixe Vodičky. Článek nazvaný *K vývojovému postavení Erbenova díla v české literatuře (Sémantická intence Erbenovy poezie a její dvojí původ)* byl původně Vodičkovým přednesem na pracovním sympóziu k 100. výročí úmrtí Erbena (24.11.1970), a stát měla být jen první částí k plánované rozsáhlejší práci. Bohužel k tomu již nedošlo. I přes to časopis *Česká literatura* zařadil tuto studii do svého vydání, což dokazuje důležitost jejího obsahu i dvacet let po prvním veřejném přednesu:

---

⁴⁶ OTRUBA, Mojmír a HOMOLOVÁ, Květa. *Čeští spisovatelé 19. století: stud. příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1971. s. 31-32. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2afa1b00-1efd-11e3-b79f-5ef3fc9bb22f>

⁴⁷ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. s. 53

„V *Kytici* je sice vědomí osudu nezávislého na člověku a vědomí řádu, v jehož mezích se může rozvíjet lidské chtění. Ale nelze z jednotlivých obrazů nebo instrukcí rozesetých po *Kytici* vyvozovat závěry ozřejmující jak celistvost lidového mýtu, tak Erbenův světový názor. (...) Přesto však charakter Erbenovy *Kytice* s převažujícími vnitřnětextovými vztahy posiluje pocit, že se vymyká historii, že má schopnost vyjadřovat nebo symbolizovat vše, co v základech lidské existence a mezilidských vztahů přesahuje rámec historie.“⁴⁸

Stať, která měla být první částí obsáhlejšího díla, se zabývá myšlenkou toho, že není možné z několika poselství vložených do *Kytice* usuzovat, že se jedná o jasný výklad lidového mýtu či snad o Erbenův postoj k životu. Jako mnozí před ním, Felix Vodička zdůrazňuje nadčasovost Erbenova díla, kterou spatřuje ve schopnosti zachytit lidskou existenci a nástrahy mezilidských vztahů. Díky tomu je *Kytice* pochopitelná pro čtenáře všech generací.

V současné době se v českém pedagogickém prostoru debatuje o otázce povinné četby. Podoba rámcového vzdělávacího programu (RVP) sice vzniká pod ministerstvem školství, ale tato metodika je pouhým doporučením⁴⁹. V plánech už nejsou tradiční osnovy, kterých by se pedagogové měli držet, ale pouze výčet dovedností a schopností, které by děti měly mít. Finální rozhodnutí, co zařadit do povinné četby, je pak na jednotlivých školách. Na základě rámcových vzdělávacích programů a pravidel si školy vytváří své vlastní realizační programové dokumenty – školní vzdělávací programy (ŠVP). Pro vyučující daných předmětů je školní vzdělávací program závazný. Podle třídní učitelky ze základní školy Praha-Lipence Mgr. Blanky Čížkové, je ale upouštění od povinné četby chybou (ačkoliv se ozývají hlasy, že je pro děti demotivující). V šesté třídě, ve které vyučuje český jazyk a literaturu, básnickou sbírku *Kytice* s žáky probírala. Především kvůli rozvíjení schopnosti interpretace textu, ale také schopnosti rozpoznávat jednotlivé druhy rýmů. Celkově se žáci seznámili se šesti baladami od Karla Jaromíra Erbena.

Ohlasu se *Kytice* dočkala nejen v českém literárním prostředí, ale i v zahraničí. Došlo k velkému počtu překladů do cizích jazyků: kromě již zmíněného polského překladu je to pak výběr básní v angličtině. Jako první byla přeložena *Vrba* (1924), následoval

---

⁴⁸ VODIČKA, Felix. K vývojovému postavení Erbenova díla v české literatuře: (sémantická intence Erbenovy poezie a její dvojí původ). *Česká literatura : časopis pro literární vědu* 38, č. 5, (1990) s. 403-404

⁴⁹ RVP – Rámcové vzdělávací programy. *Jednotný metodický portál MŠMT* [online]. 2022 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

Štědrý večer a *Dceřina kletba*. Nejnovější vydání kompletní *Kytice* v angličtině je z roku 2020. V esperantu vyšla *Kytice* v roce 1938 pod názvem *Bukendo*, a přeloženo bylo rovněž všech třináct básní. Francouzsky vyšla jako první *Dceřina kletba* (1930), v lotyštině pak *Štědrý večer* v roce 1932, maďarsky *Holoubek* v roce 1953. V němčině vycházely jak jednotlivé básně, tak i kompletní *Der Blumenstrauss* z roku 1900, obsahující překlad všech třinácti básní. Rusky vyšly nejprve samostatně básně *Vodník* (1866) a následně až v roce 1948 *Kytice z národních pověstí*, která obsahovala všech třináct balad a některé písně. Slovinsky vyšel *Poklad* v roce 1868, srbochorvatsky *Mateřidouška* (1854). Do švédštiny byl přeložen *Štědrý večer* v roce 1894, do ukrajinštiny *Vrba* v roce 1954. Ačkoliv převažují překlady do slovanských jazyků, u kterých je větší kulturní blízkost, na začátku roku 2022 vyšla kompletní elektronická verze *Kytice* i v korejštině. *Kytici* se jednoznačně podařilo získat si mezinárodní uznání, o kterém psali už Erbenovi současníci.

3.3 Shrnutí

Po uvedení a zhodnocení vybraných mediálních ohlasů za života autora básnické sbírky *Kytice* i dlouho po jeho smrti, vyvstává několik závěrů. Ačkoliv si jednotliví autoři recenzí všímali a vyzdvihovali různé aspekty Erbenova díla, většinou se o *Kytici* vyjadřovali pozitivně. To, že si v *Kytici* každý najde něco nového a svého, dokazuje výjimečnost díla. Navíc – čemuž se budou věnovat následující kapitoly – z *Kytice* budou čerpat inspiraci další a další autoři napříč staletími, což z Erbenovy básnické sbírky činí nesmrtelný klenot pokladnice české literatury.

Tvrzení, které je uvedeno v názvu diplomové práce, tedy že Karel Jaromír Erben uvil z lidových pověstí kytici, která neuvadá, může na první pohled působit jako klišé. Ve skutečnosti – i s přihlédnutím k velkému počtu recenzí, nových zpracování a překladů do cizích jazyků – o žádné klišé nejde. Erbenovi se zpracováním českého folkloru podařilo vytvořit dílo, které je nadčasové, lidské, a „naše“.

Právě dalším autorským zpracováním *Kytice* od Karla Jaromíra Erbena a mediálních recenzím se budou věnovat následující kapitoly práce. *Kytice* byla převedena nejen na divadelní prkna a filmové plátno, ale také do hudební podoby – skladatelem Antonínem Dvořákem.

4. Symfonické básně Antonína Dvořáka

Pro zhudebnění Erbenovy sbírky *Kytice* byly vybrány celkem čtyři básně, a vznikly roku 1896. Zahajují poslední tvůrčí období skladatele Antonína Dvořáka (1841-1904), které bylo typické inspirací českým folklórem. Po návratu do Čech ze Spojených států složil své dvě nejznámější opery, *Rusalku* (1900) a *Armidu* (1903). Dalo by se říct, že ho cesta zpátky do vlasti inspirovala k pokusu o obecně slovanský ráz tvorby, a především závěrečná díla mají osobnější charakter – například dříve vzniklá opera *Čert a Káča* (1899). Dvořákova fascinace českými pohádkami a bájemi proto nemohla opomenout Erbenovu básnickou sbírku *Kytici*. Jen za Dvořákova života byly vydány čtrnáctkrát, což dokazuje, že se ve vlasteneckém prostředí těšily značné oblibě, právě pro svou blízkost k lidovému umění. Kořeny Dvořákova okouzlení Erbenovou poezií můžeme pravděpodobně spatřit v jeho pochopení specifického rytmu a koloritu básní, ale také ve ztotožnění se s morálními zásadami, které Erben do svého díla vložil. Symfonické básně vznikly rok po návratu Antonína Dvořáka ze Spojených států, a jsou jedinými skladbami, které v roce 1896 zkomponoval. Konkrétně jde o *Vodníka op. 107*, *Polednici op. 108*, *Zlatý kolovrat op. 109* a *Holoubek op. 110*.

Dvořákovo rozhodnutí zhudebnit právě *Kytici* Karla Jaromíra Erbena bylo dlouhodobě plánované, nešlo o náhlý impuls – Antonín Dvořák se o básníkovo dílo velmi zajímal, což dokládá i fakt, že už v roce 1871 vznikla první skladba, která čerpá inspiraci z Erbenovy tvorby. Antonín Dvořák v té době složil píseň *Sirotkovo lůžko*, což je nejrozsáhlejší dílo jeho písňové tvorby⁵⁰. Ve stejné době Dvořák napsal i další píseň *Rozmarýna*, která má rovněž vycházet z Erbenova textu. Na rozdíl od ostatní tvorby ale nejsou příliš detailně popsány okolnosti vzniku písně. V *Burghauserově katalogu* je například uveden rok 1871 s otazníkem – protože skladba vyšla tiskem až v roce 1962, jde skutečně pouze o dohady.

O deset let později, v roce 1881, napsal Antonín Dvořák cyklus *Legendy* pro čtyřruční klavír, který byl posléze převeden do podoby pro orchestr. Podle srovnávací analýzy britského muzikologa Geralda Abrahama jsou hudební témata některých *Legend* zcela totožná s Erbenovými verši. *Legenda č. 1* by například měla korespondovat s Erbenovou básní *Dceřina kletba*. Princip, který Abraham terminologicky nazývá jako

---

⁵⁰ BURGHAUSER, Jarmil: Antonín Dvořák. Thematický katalog. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 80-81

verbal inspiration, tedy slovní (verbální) inspirací, se znovu objevuje u symfonických básní *Kytice*.⁵¹ Je ale možné, že šlo o pouhou náhodu, nikoliv o Dvořákův záměr. I přesto ho zřejmě básníková forma ovlivnila, ať už vědomě, či nevědomě.

Na konci listopadu roku 1884 se balada *Svatební košile* stala pro skladatele Antonína Dvořáka inspirací k vytvoření celovečerní kantáty pro sóla, sbor a orchestr. Tato kantáta byla zkomponována na objednávku pro hudební festival v Birminghamu. Těšila se velkému úspěchu. Před plánovanou premiérou na festivalu zazněla kantáta nejprve na koncertu v Plzni, v roce 1885. Přítomný byl i samotný autor.⁵²

Antonín Dvořák ale nad realizací převodu Erbenovy *Kytice* do hudební formy přemýšlel dlouho před tím, než tak opravdu učinil. První báseň, kterou chtěl Dvořák zhudebnit, byl *Zlatý kolovrat*. Na rozdíl od finální podoby díla nemělo jít o symfonickou báseň, ale o kantátu. Existuje několik krátkých poznámek, které si Antonín Dvořák vytvořil během svého pobytu v Americe, ze kterých je zřejmé, že ho myšlenka na zhudebnění *Kytice* dlouho provázela. Ve skicáři si udělal náčrty motivů právě ke *Zlatému kolovratu*.

Nejdůležitější je zmínka z návštěvy u svých známých, manželů Koptových (Václav Kopta a Flora Koptová, rozená Wilsonová), u kterých pobýval v roce 1891. Paní Koptová pak pro chicagský týdeník *Slavie*⁵³ vysvětluje, jaké jsou Dvořákovy plány: „[...] *Za svého pobytu zde zmínil se Dr. Dvořák, že by rád zpracoval Erbenův „Zlatý kolovrat“ tímž způsobem jako „Svatební košili“ [...], a já pošlu vám později svůj překlad. Jest v šesti částech a dá se rozdělit podobně jako „Dalibor“.* Mám za to, že Čechy americké bude to skutečně zajímati.“⁵⁴ Ze zprávy je patrné, že měl Antonín Dvořák v úmyslu zaměřit se na Erbenovu tvorbu, konkrétně na *Zlatý kolovrat*. Forma měla být podobná jako u *Dalibora*. Zajímavé je, že dle názoru paní Koptové půjde o dílo, které by mohlo oslovit Čechy žijící v Americe.

Během letních prázdnin v roce 1893 se Antonín Dvořák ve Spillville zabýval nápadem zhudebnit báseň *Záhořovo lože*. V dopise, který adresoval svému příteli Emilu Kozánkovi, se o *Záhořovu loži* zmiňuje následovně: „*Nyní jsem se nadchnul a chystám se*

---

⁵¹ ABRAHAM, Gerald: Verbal Inspiration in Dvořák's Instrumental Music, in: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XI, 1969, s. 33-34

⁵² *Ibid*, s. 233

⁵³ *Slavie* – týdeník, věnovaný politice všeobecnému vzdělání a jiným praktickým potřebám Čechoslovanů v Americe, vycházel od roku 1864

⁵⁴ *Dalibor*, 3. 10. 1891, roč. 13, č. 37, s. 291

do – *Záhořova lože!! Dovedu-li to tak jako Erben, bude all right!*⁵⁵ Skladatel Antonín Dvořák v korespondenci možná trochu skromně uvádí, že pokud dokáže přetvořit *Záhořovo lože* tak, aby se podobalo původní Erbenově předloze, bude všechno v pořádku. Velká úcta Dvořáka k básníkovi a jeho tvorbě je jasná.

O záměru zhudebnit *Záhořovo lože* píše skladatel i v dopise anglickému nakladateli Alfredu H. Littletonovi (1845-1914) z listopadu roku 1893. Antonín Dvořák měl ve stejném roce vyhovět žádosti hudebního festivalu v Cardiffu, pro který plánoval napsat nové kantátové dílo. Opětovně se vrací k předloze od Karla Jaromíra Erbena: „*Samozřejmě, mám v úmyslu napsat velké dílo. Mám velice dobrý námět od autora Svatebních košil Erbena, ale bude to trvat asi rok, než dílo dokončím.*“⁵⁶ Své „velké dílo“ ale Dvořák nenapsal. Plány na zhudebnění *Záhořova lože* zůstaly bohužel nerealizovány. I přes to se ale skladatel k motivům Erbena stále vracel.

Jak již bylo zmíněno, Antonín Dvořák se z Erbenovy básnické sbírky *Kytice* nakonec rozhodl zhudebnit pouze čtyři balady: *Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat* a *Holoubek*. O tom, že Dvořák plánoval zhudebnit podstatně větší počet básní (ne-li všechny), svědčí i fakt, že první tři básně vznikly rychle a téměř ve stejnou dobu. Antonín Dvořák nazýval plány na zhudebnění „první sérií“, důležitá je i denní zpráva v *Národních listech*. Píše se v nich: „*K nedávno učiněné zmínce o posledních hudebních skladbách mistrových, totiž symfonických baladách, podotknuto budiž, že Dvořák již dokončil dvě balady: Vodník a Polednici (dle Erbenovy Kytice), kdežto při třetí, Zlatý kolovrat, zbývá mu jen provedení instrumentace. Kromě těchto rozsáhlých skladeb hodlá mistr oditi hudebním rouchem též několik drobnějších básní Erbenových.*“⁵⁷ Znovu je zřejmé, že Antonínu Dvořákovi netrvalo příliš dlouho, než dílo dokončil. Za pozornost stojí i označení „balady“ místo symfonické básně. Které drobnější básně měl Dvořák v úmyslu zhudebnit není zcela jasné.

---

⁵⁵ DVOŘÁK, Antonín a Milan KUNA. *Korespondence a dokumenty =: Korrespondenz und Dokumente : Kritische Ausgabe = Correspondence and documents : a critical edition : kritické vydání, Sv. 3: Korespondence odeslaná 1890-1895*. Praha: Supraphon, 1989, s. 208. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cb44e180-0079-11e5-9d6f-005056827e51>

⁵⁶ DVOŘÁK, Antonín a Milan KUNA. *Korespondence a dokumenty =: Korrespondenz und Dokumente : Kritische Ausgabe = Correspondence and documents : a critical edition : kritické vydání, Sv. 3: Korespondence odeslaná 1890-1895*. Praha: Supraphon, 1989, s. 226. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cca2c3d0-0079-11e5-9d6f-005056827e51>

⁵⁷ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 14.3.1896, 36(73, odpolední vydání), s. 3-4. ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ce0b0e50-39be-11e7-8881-5ef3fc9ae867>

Nemůžeme s jistotou říct, proč se Antonín Dvořák nakonec rozhodl další básně nezhudebnit. S největší pravděpodobností šlo o časově náročnou záležitost, nebo Dvořák dospěl k závěru, že jiné balady by po zhudebnění ztratily svých kvalit. První tři symfonické básně vyšly roku 1896 u nakladatelství Simrock (až na báseň *Holoubek*, která vyšla v roce 1899). O rok později získaly první cenu České akademie věd a umění. Z Dvořákovy korespondence je patrné, jak moc skladateli záleželo na pozitivním přijetí symfonických básní, ale především zdůrazňoval zdroj své inspirace, autora Karla Jaromíra Erbena a jeho *Kytici*. V souvislosti s vydáním děl tiskem píše Dvořák 12. září 1896 nakladateli Fritzovi Simrockovi (1837-1901):

*„Milý pane Simrocku! Prosím, abyste mi zodpověděl toto: Proč je vynechána věta, v níž stojí: ‚Poetický obsah přiložené skladby byl vybrán ze sbírky českých básní Blumenstraus, česky Kytice, od K. J. Erbena‘ atd. V českém textu to je, proč tedy také ne německy a anglicky? Zde u nás zná a ví každý, že básníkem je Erben. Tím spíše se to tedy musí také uvést i v německém textu.“*⁵⁸

V dopise adresovaném nakladateli Simrockovi na něj Antonín Dvořák naléhá, aby bylo uvedeno jméno básníka Erbena v anglické a německé verzi, a zmiňuje i paralelu s hudebním skladatelem Ferencem Lisztem, který také ve svých dílech vždy uváděl básníka, z jehož originálu vycházel. Dvořák pokračuje: *„Chybí-li tam jméno, tak musí ve výtahu znít: ‚Vodník‘, z češtiny podle K. J. Erbena a u druhých totéž. Vždyť to lze lehce připojit do rohu desky.“*⁵⁹

Ačkoliv není jasné, jestli Simrock na dopis od Dvořáka vůbec odpověděl, nebo jestli se jen zpráva nedochovala, je z korespondence zřejmé, že si Antonín Dvořák Erbenů velmi považoval, proto bylo pro skladatele důležité, aby bylo jméno Karla Jaromíra Erbena na všech verzích. Dvořák zmiňuje, že „u nás“ zná a ví každý, že autorem díla je Erben. Básnická sbírka *Kytice* proto znovu dokazuje, že se rychle stala součástí pokladů národní literatury.

Podobně 17. května 1900 píše Antonín Dvořák popularizátorovi české poezie a překladateli Eduardu Albertovi (1841-1900): *„Zároveň mně došla nová kniha, překlad Erbenovy Kytice od paní Kvaisserové [?] a dovolím si též této mně bohužel osobně*

---

⁵⁸ DVOŘÁK, Antonín, Ludmila BRADOVÁ a Milan KUNA. *Korespondence a dokumenty: kritické vydání, Sv. 4: Korespondence odeslaná 1896-1904*. Praha: Editio Supraphon, 1995, s. 54. Dostupné také z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:a5427760-006d-11e5-8ded-5ef3fc9ae867>

⁵⁹ Ibid.

neznámé dáme svůj dík vysloviti.“⁶⁰ Z krátkého úryvku dopisu je zřejmé, že se Dvořák aktivně zajímal o překlad a šíření české literatury, a to včetně díla Karla Jaromíra Erbena. Je proto pochopitelné, že se rozhodl sám *Kytici* zhudebnit, aby dosáhla ještě větší slávy v nové umělecké formě.

---

⁶⁰ Ibid, s. 187. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b52675a0-006d-11e5-8ded-5ef3fc9ae867>

4.1 Ohlasy symfonických básní

V předchozí části již bylo zmíněno, že Antonín Dvořák vytvořil ve svém „slovanském období“ symfonické básně podle Erbenovy předlohy. Předcházela jim ale dramatická předehra *Husitská op. 67* z roku 1883. V té využil spojení dvou témat, za které byl někdy kritizován, a to husitský chorál *Ktož jsú boží bojovníci* a chorál svatováclavský. Na počátku 90. let se Dvořák inspiroval slovanskou přírodou, snažil se ve svých motivech navrátit zpátky domů. Jeho tendence byly dlouhodobé, ale právě zkomponování symfonických básní dle *Kytice* můžeme považovat za vyvrcholení jeho uměleckého záměru.

Obrat k programní hudbě proto nebyl unáhlený – Antonín Dvořák nad tématem svých děl dlouho přemýšlel. Kromě zmínek z Dvořákovy soukromé korespondence o jeho tvůrčím procesu si nové skladatelovy činnosti všímaly i tehdejší umělecké kruhy, a reagovaly překvapeně. V době, kdy Dvořák pracoval na prvních třech částech tetralogie symfonických balad, se v tisku začaly objevovat první krátké zmínky o chystaném cyklu na náměty z díla Karla Jaromíra Erbena. Veřejnost se 29. února mohla o vzniku nových kompozic dozvědět v časopise *Dalibor*:

*„Mistr Dr. Antonín Dvořák pracuje o cyklu nových skladeb orchestrových pod titulem Orchestrové ballady. Jsou to poetické obrazy asi na způsob symfonických básní, ilustrujících hudebně čarokrásné naše národní balady z Erbenovy Kytice.“*⁶¹

První recenze, která vyšla v domácím prostředí, je kritický fejeton od publicisty a kritika Josefa Boleška (1868-1914), který byl publikován v *Národních listech* 27. ledna 1897. Je nutné podotknout, že Boleška vychází jen z recenzí od vídeňských periodik, konkrétně z ohlasů na *Vodníka* a *Polednici*. Ačkoliv i samotné rakouské recenze nebyly příliš lichotivé, Boleška jde ještě dál: *„Způsob, kterým ostatně programy symfonických básní Dvořákových jsou sdělovány, jest velikým proviněním na Erbenovi páchaným.“*⁶² Obvinění Dvořáka z provinění na dobrém jménu básníka je skutečně kontroverzní, zvláště pokud bereme v potaz, že v té době nebyly symfonické básně oficiálně zahrány před českou veřejností. Krátce poté vyšly v časopise *Dalibor* překlady dalších kritik z Vídně, tentokrát už mnohem pozitivnější.⁶³

⁶¹ *Dalibor*, 29. 2. 1896, ročník 18, č. 12, s. 86

⁶² BOLEŠKA, Josef: *Nové skladby Antonína Dvořáka*, in: *Národní listy*, 27. 1. 1897, s. 2

⁶³ *Dalibor*, 6. 2. 1897, roč. 19, č. 12-13, s. 91-92

Antonín Dvořák uvedl všechny tři symfonické básně v předpremiéře, konkrétně 3. června 1896. Šlo o soukromý večírek pražské konzervatoře v Rudolfinu, ale i přes to, že byl ráz akce ze své podstaty soukromý, byli přítomni i vybraní kritici, kteří měli nové dílo skladatele ocenit.⁶⁴ I přes to, že byla volba žánru pro mnoho kritiků překvapivá, první ohlasy na Dvořákovy nové skladby byly veskrze pozitivní. Například hudební kritik a skladatel Emanuel Chvála (1851-1924) o symfonických básních napsal: „*Dvořákovo mistrovství právě dosáhlo ve všem svého vrcholu*“.⁶⁵ V ohlasech byla také vyzdvihována melodická invence, ale především provázanost hudby s literární předlohou *Kytice*.

První reakce vznikla bezprostředně po neveřejné premiéře. Šlo o článek od skladatele a hudebního pedagoga Karla Knittla (1853-1907), opět v periodiku *Dalibor*. Knittl zde popisuje očekávání nových skladeb od Antonína Dvořáka jako „zimniční napětí“⁶⁶. V recenzi se můžeme dočíst následující:

„Zrovna před zavřením letošního koncertního období nemálo nás překvapila událost neobyčejného významu. Mistr Dvořák zaujal místo mezi skladateli symfonické básně. O tom není už dávno pochybnosti, že každá publikace českého symfonika s dychtivostí je očekávána. Tentokráte bylo napětí téměř zimničné. (...) Tak česky tklivě mluvit k srdci, jako Dvořák, neumí nikdo ze žijících našich skladatelů. To je patrnó hned z prvních taktů každé ze tří symfonických básní, skládaných na sujety Erbenovy „Kytice“: Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat.“⁶⁷

Vyzdvihnutí Dvořáka jako typicky českého skladatele je záměrem této recenze. To koresponduje i s původním námětem, který si Antonín Dvořák pro symfonické básně vybral. Knittl pokračuje popisem výjimečně českého rázu hudby, kterou dokázal Dvořák vymodelovat podle Erbenovy předlohy. Už z prvních tónů se podle Karla Knittla člověk ocitne „doma“:

„Hle, to český vodník, co tam na topole nad jezerem šije si botičky a kabátek, český je ten klučina, co u lavice stojí, hraje si a – křičí, český je ten pán, co na vraném jede koni. Hned, jak první tóny každé básně zazvoní, cítíš se býti doma, rodné zvuky

---

⁶⁴ NIUBÓ, Marc. *The Wild Dove op. 110 and the Reception of Dvořák's Symphonic Poems in Bohemian Lands*, s. 299

⁶⁵ NIUBÓ, Marc. *Antonín Dvořák a jeho symfonické básně na texty K. J. Erbena v zrcadle dobové kritiky*, s. 74

⁶⁶ *Dalibor*: časopis pro všechny obory umění hudebního. V Praze: Mojmir Urbánek, 1896, 18(27-28), s. 214. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:eb7119e0-b7f4-11e6-8028-001018b5eb5c>

⁶⁷ *Ibid.*

dotýkají se tvého sluchu, sladké kouzlo domoviny tě obemyká. Blažen stápiš se v lahodném tom ovzduší a jsi v duchu povděčen, že skladatel u některých scén prodlévá děle, nežli dle čtení básně třeba bys očekával. Nevyličitelným kouzlem chvátí tě tajemné zvuky v „Polednici“, opravdu její hlas: toť vichřice podoba.“⁶⁸

Knittl si všímá i zpracování postav, kterým je pomocí hudby vtisknuta natolik živá podoba, že si je člověk dokáže hned představit. Ať už jde o vodníka, českého pána na vraném koni, zlobivé dítě či samotnou *Polednici* – vše bylo dovedeno k dokonalosti. Předpokladem správného vyobrazení jednotlivých postav je ale dobrá znalost Erbenova díla, ze kterého Dvořák vycházel. Je zjevné, že všichni kritici, kteří byli Dvořákovými symfonickými básněmi okouzleni, měli *Kytici* přečtenou, dokázali se soustředit nejen na samotný narativ, ale také na drobné detaily. Karel Knittl zmiňuje také delší provedení symfonických básní, které přímo neodpovídá délce jednotlivých básních v *Kytici* – není tomu ale na škodu.

Na to navazují i zmíněné rozporuplné zahraniční reakce na nové Dvořákové dílo. Dají se vysvětlit v kontextu doby, která se nesla ve znamení snahy českého národa o emancipaci. Volba námětů během Dvořákova slovanského období pocházela z ryzí české národní literatury, která předpokládala prvotní seznámení s originálem. Symfonické básně s erbenovskými motivy se proto nesetkaly s jednoznačným pochopením či uznáním. Ačkoliv nebyly všechny „cizí“ recenze kritické, výrazně převládaly. Pokud šlo o domácí kritiky, většinou v nich můžeme nalézt vnitřní boj, přičemž na straně jedné chtěli podpořit Dvořákův obrat ke slovanským motivům, na straně druhé ale nedokázali ocenit skladatelovo inovátorství a náhlou změnu tvorby.⁶⁹ Hudba, kterou nazývali „programovou“ se neztotožňovala s jejich představou o velkoleposti tvorby Antonína Dvořáka.

Dobrym příkladem z řad zastánců absolutní hudby a odpůrců hudby programní je recenze hudebního kritika a estéta Eduarda Hanslicka (1825-1904). Ten stojí v čele vídeňských kritiků, když se podivuje nad tím, jak se Dvořák vůbec může zpronevřit své dosavadní tvorbě. Předmětem kritiky jsou zvolené náměty, především básně *Vodník* a *Polednice*:

„Jsem vděčným posluchačem Dvořákovy hudby a vnímám její půvaby snad až příliš citlivě, ale přesto jsem nemohl zamlčet nebezpečí tohoto nejnovějšího směřování.“

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Viz například studie od Marca Niuba: *The Wild Dove op. 110 and the Reception of Dvořák's Symphonic Poems in Bohemian Lands*, s. 299-210

*Dvořák nemá zapotřebí chodit prosit o svou hudbu k literatuře (a k jaké literatuře!). Jeho bohatá hudební vynalézavost nepotřebuje žádné půjčky, berličky a návody. (...) Je to zvláštní vášeň, s níž se Dvořák nyní oddává ošklivým, nepřirozeným a strašidelným námětům, které jeho pravému hudebnickému smyslu a jeho příjemné povaze tak málo odpovídají. Ve Vodníkovi je to skřet, který vlastnímu dítěti utrhne hlavu a hodí ji nešťastné matce, v Polednici je to ženská příšera, v jejichž rukou dodýchá nevinné dítě.*⁷⁰

Hanslick v recenzi vnímá Dvořákův obrat k čerpání inspirace z Erbenovy *Kytice* za přímo nebezpečný. Dle jeho názoru je skladatelova hudba dostatečně dobrá, aby se obešla bez podobných „berliček“. Navíc Eduard Hanslick přímo kritizuje básnickou sbírku *Kytici*, když ji označuje za „ošklivý, nepřirozený a strašidelný“ námět. Takové nepochopení obsahu básní je naprosto odlišné od předchozích mediálních ohlasů, které vznikaly krátce po vydání Erbenovy *Kytice*, a u kterých je jasná blízkost tématu sbírky.

Německý muzikolog Klaus Döge (1951-2011) později popsal důvod pro negativní zahraniční recenze. Dle jeho názoru jde o „velký údiv, nevěřící vrtění hlavou a velké nedorozumění.“⁷¹ Můžeme předpokládat, že právě to stojí za (možná překvapivým) odsouzením Dvořákových symfonických básní. Rozdíl mezi přijetím domácího a zahraničního publika tkví právě v tom, pro koho Antonín Dvořák hudbu tvořil. Stejně jako byl Erben nazýván básníkem ryze českým, Dvořák je ryze českým skladatelem.

Při zkoumání dobové reflexe Dvořákova díla nelze opomenout články skladatele Leoše Janáčka (1854-1928), které vyšly v listu *Hlídky*. Janáček si na rozdíl od jiných recenzentů nevěnuje tématu programovosti a absolutnosti hudby, chytře se zdržuje komentáře k této věci. Naopak se zabývá pouze hudební stránkou a výrazem symfonických básní. Tím se výrazně liší od předchozí recenze od Eduarda Hanslicka. Janáček zdůrazňuje skladatelovu inspiraci konkrétními verši v básnické sbírce. Leoš Janáček ve stejné době skládal operu *Její pastorkyňa*, pravděpodobně tak při posuzování Dvořákova díla vycházel z vlastního zájmu o danou problematiku.

Věrnost originálu a hudební „jazyk“ v symfonických básních oceňuje Janáček tímto způsobem: „Do té míry určitosti, jasnosti a pravdivosti ve vlně nápěvů nevyzněla dosud,

---

⁷⁰ STÖCKL-STEINEBRUNNER, Karin. *The 'Uncomfortable' Dvořák: Critical Reactions to the First Performance of his Symphonic Poems in German-Speaking Lands*, s. 202-210; LUDVOVÁ, Jitka. *Dokonalý antiwagnerián*, s. 334-355

⁷¹ DÖGE, Klaus. *Antonín Dvořák*, s. 318-326

abych tak řekl, žádná ‚přímá řeč‘ nástrojů ve známých mi symfonických básních orchestrových, jako ve Vodníku.“⁷²

Důležitý je závěr Janáčkova článku, ve kterém píše: „Vysvítá ze všeho na konec, že Vodník Dvořákův jest jednou z nejčestějších skladeb, jejíž zárodek, jakož i ostatních jeho symfonických básní, třeba hledati blízko jeho Rhapsodií. Ovšem daleko vyspělejší jest myšlení hudební v symfonických básních.“⁷³ Opět zde nalzáme motiv češství, který zůstává klíčovým jak pro Erbena, tak pro Dvořáka. Právě v něm se může skrývat odpověď na otázku, proč se ke *Kytici* stále vrací další a další autoři.

Moravský kněz a hudební kritik Jindřich Geisler (1849-1927) se v rozboru symfonické básně *Svatební košile*, který vyšel v roce 1905, zaměřuje na Dvořákův výběr básnické sbírky *Kytice* pro zhudebnění: „Jak z krátkého náčrtu, tohoto patrno, jest Erbenova ballada nejen velmi zajímavá, ale i celkovitou povahou svou velmi rozmanitá. (...) Volbu básně této ku hudebnímu zpracování jest co nejvíce schvalovati, a to tím více, poněvadž bohužel většina hudebních děl literatury naší trpí nedostatkem textu.“⁷⁴ Vyzdvihuje větší množství textu v dílu, které oživilo soudobou tvorbu. Na závěr je oceněna originalita Erbenovy předlohy, která je stále živá.

---

⁷² *Hlídko: měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii*. V Brně: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1897, 14(4), s. 285-292

⁷³ *Ibid.*, s. 292

⁷⁴ GEISLER, Jindřich, Antonín DVOŘÁK a Fr. MARTINKA. *Svatební košile: balada na slova Karla Jaromíra Erbena : pro sola, smíšený sbor a velký orchestr, Op 69*. V Praze: Fr.A. Urbánek, 1905, s. [1a]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4da82bc0-c166-11e5-af02-001018b5eb5c>

5. Kytice v divadle Semafor

Divadlo Semafor neboli Sedm Malých FOrem (konkrétně hudební komedie, poezie, pantomima, loutkové divadlo a hry pro děti, jazzové koncerty, experimentální film, výstavy výtvarného umění), založili v Praze roku 1959 Jiří Suchý, Jiří Šlitr a Ferdinand Havlík. Sál díky iniciativě národního výboru Prahy 2 získal Semafor téměř hned po svém založení, a už 30. října 1959 mohla být uvedena první hra, *Člověk z půdy*.⁷⁵ Premiéra divadelní hry se dá považovat za start zlaté éry Semaforu. Z původní adresy Ve Smečkách u Václavského náměstí, kde dnes sídlí Činoherní klub, se Semafor až do roku 1964 stěhoval. Po rekonstrukci divadla v pasáži Alfa se sem divadlo Semafor přesunulo, a zůstalo až do roku 1993 – dům byl v restituci navrácen původnímu majiteli. Dnes najdeme Semafor v Dejvické ulici.

V divadle se vystřídala řada hereckých a pěveckých hvězd, některé našly slávu právě v Semaforu. Mezi známá jména patří Waldemar Matuška, Eva Pilarová, Karel Štědrý, Karel Gott a další. V Semaforu od roku 1967 působila také slavná dvojice Jiří Grossmann a Miloslav Šimek. Vlastní skupinu zde založil také Josef Dvořák (v roce 1976). Těsně před uvedením *Kytice*, v roce 1971, vznikl v Semaforu opus *Čarodějky*, ve kterém vystupovala například Naďa Urbánková nebo Petra Černocká. Jiří Suchý se rozhodl vložit doprostřed hry *Čarodějky* hudební předěl, který by tematicky odpovídal hororovo-parodickému námětu básně. Vybral si baladu *Svatební košile*, kterou přizpůsobil svému pohledu na dílo. Ferdinand Havlík vytvořil hudební aranžmá. Po sté repríze *Čarodějek* Semafor poprvé za dobu své existence neměl vyprodáno. Jiří Suchý proto využil už „předpřipravené“ *Svatební košile* – která na rozdíl od *Čarodějek* byla divácky přijímána dobře – a zpracoval další Erbenovy balady. Jak později sám Jiří Suchý uvedl v seriálu České televize *Kam zmizel ten starý song*, díky *Kytici* funguje divadlo Semafor dál.⁷⁶

Premiéru měla *Kytice* divadle Semafor v březnu roku 1972, režie se ujal Jiří Císler. Kromě původních pěti balad Karla Jaromíra Erbena (*Štědrý den*, *Polednice*, *Vodník*, *Zlatý kolovrat*, *Svatební košile*) zařadil Suchý do inscenace také svou vlastní báseň, autorskou *Bludičku*. V ní se snažil o napodobení stylu Erbenových veršů.⁷⁷ Jak uvádí Semafor na svém webu: „Uvidíte pět původních Erbenových balad a jednu navíc, u které by si možná

⁷⁵ VANĚK, Jan J. Semafor: 40 nezapomenutelných let. 1. vyd. Praha: Knihcentrum, 1999, s. 10

⁷⁶ *Kam zmizel ten starý song: Jiří Suchý*. [hudební dokument]. Režie: Václav Kučera. ČR, Česká televize, 2004

⁷⁷ Encyklopedie Jiřího Suchého, svazek 11, 2002, s. 121

ani Karel Jaromír nevšiml, že ji nenapsal on.“⁷⁸ Ostatní balady byly upraveny, převedeny do současného jazyka a střídavě prokládány písněmi. Jiří Suchý nenazývá dílo parodií, jde o pokus o jiný pohled na Erbenovu tvorbu. „*Jak jiný? Nejspíš by se dalo říct, že méně chmurný. Chmůry se do Semaforu jaksi nehodily,*“ odpovídá Jiří Suchý na vlastní otázku.⁷⁹ *Kytice* se stala nejhranější, a tedy i neúspěšnější hrou Semaforu, měla až na 600 repríz při prvním uvedení. Znovu byla do repertoáru divadla zařazena v letech 1991 a 1993. V roce 2009 oslavil Semafor 50 let od založení, u příležitosti tohoto výročí byla *Kytice* vybrána jako nejslavnější hra divadla. Další slavnostní premiéry se *Kytice* dočkala 17. září 2009. Další uvedení se ale nevyrovnala původnímu diváckému zájmu.

Zhudebnění předlohy *Kytice* se ujal Ferdinand Havlík, který musel čelit podobné zkoušce, jako Antonín Dvořák: správnému převedení erbenovské atmosféry do hudební formy. Například muzikolog a hudební publicista Lubomír Dorůžka zmiňuje v brožůře k vydání gramofonového kompletu *Kytice* podmanivou sílu české deklamace.⁸⁰ Také zmiňuje návaznost na Dvořákovy symfonické básně. Podle Dorůžka jde o žánrově odlišná provedení, i přes to velmi řemeslně zdařilou tvorbu. Havlíkova hudba může působit dojmem, že jde o lidové melodie. Také vyzdvihuje fakt, že se Ferdinandu Havlíkovi podařilo připomenout českou lidovou melodiku, která je typická i pro Karla Jaromíra Erbena.⁸¹

---

⁷⁸ *Kytice. Divadlo Semafor* [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.semafor.cz/hry/kytice>

⁷⁹ SUCHÝ, Jiří. *Inventura (Vzpomínání 1969 – 1989)*. Praha: Formát, Blízká setkání, 2000, s. 38

⁸⁰ DORŮŽKA, Lubomír. Recenze z představení *Kytice*. *Melodie* č.11, 1972

⁸¹ *Ibid.*

5.1 Recenze napříč časem

Recenze na divadelní zpracování *Kytice* z roku 1972 na sebe po premiéře nenechaly příliš dlouho čekat. Kritici jsou nekonvenčnímu pojetí Semaforu nakloněni, svérázné zpracování ikonického díla českého básnictví nebylo odsouzeno, právě naopak – názory jsou velmi příznivé. Například Jaroslava Kopecká napsala v dubnu pro periodikum *Květy* následující: „*Těm, kteří přejí samotnému Erbenovi než jakýmkoli úpravám, se bude Kytice líbit také, protože nijak nesnižuje velkého básníka. Využívá k nevázanému veselí pouze jeho námětů, nikoli poezii samu.*“⁸² Citlivý přístup Semaforu dosáhl toho, že jeho verze *Kytice* nikoho nepohoršuje. Ani velcí příznivci Erbena by proto nemuseli z divadla odcházet zklamání. Právě důraz na využití námětů, nikoliv samotných básní, je pro recepci představení klíčové.

Podobně se vyjadřuje také zmíněný muzikolog a novinář Lubomír Dorůžka v časopise *Melodie* (6/1972), který píše: „*Spřízněné duše, které zůstaly divadlu věrné, se snad teď opět dočkají tučnější odměny: Kytice aneb „pocta Karlu Jaromíru Erbenovi, pojednaná způsobem dobře zavedeným v pražském divadle Semafor“, má totiž dobré předpoklady, aby k této tradici přidala zase něco nového.*“⁸³ Dorůžka zmiňuje právě to, v čem je básnická sbírka *Kytice* jedinečná: má dlouholetou tradici, mnoho už o ní bylo napsáno, pro další díla se stala inspirací, a přes to se zdá být nevyčerpatelná, protože se k její poetice se stále vracejí noví autoři a umělci.

Lubomír Dorůžka ale ve své recenzi není stoprocentně pozitivní, všímá si i některých nedostatků, které jsou ale podle něj snadno napravitelné (možná skrze další reprízy představení). Všímá si kontrastu mezi duchem lidové baladiky a praktického nazírání, které popisuje slovy:

„(...) *Pravda, představení není ještě zcela vyrovnané; jsou tu i slabší místa a celkovému rozsahu by sem tam nějaký škrt neuškodil (zejména ve Zlatém kolovratu a v Polednici). Možná, že k němu po zkušenostech z většího počtu repríz i dojde. Ale soubor, který se tu představuje, vzbuzuje úctu i naděje, koncepce programu je nosná a „návrat k tradici“, pojímaný s úsměvem, v němž však současně (jaksi mimochodem) kontrastuje přísný duch lidové baladiky s praktickým nazíráním, které předznamenává naši dnešní životní atmosféru, má možná hlubší*

⁸² *Květy*. Praha: Rudé právo, 08.04.1972, 22(14), s. 40

⁸³ DORŮŽKA, Lubomír. Recenze z představení *Kytice*. *Melodie* č.11. 1972

morální smysl než leckterý přísně zdvižený káravý prst. Zdá se mi, že v Kytici má Praha zase jedno představení moderního hudebního divadla, za které se rozhodně nemusí stydět.“⁸⁴

Právě v této citaci nastiňuje Lubomír Dorůžka význam *Kytice*: její modernitu v tradici a tradici v modernitě. Tato schopnost oslovovat nové autory je příznačná, narážíme na ni ve všech možných uměleckých zpracováních. Zamyšlení nad morálkou a jejím vlivem na diváka je také velmi zajímavé, ačkoliv nejde s určitostí říct, že to bylo autorovým záměrem (ať už Karla Jaromíra Erbena nebo Jiřího Suchého).

Spisovatel a publicista Arnošt Lustig (1926-2011) popsal své dojmy v recenzi pro deník *Právo*: „*Viděl jsem nádherné představení Kytice, volně podle K. J. Erbena, v divadle Semafor Jiřího Suchého a Jitky Molavcové. Ve společnosti, která, ne docela svou vinou, a ještě bez diagnózy, jak se vyléčit, je nemocná, je to povzbuzující představení, po němž je člověk šťastnější a jde domů s pocity, které dávají divákům skvělí herci, dobrá hra.*“⁸⁵ Lustig zde vyzdvihuje emoční přesah *Kytice*, který v něm vyvolal příjemné pocity. Schopnost představení zlepšit člověku náladu je důležitá, zvláště v dobovém kontextu začátku let sedmdesátých. Arnošt Lustig se ve své recenzi příliš nezaobírá původní předlohou, Erben je zmíněn spíše okrajově, což naznačuje jistý předěl ve vnímání *Kytice* v Semaforu. To, že nedochází k automatickému srovnávání s básnickou sbírkou, je pro divadlo výhodné, dodává výraznější pocit autorské svobody.

K dalšímu zařazení hry do repertoáru divadla došlo v devadesátých letech. Doba a situace se od prvního uvedení v Československu proměnila, změnily se také některé recenze. Byly méně pozitivní, všímaly si především zastaralých a neaktualizovaných motivů, ale kritizovaly také rozdělení na dvě části, které bylo podle názorů mnohých zbytečné. Svůj názor popsal například Zdeněk A. Tichý, tehdejší redaktor kulturní rubriky v *Lidových novinách*. Recenzi na *Kytici* nazval „Erbenovské variace v podání studia Semafor, prořídlá *Kytice*“:

„Výstupy potulných komediantů (Leona Machálková a Luboš Holzer), kteří se nahodile objeví před oponou se dvěma písněmi (zasloužili by si alespoň průvodní texty), jen dokreslují celkový dojem z premiérového uvedení první části Kytice. Několik pozoruhodných květů naaranžovaných v kytici příliš řídké. Namísto

---

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ *Kytice. Divadlo Semafor* [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.semafor.cz/hry/kytice>

nostalgické snahy dostat k divákům za každou cenu vše by se vyplatilo škrtat, co zastaralo, a uvést Kytici ve večeru jednom. Mohli bychom tak být svědky návratů, které jsou srovnatelné se svými legendárními vzory.“⁸⁶

Kritika od Zdeňka Tichého sice působí trochu nemilosrdně, dá se z ní ale mnoho vyčíst: například už neplýtvá prostorem pro zdlouhavé uvádění originálu, vystačí si s pouhou krátkou zmínkou, ve které je přičteno autorství Karlu Jaromíru Erbenovi. Místo toho se věnuje čistě zpracování od Semaforu, které je podle Tichého „příliš řídké“. Právě rozdělení do dvou částí považuje Zdeněk A. Tichý za největší prohřešek hry, který by se přitom dal jednoduše vyřešit. Zmiňuje, že hra – už kvůli své podstatě – přiláká mnoho návštěvníků, ať už budou reakce publika jakékoliv.

Při třetím uvedení *Kytice* v Semaforu v roce 2009 jsou recenze nejméně jednotné, jejich autoři si často odporují a neshodnou se ani v základních bodech inscenace. Například Ivan Žáček hodnotí představení jako velmi povedené, a v *Divadelních novinách* píše: „Suchý ve *Svatební košili* i výtvarně, ostře konfrontuje panenský úběl s černí hniloby a rozpadu. Nechtělo se mu však sledovat Erbena, jakkoli je mu v průběhu balady pozoruhodně textově věrný, v jeho happyendu (...)“⁸⁷ Vyzdvihuje zejména baladu *Svatební košile*, která je celá zpívána, a podle Ivana Žáčka je nejzdařilejší. Aktualizace a vtipné repliky ji odlišují od Erbenova originálu, což není vůbec na škodu – právě naopak, Suchému se podařilo udělat *Svatební košili* jasnější. I přes úpravy je ale Jiří Suchý věrný předloze, a to v hororové barvitosti.

Velký důraz klade Ivan Žáček na hudební složku představení, kterou hodnotí kladně. Na rozdíl od jiných kritiků porovnává i s Erbenovou předlohou, přičemž vyzdvihuje autentičnost atmosféry. Nezapomene ani na srovnání s Antonínem Dvořákem, který básnickou sbírku *Kytice* také zhudebnil, ačkoliv v odlišné formě:

„Havlík se mohl poprvé hudebně poměřit s erbenovskou látkou. Učinil tak znamenitě, formou jakési jazzové balady, a jistě i jeho zásluhou mělo toto intermezzo největší ohlas u publika. (...) Připomeňme si, jakým problémům čelil v roce 1896 Antonín Dvořák: ze všech jeho pokusů zhudebnit Erbena formou

---

⁸⁶ *Lidové noviny: založeny 1893 - obnoveny 1988: [Vydání Praha].* Praha: Lidové noviny, 01.11.1991, 4(255), s. 9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0c078910-8da9-11e8-be68-5ef3fc9bb22f>

⁸⁷ ŽÁČEK, Ivan. Na třetí pokus. *Divadelní noviny*, roč.18, č.17, 2009

*symfonické básně byl právě tento [Zlatý kolovrat] nejméně úspěšný, hned vedle Polednice.*⁸⁸

Literární vědec a publicista Michal Příbáň se ke znovuuvvedení inscenace v roce 2009 vyjádřil také veskrze pozitivně. Chválil povedený návrat *Kytice* do semaforického repertoáru, ale neubrání se ani porovnání s uvedením hry v devadesátých letech, které podle něj nebylo příliš úspěšné. To vysvětluje diváckou krizí českého divadla, ale také odlišným pojetím, které zmiňoval Zdeněk A. Tichý – totiž rozdělením na dvě části. Možná proto si Příbáň všímá kompaktnosti díla: „*Nejnovější Kytice má za sebou čtyři předpremiéry a nebylo by fěr pokoušet se v této fázi o recenzi – kdyby se ty předpremiéry nepovedly. Jenže ony se povedly, a to velmi. Všech šest balad je zase pohromadě a drží je nejen text, ale i dobrá autorská režie.*“⁸⁹

Tichý zastává názor, že je *Kytice* stále aktuální i v dnešní době, konkrétně písňe, které zaznějí v baladě *Zlatý kolovrat* – stále se najde někdo (nebo něco), na koho texty míří. Všímá si a oceňuje improvizaci herců, která zaskočí každého, kdo zná z paměti supraphonskou nahrávku *Kytice*.

Naopak redaktorka *Mladé fronty DNES* Klára Kubíčková neocenila třetí návrat inscenace *Kytice* do divadla Semafor. V recenzi pod titulkem *Semafor slavil výročí Kyticí, místo k smíchu ale byla spíš k pláči* píše: „*Původní text je skutečná chytrá sranda Jiřího Suchého. Jeho nové provedení téměř beze změn zůstalo napůl vězet v tom, jak se dělala komedie před čtyřiceti lety, a napůl v tom, jak se ji tvůrci snažili alespoň vizuálně dostat do současnosti. (...) Nová Kytice je výsměch té původní, legendární. A nic na tom nemění ani fakt, že Jiří Suchý si vlastně kazí svoje umění.*“⁹⁰

Hodnocení *MF Dnes* je pouhých 30 %, což je výrazně méně, než dali *Kyticí* ostatní kritici. Výrazný podprůměr zdůvodňuje Kubíčková tím, že jsou herci a zpěváci netalentovaní, působí na ni velmi amatérským dojmem. Také vytýká představení „zkostnatělost“, tedy neschopnost přenést hru do současnosti, jakékoliv pokusy o to považuje za nedostatečné až směšné. V závěru kritizuje Jiřího Suchého, který si novou inscenací kazí své vlastní umění.

---

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Semafor – Jiří Suchý. *Články a recenze. Kytice (M. Příbáň)* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://semafor.wdr.cz/main.php?left=402&top=55&profil=rece&sablona=4&detail=1&tema=49>

⁹⁰ Semafor slavil výročí Kyticí, místo k smíchu ale byla spíš k pláči. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: [https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/semafor-slavil-vyroci-kytici-misto-k-nbsp-smichu-ale-byla-spis-k-placi.A090921_171312_divadlo_tt](https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/semafor-slavil-vyroci-kytici-misto-k-smichu-ale-byla-spis-k-placi.A090921_171312_divadlo_tt)

Proti názoru Kláry Kubičkové v *MF Dnes* se rázně vymezuje Ivan Kott, který v recenzi s názvem *Kytice v pestrých barvách rozkvetla* redaktorku přímo zmiňuje a oponuje jí slovy: „Když jsem si ale pár dnů po premiéře *Kytice* v divadle Semafor přečetl v *MF Dnes* názor mladé redaktorky, že toto představení „je spíš k pláči než k popukání“, nevycházel jsem z údivu. Bohorovně tvrdit o mladých členech současného Semaforu, že neumí zpívat ani hrát a častovat soubor výrazy jako „ochotníci, estráda, uknikané bludičky“ atd, to o přílišné erudici pisatelky nesvědčí.“⁹¹ Kott naopak výkon hereckého souboru chválí, veškeré nesrovnalosti ohledně podoby představení dovysvětluje. Dalo by se říct, že je jeho recenze obranou samotné semaforové *Kytice*, pamětnické srovnávání podle něj musí být činěno s mírou, jinak se umění neposune dál.

Ivan Kott dodává: „Nenechte se tedy podivnými referáty a kritikami znervóznit či odradit, určitě se na obnovenou *Kytici* zajděte podívat. Vedle hereckých a pěveckých výkonů stojí za pozornost i vynalézavá výprava Jaroslava Svobody a kostýmy navržené Jiřím Suchým.“⁹²

V *Lidových novinách (Lidovky.cz)* vyšla recenze, která nevyznívá zcela kladně. V některých ohledech se podobá již zmíněné kritice v *MF Dnes*. Autorkou je novinářka Marta Švagrová, která pro deník napsala: „Posuzovat novou *Kytici* bez přihlídnutí k té původní však nelze. Už proto, že „tehdy“ šlo o mimořádně povedenou adaptaci se skvělými nápady autorů i režiséra Jiřího Císlera, výbornou hudbou, vtipně básnivým textem, který neparodoval, ale s láskou a nadhledem varioval krásné Erbenovy literární obrazy.“⁹³

Znovu se vracíme ke srovnávání s inscenacemi předešlými, které byly divácky úspěšnější a podle slov kritiků také propracovanější. Švagrová zmiňuje důležitý prvek semaforové *Kytice*, který zafungoval: nikoliv parodování obsahu básnické sbírky, ale variace na její motivy. K takovému závěru nedocházejí ani zdaleka všichni recenzenti. Marta Švagrová pokračuje:

„Na to, jak znovu uchopit už jednou úspěšnou inscenaci, asi není recept; spíš se potvrzuje, že se to obvykle nepodaří. (...) Jiří Suchý se pokusil opětovně vkročit do

---

⁹¹ Semafor – Jiří Suchý. *Články a recenze. Kytice v pestrých barvách rozkvetla (I. Kott)* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z:

<https://semafor.wdr.cz/main.php?left=402&top=55&profil=rece&sablona=4&detail=1&tema=47>

⁹² *Ibid.*

⁹³ Omlazená *Kytice* nevykvetla. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z:

https://www.lidovky.cz/domov/omlazena-kytice-nevykvetla.A090923_000035_ln_noviny_sko

stejně řeky, a protože zjevně není v jeho silách přistoupit k vlastnímu „dítěti“ zgruntu jinak, měl zřejmě zůstat věrný původní koncepci.“⁹⁴

Kamenem úrazu se proto v očích některých kritiků stala právě snaha o inovaci „zažité klasiky“, která byla v tomto případě spíš na škodu. Návrat se snažil mířit jak na staré, tak na nové diváky, ale zřejmě to nedopadlo podle očekávání. Inscenace je popisována jako „nedotažená“ a „neobratná“ právě z toho důvodu.

Portál *I-divadlo.cz* se prezentuje jako průvodce divadlem v Česku, jde o databázi divadel a divadelních souborů, inscenací, umělců a dalších. Dalo by se říct, že jde o „divadelní verzi“ *Česko-Slovenské filmové databáze*, ale není tak rozšířený a známý. Obsahuje veřejné komentáře od diváků a názory kritiků. V této databázi je semaforová inscenace *Kytice* vedena ve verzi z roku 2013. Získala hodnocení 78 % od uživatelů a 60 % od redakce webu, konkrétně od Pavla Širmera. Představení hodnotí lehkým nadprůměrem:

„Jiří Suchý nahlédl na Erbenovy balady s odstupem, dovolil si humor a parodii, ale zacházel s nimi s úctou a nepopřel je. Hudba F. Havlíka texty vhodně umocnila. Současná inscenace je bohužel již jen odleskem minulé slávy. Jiří Suchý často zmiňuje, že z finančních důvodů sám supluje práci více tvůrců. Pěvecky zdatným účinkujícím chybí jim pevnější otěže režiséra, který by je vybičoval k výraznějším hereckým kreacím. Tvaru by též slušelo velkorysejší výtvarné řešení. Najdou se povedená místa, ale z představení nesálá gejzír energie, s jakým se často setkáme v souborech podobných forem.“⁹⁵

S názorem, že „současná inscenace je bohužel již jen odleskem minulé slávy“ souhlasí také někteří uživatelé webu *I-divadlo.cz*, někteří také zmiňují nostalgické pocity při sledování představení.

---

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ I-DIVADLO.CZ: Divadlo Semafor, *i-divadlo.cz: Kytice* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/divadlo/divadlo-semafor/kytice>

6. Filmová Kytice F. A. Brabce

Film je významným a silným médiem, které zpracovalo Erbenovu sbírku – poprvé se tak stalo přibližně 50 let po vydání *Kytice*, což je poměrně brzy. S pomocí sesterského média, televize, která pro obrazovku vytvořila krátkometrážní filmové adaptace, je jeho účinek umocněn rozšiřujícím se přístupem k obrovským masám dnešních konzumentů. Vedle výtvarných a uměleckých prvků je zde také hudba, která sice ve filmu hraje většinou podpůrnou roli, ale přesto dokáže výrazně zlepšit estetický dojem zobrazovaného díla. Podobně jako v divadle se literatura transformuje do mluveného slova. Díky rychlým střihům, proměnám a kamerovým trikům a nedávné významné pomoci počítačové techniky je film schopen zachytit několikanásobně více vizuálních vjemů ve stejném časovém prostoru, aniž by se divák dostal do těsného kontaktu s hercem.

Erbenova *Kytice* byla několikrát filmově zpracovaná, a to výrazně odlišnými způsoby. Adaptace herce a režiséra Theodora Pištěka z roku 1925 je ještě černobílá a bez zvuku. Z filmu *Svatební košile* se dochovalo pouze několik minut. Balada *Svatební košile* byla v 70. letech 20. století animována, ale kvůli dynamice moci se nepodařilo předat poselství pokory spojené s vírou v Boha. Snímek však jednoznačně představuje změnu ve způsobu tvorby animovaných hororů; výtvarně laděné výtvarné zpracování a hudební doprovod, jehož autorem je renomovaný skladatel filmové hudby Lubošem Fišerem, vytvářejí osobitou náladu.

Filmové zpracování *Kytice* si proto nejčastěji spojíme s dílem Františka A. Brabce. Brabcovo původní povolání je kameraman, právě z toho důvodu ho lákala poetika a vyjadřování se pomocí obrazů. Pro diváky chtěl připravit filmovou báseň se všemi náležitostmi. F. A. Brabec si cíleně vybral českou literární klasiku pro svůj další projekt: „*Dnes se zapomíná na národní sebevědomí a naši kulturní minulost... Takže v dalším projektu jsem šel naprosto vědomě po národní klasice. Uvažoval jsem o zfilmování básní Josefa Kainara nebo Jaroslava Seiferta. Vždyť Seifert má Nobelovu cenu za literaturu, tak proč si ho některý filmař nevšimne?*“⁹⁶ Brabec pracuje s efektem, který může být pro režiséra výhodný, zároveň však velmi složitý: sbírka je notoricky známá, děj i postavy jsou divákovi/čtenáři blízké už od základní školy.

---

⁹⁶ KŘIVÁNKOVÁ, Darina. Po Kytici se chystám na Broučky. Říká v rozhovoru pro LN režisér a kameraman nového českého filmu F. A. Brabec. *Lidové noviny*, 6. 12. 2000

Tvorba scénáře filmové *Kytice* byla jednou z nejnáročnějších a nejzdlouhavějších částí přípravy. Zhostil se jí Miloš Macourek, který měl před sebou velmi složitý úkol, a to zkracovat a vypouštět celé balady, protože by stopáž filmu nemohla pojmout básnickou sbírku jako celek. V lednu 1999 byla sice hotová první verze scénáře, potřebovala ale další úpravy. Scénáristé například zasadili příběhy jednotlivých básní do jedné vesnice, díky čemu vznikl na filmovém plátně celistvý příběh. Macourek nebyl zcela sžitý s Brabcovou vizionářskou představou. O své neochotně zasahovat do Erbenova originálu prohlásil:

„Když už jsem musel eliminovat Erbenovy verše a pomíjet celé popisné pasáže, chtěl jsem ve scénáři pietně respektovat aspoň Erbenovy vyprávěcí postupy a stavbu jednotlivých básní. Zjistil jsem však, že ani to není všude možné, že takovou pietností bych básníka v očích diváků spíš poškodil. Erben jde například ve svých baladách často rovnou k věci, nezdržuje se exponováním figur a vztahů, a to jsem v některých případech při nejlepší vůli převzít nemohl.“⁹⁷

Je jasné, že Macourek musel (ač neochotně) oprostít od předlohy, protože dodržení kompozice a vyprávěčských postupů by nebylo ve filmu – jak si ho Brabec představoval – možné. Odchýlení se od původního vyznění básnické sbírky odůvodňuje tím, že se mu jen díky tomu podařilo zachovat úctu k Erbenovi. Dynamické vyprávění vyhrálo nad dlouhými popisy. Za ústřední básně pro film byly vybrány *Vodník*, *Polednice*, *Svatební košile* a *Zlatý kolovrat*. Na rozdíl od *Kytice* v divadlu Semafor nebyly připsány žádné nové balady či dialogy, vše vychází z původního textu.

Deana Jakubisková, která se na filmu podílela jako producentka a dramaturgyně, zdůraznila myšlenku „filmu pro všechny“ – stejně jako originál si i Brabcova *Kytice* klade za cíl oslovit co možná nejširší vrstvu: „*Poezie se stává okrajovým žánrem, téměř na vyměření. Možná ji měli rádi naši rodiče, ale dnešní mladí jsou spíš generací klipů. A Kytice je šance, jak oslovit právě je. V příbězích je všechno, skrývají dramata, vášně, konflikty, lásku, zklamání, nenávisť, pomstu.*“⁹⁸ Velmi nadčasově působí prohlášení, že jsou dnešní mladí spíše „generací klipů“ – *Kytice* staví na mezilidských vztazích, ale ty jsou někdy až příliš rychle zaměňovány, proto vyvstává otázka, jestli se divák dokáže do postav vcítit. Erben to dokáže díky poetice, ačkoliv pracuje s kratším časovým úsekem.

---

⁹⁷ MACOUREK, Miloš. Miloš Macourek a F.A Brabec: Jak se točí *Kytice*. *Premiere*, č. 11, 2000, s. 68

⁹⁸ DUŠEK, Jaroslav. *Kytice*. *Točí se...* *Cinema*, č. 10, 1999, s. 47

F. A. Brabec si byl zcela jist, koho chce do *Kytice* herecky obsadit. S realizací mu pomohla právě producentka Deana Jakubisková. Brabcova představa ne vždy odpovídá vizi, kterou může mít člověk během čtení básnické sbírky. Například *Polednici* ztvárnil ve filmu Bolek Polívka, kterého si podle básníkova popisu („*Malá, hnědá, tváří divé, pod plachetkou osoba*“) v předloze vybavil jen málokdo. Brabec své rozhodnutí vysvětluje:

„Proč by měla být Polednice malá a hnědá, když se jí všichni bojí? Proč by naopak nemohla být velká? Tak jsem si vzpomněl na Bolka [Polívku], který má sám o sobě 190 centimetrů a díky chudám ještě o půl metru povyrosl. Polednice navíc jenom gestikuluje a znáte u nás lepšího mima, než je Bolek?“⁹⁹

V souvislosti s komerčním záměrem filmu F. A. Brabec prohlásil: „*Jsmo si vědomi toho, že náš film není konvenčně komerční, ale rozhodně nechceme, aby nám divák utekl z kina. Nemám ambice dělat si film sám pro sebe nebo pro výlučný okruh spřízněných duší. Dali jsme si pro sebe už při psaní scénáře úkol, že chceme od začátku až do konce diváka v každé minutě něčím bavit. V každé básni jsem proto vymýšlel, čím bych diváka zaujal.*“¹⁰⁰

Film měl premiéru 6. prosince 2000. Posléze byla *Kytice* nominovaná na filmovou cenu *Český lev* hned v sedmi kategoriích: nejlepší film, kamera, střih, zvuk, hudba, výtvarný počin a filmový plakát. Z toho *Kytici* Česká filmová a televizní akademie (ČFTA) ocenila za nejlepší kameru (F. A. Brabec), hudbu (J. Jirásek), zvuk (J. Klenka) a filmový plakát, jehož autorem byl česko-slovenský režisér Juraj Jakubisko. Film byl kladně přijímán diváky i kritiky, což dokládá i fakt, že tři měsíce po premiéře ho shlédly více než čtyři miliony diváků.¹⁰¹ *Kytice* bodovala i mimo Českou republiku: v roce 2001 na americkém Wine Country Film Fest získala cenu za nejlepší kameru, ve stejném roce v Polsku pak cenu diváků za nejlepší film, o rok později na Rhode Island International Film Festival získala hlavní cenu za nejlepší zahraničí film. Znovu byla uvedena po šestnácti letech, v roce 2016, a to v nové digitální podobě. Určena byla pro školní představení, nikoliv pro širokou distribuci.

⁹⁹ NOVÁK, Pavel. *Chvilka poezie. Kytice*. Total film, č. 9, 2000, s. 70

¹⁰⁰ BRABEC, F.-A. F. A. Brabec o Kytici: Svár scénáristy, režiséra a kameramana. *Česká televize* [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/kytice/tvurci/brabec.php>

¹⁰¹ *Kytice*. ČFTA [online]. [cit. 2023-03-12] Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/cz/detail?movie=Kytice&csfd=904>

6.1 Recenze odborné i uživatelské

Jak již bylo ve výčtu získaných ocenění naznačeno, přenesení sedmi balad ze sbírky *Kytice* na filmové plátno se setkalo s velkým úspěchem. Kritici v běžném tisku vyzdvihovali umění F. A. Brabce, a to především převedení básnických promluv a jazykových obrátů do audio-vizuální formy. Stejně spokojení byli i návštěvníci kin, kterým se zamlouvala barvitost a obraznost filmu, díky které dokázali do děje lépe proniknout. Naopak nejednoznačný názor měli filmoví kritici, kteří dílo hodnotili jako nepřilíš zdařené. Ohlasy od nich byly spíše negativní, názorově se rozcházejí se širokou veřejností.

Oproti recenzím na divadelní představení v Semaforu si celkově kritici mnohem více všímají věrohodnosti a připodobňují *Kytici* k Erbenovu originálu. Srovnání s klasikem se Brabec nedokázal vyhnout, ačkoliv v přípravné fázi zmiňoval, že to nebylo jeho hlavním záměrem. Například Tereza Spáčilová si v recenzi všímá kýčovitosti filmu, zmiňuje důraz na českou přírodu, která se v záběrech opakuje velmi často, na diváka pak doléhá jako klišé:

„Nejvíce selhává Brabcova snaha o působivost v místech, kde je grotesknost křečovitě nahrazována obrazovým krasotepectvím – některé záběry z českého venkova se spíše hodí do reklamy na „ryze české“ bramborové lupínky.“¹⁰²

Pravdou je, že F. A. Brabec v rozhovorech předesílal, že jeho pojetí Erbenovy *Kytice* má komerční záměr, nedá se proto určitým klišé zcela vyhnout. Zobrazil – podle svého nejlepšího svědomí – básnickou sbírku expresivně, barevně, možná místy trochu přehnaně. Jen stěží by divák hledal pro Erbena typickou střídmost. Estetika, ke které Brabec tíhne, může být pro publikum dobře obeznámené s originálem pobuřující.

Podobně to vidí i Jan Čulík, publicista a šéfredaktor *Britských listů*. Z recenze s názvem *Nová filmová adaptace Erbenovy Kytice je zklamáním* jde opravdu cítit Čulíkovo zklamání. Dlouze srovnává básnickou sbírku s filmem, dokonce ilustruje některé pasáže přímými citacemi, nejvíce ho ale irituje neschopnost režiséra dotáhnout dílo do konce. Kde je K. J. Erben dramatický, Brabec je bezradný a bezmocný. Čulík píše:

---

¹⁰² SPÁČILOVÁ, Tereza: *Kytice*. Premiere, leden 2001, s. 32

„Celkově byla poetika obrazů, jimiž se Brabec pokusil Erbena interpretovat, plochá, kýčovitá, dryáčnická, nehluboká a nepřesvědčivá – a to hlavně proto, že byly tyto obrazy popisné, nenechávaly prostor pro dvojnáčnost.“¹⁰³

V kritice je znovu zmíněna kýčovitost filmu, ale také zajímavý motiv, a to dvojnáčnost. Erben je mistr náznaku, lehce se dotýká ústředního tématu a nechává čtenáře, aby si zapojil představivost a leccos si domyslel sám, v tom tkví samotné kouzlo *Kytice*. Brabec je naopak velmi přímočarý, vše je dopředu vyloženo a analyzováno, divák už jen „přijímá“. Podle Jana Čulíka sice některé Erbenovy balady můžou mít rysy grotesknosti, u F. A. Brabce je toho přespříliš.

Kladných recenzí naopak není příliš mnoho, ale shodují se v několika zásadních bodech. Všimají si líbivého provedení F. A. Brabce, které je funkční a má sloužit především jako nalákání mladší (?) generace k přečtení originálu. Mnoho žáků jistě zhlédlo film na jedné z hodin literatury, otázkou ale je, jestli šlo o adekvátní „náhražku“ předlohy vhodné k maturitě. V recenzi pro deník Právo hodnotí *Kytici* Věra Míšková:

„Nikoli tedy erbenovské hledání kořenů a mýtů, ale inspirace jimi, modernizace, zlidštění. Brabcova Kytice je zábavná, což považuji za tvůrčí vklad, který má šanci přilákat publikum – a zláká-li ho navíc k čtení Erbena tím lépe.“¹⁰⁴

Podle Míškové je pro Brabce básnická sbírka inspirací, nevychází z ní úplně, proto je srovnávání s originálem trochu nespravedlivé – ale vztah F. A. Brabce k předloze je nám už známý, proto lze toto tvrzení částečně vyvrátit. Pokud se divadlu Semafor podařilo „inspirovat, ale převést do nové podoby“, vyvstává otázka, proč je filmová *Kytice* hodnocena přísněji. Je možné, že Brabcův autorský podpis – z díla velmi patrný – zastihuje původní folklorní tradice, které by ve filmu měly být upřednostňovány (místo barevných kostýmů, které ale pozbývají na významu). V kladné recenzi, kterou napsal Josef Lederer, je bohatost stylizace například vyzdvížena:

„Režisér a kameraman v jedné osobě – F. A. Brabec – sice zvolil bohatě stylizované ztvárnění, to však v žádném případě neubralo na působivosti vyprávěných příběhů. Spíše naopak – v Erbenových verších ukryté zlo je ve filmu ztělesněno s patričnou

---

¹⁰³ ČULÍK, Jan: *Nová filmová adaptace Erbenovy Kytice je zklamáním. Jak se F. A. Brabec pokusil přepsat geniální text a selhal.* Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/0103/20010319d.html>

¹⁰⁴ MÍŠKOVÁ, Věra: *Zapomeňte na Erbena, je tu Kytice.* Právo. 3. 12. 2000

*intenzitou a navíc činí (také díky známým hereckým tvářím) povinnou školní četbu divácky atraktivní.*¹⁰⁵

Aktualizace, a především snaha o zmodernění klasického díla české literatury je v této recenzi oceněna. Stejně jako předchozí úryvek z kritiky, i Lederer dává do popředí především přiblížení *Kytice* dnešnímu divákovi. Co je zde hodnoceno pozitivně, nemůžou jiní vystát. Co možná nejnázorněji to shrnuje Barbora Šťastná v časopise *Film a doba*:

*„Brabcova videoklipová obraznost se tu a tam pohybuje na hranici estetiky reklamních spotů – vše je až příliš perfektní, příliš barevné a nablýskané.*¹⁰⁶

Také doplňuje, že *„překážkou na cestě k filmové adaptaci Kytice jsou paradoxně její literární kvality.*“ Předkládá to jako jedno zdůvodnění, proč se kritici zachovali k filmu možná až příliš nemilosrdně. Podle Šťastné není chyba nutně na straně režiséra či produkce, zkrátka se balady na filmové plátno nehodí. Mirka Spáčilová za největší prohřešek považuje nefungující výjevy, které Brabec předkládá:

*„Což už je ornament zbytečný, opsaný uctivě od Jakubiska či Felliniho. Zábavně hororová poetika Kytice ať mluví sama za sebe!*¹⁰⁷

Spáčilová si všímá především roztržitosti filmu, což má za následek žánrovou nejednotnost filmu, každá balada byla totiž zpracována odlišně. Především závěr *Kytice* není významově dotažen, jak už upozorňoval Jan Čulík. Nedostatečnou celistvost jen umocňují herecké výkony, které se odlišují jak kvalitou, tak stylem. Filmové *Kytici* chybí i tajemno, kterou původní básnickou sbírku provází. Publicista Jaromír Blažejovský dává své recenzi název „Erbenova *Kytice* jako stroj na poezii“: celkem dobře to shrnuje Brabcův počín. Podstatná je forma:

*„Sbírka K. J. Erbena ho [Brabce] vyprovokovala nikoli svými potencemi filozofickými, etnografickými, či hlubině psychologickými, nýbrž především jako příležitost zkusit něco obrazově vděčného a realizačně obtížného.*¹⁰⁸

F. A. Brabec se zřejmě potýkal s nerozhodností mezi svými rolemi – má být při tvorbě *Kytice* spíš scénárista, kameraman, nebo režisér? Možná by práce režiséra zasloužila větší pozornost. Právě touto strategií by se mohl vyhnout některým oprávněným

¹⁰⁵ LEDERER, Josef: *Kytice je filmovou básní, při které diváka mrazí*. České slovo, 7. 12. 2000

¹⁰⁶ ŠŤASTNÁ, Barbora: *Erbenova Kytice pro 21. století*. Film a doba, č. 4, 2000, s. 217

¹⁰⁷ SPÁČILOVÁ, Mirka: *Erbenova Kytice je hollywoodský horor*. MF Dnes, 6. 12. 2000

¹⁰⁸ BLAŽEJOVSKÝ, J.: *Erbenova Kytice jako stroj na poezii*. Divadelní noviny, č. 4, 20.2. 2001, s. 11

výtčám, které k filmu měli kritici. Například řízení herců: přednes by jistě ocenil méně afektovanosti, dopracovat by se dala i některá gesta a mimika.

Ostatně na to upozorňuje filmový a literární kritik Jiří Cieslar. Kromě znovu se opakující nespokojenosti s hrubým ukazováním místo jemného naznačování si Cieslar všímá hereckých výkonů v některých rolích. V recenzi pro *Literární noviny* hodnotí filmovou *Kytici* slovy:

„(...) *A dále: Erben je velmi jemný erotik: má svá dívčí těla a svatební košile, ale smyslnost tu spíše verše obestírá, než do nich přímo vniká: zato Brabec musí opakovaně vztyčovat nahé tělo Anny Geislerové, zbytečně, toporně a především neeroticky – je to spíš legrační. Erben je skoro dřevorytně hranatý, úžasně ostře rytmický: Brabec však dělá pěkně oblé obrázky v malém tanečním rytmu. Erben je důstojně klidný jako sám zákon a mysticky přísný i prostý: Brabec po „svěrákovském“ vzoru chce být především milý (...)“¹⁰⁹*

Cieslar upozorňuje na podobné množství nesrovnalostí, jako kritici před ním: především na humorně vyhlížející pasáže, které původně neměly u diváka vyvolávat smích. Také se pozastavuje nad tím, jak je Erben „*klidný jako sám zákon a mysticky přísný i prostý*“ – znovu se zde přistupuje k autorovi *Kytice* se skoro až zbožným respektem. Faktem je, že jemných náznaků je ve filmu málo.

Uživatelské hodnocení na Česko-Slovenské filmové databázi dosahuje 76 %, což z *Kytice* dělá divácky úspěšný snímek (na stránkách se zobrazuje červený design profilu určený pro filmy, které získaly více než 70 % od alespoň deseti uživatelů). Na rozdíl od všech předchozích recenzí nejde o hodnocení od klasických filmových kritiků a publicistů – autory jsou uživatelé webu, kteří můžou přinést nový názor na věc.

Uživatel *Marigold* hodnotí film jednou hvězdičkou z pěti a v komentáři uvádí: „*Cože? Tohle má být Erben? TEN Erben, muž řádu, muž přísných trestů za každou vinu? Erben, muž strohých a děsivých balad? No dovolte abych se zasmál. Toto je F.A. Brabec, člověk, který si myslím, že filmová báseň rovná se barevné orgii se známými herci, kteří často recitují Erbenovy texty tak mizerně, až se mi střeva uzlí.*“¹¹⁰ Názorově se velmi shoduje s předchozími kritickými reakcemi na filmovou *Kytici*. Podobně se vyjadřuje

¹⁰⁹ CIESLAR, Jiří. Český film kolem Kytice. *Literární noviny*, č. 3, 17. 1. 2001

¹¹⁰ *Kytice*: Komentáře. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. POMO Media Group, ©2001-2023 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/904-kytice/recenze/?page=2&sort=datetime_asc

o předloze, ke které se F. A. Brabec nepřiblížil, především k pojetí trestu a spravedlnosti, jak ho vylíčil Erben.

Najdou se ale i pozitivní ohlasy. Například uživatel *Master19* dává *Kytici* čtyři hvězdičky z pěti a dodává: „*Nechápu tak nevyrovnané hodnocení. Autoři si naložili nelehké břemeno, ale zpracovali ho velmi osobitě, originálně a zároveň i s jasným odkazem na původní dílo. Casting mi přijde geniální, teď už pro mě polednice vypadá jako Bolek, vodník jako Dan Bárta atd. Věřím, že se Erben v hrobě neobrací.*“¹¹¹ Uživatel se na autora předlohy sice odkazuje, už ale jen v závěru, téměř na poslední chvíli. Pozitivní názor převládá mezi těmi recenzenty, kteří vypouštějí Erbenův předobraz a soustředí se pouze na dílo nové.

Hodnocení filmové *Kytice* od F. A. Brabce se názorově velmi liší. Dá se rozdělit do dvou podkategorií, tedy lidí, kteří nezohledňují původní předlohu – ti spíš jsou filmu nakloněni – a těch, kteří ztvárnění Erbenovy básnické sbírky považují za „zneuctění“ (a vytýkají mu jeho kýčovitost). Je zřejmé, že *Kytice* znamená pro každého něco trochu jiného, ale právě tento osobní vztah k dílu dokazuje jeho nadčasovost a význam.

---

¹¹¹ *Kytice*: Komentáře. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. POMO Media Group, ©2001-2023 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/904-kytice/recenze/?page=2&sort=datetime_asc

7. Kytice v Národním divadle

Jevištní adaptace *Kytice* v Národním divadle předvedl režijní tandem SKUTR, tedy Martin Kukučka a Lukáš Trpišovský. Podle svých vlastních slov mají k Erbenovým tématům – přírodní symbolice, tradici a děsuplným přízrakům – velmi blízko. Chtěli vyzdvihnout především vztah mezi matkou a dítětem, ale také člověka k přírodě. Tento motiv se v inscenacích opakuje mnohokrát, v nejrůznějších obměnách a kontextech. Jak uvádí webová stránka Národního divadla o činohře: „*Návštěvníky vyhořelého kostela, kde se jednoho večera setkávají hrdinové naší inscenace – možná obyvatelé jedné vesnice, možná i duchové jejich zemřelých příbuzných – jsme tedy především my sami.*“¹¹²

Oficiální premiéra *Kytice* proběhla 28. února 2019. Šlo o úplně první uvedení *Kytice* v činohře Národního divadla. V současné divadelní sezóně 2023-2024 je možné představení shlédnout – jenže skoro všechny termíny jsou beznadějně vyprodané, nebo zbývají posledních pár lístků, většinou na stání. To dokazuje, jak velký zájem má publikum o inscenaci *Kytice*, ale také se lze znovu přesvědčit o největší kvalitě básnické sbírky – tou je její nadčasovost, která i po letech dokáže stále oslovit velké množství lidí všech věkových skupin.

Duo SKUTR (společně s dramaturgyní Ilonou Smejkalovou) převedlo celkem osm básní do divadelní podoby: *Zlatý kolovrat, Polednici, Vodníka, Dceřinu kletbu, Svatební košili, Holoubka, Štědrý den a Záhořovo lože*. Na rozdíl od filmové adaptace od F. A. Brabce je vypuštěna úvodní báseň *Kytice*. Místo ní jsou zařazeny básně *Holoubek* a *Záhořovo lože*, které ozvláštňují celkový dojem z díla. Podle dramaturgyně nešlo zařadit balady všechny, a to především z časových důvodů. *Záhořovo lože* slouží jako spojující prvek všech dalších básní, zazní totiž na začátku představení, a objeví se v něm všechny další postavy, se kterými se divák seznámí v následujících částech. Tvůrci tím zamýšleli vyjádřit také silný motiv hříchu, který si v sobě nese každý člověk: nejvíc dokáže potrestat vlastní svědomí. Zároveň se soustřeďují na pocit odpuštění – všechny postavy můžou na konci recitace básně odejít, protože jim bude odpuštěno.

Sama dramaturgyně Ilona Smejkalová vylíčila reakci okolí na přípravu představení: „*Komu jsem oznámila, že budeme dělat Kytici, každý se tak rozněžnil, úplně rozjasnil.*“¹¹³

---

¹¹² *Kytice*. Národní divadlo [online]. [cit. 2023-03-28] Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/kytice-cinohra-1520290>

¹¹³ Představení *Kytice* v Národním divadle. Backstage, ČT edu [online]. [cit. 2023-03-28] Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/12398-predstaveni-kytice-v-narodnim-divadle>

Pozitivní vztah k básnické sbírce popsal v pořadu pro televizní stanici ČT art/ČT edu i Jan Kodet, který měl na starost pohybovou spolupráci: „*Miluju Kytici. Teď ji doma načítáme s mladou generací.*“¹¹⁴ Herec Radúz Mácha, který ztvárnil ženicha-umrlce ve *Svatební košili*, tento názor sdílel: „*Je to dobrý. Je to takový strašidelný – hororový.*“¹¹⁵ Naturalistické motivy a vyobrazení osudovosti, spolu se zamyšlením nad nevyhnutelností smrti zmínil také scénograf Jakub Kopecký: „*Já si pamatuju, že mě to taky bavilo. Tím, že tam byla přítomná smrt a že to byl takový horor, tak to bylo vzrušující už od malička.*“¹¹⁶

Naopak režisér Martin Kukučka žádný vztah ke Karlu Jaromíru Erbenovi a jeho básnické sbírce nemá: „*Já jsem Slovák, že jo. Pro mě Erben nebyl nijak zásadní, minimálně jsme tím neprošli jako povinnou četbou. Pro nás jako Slováky není Erben taková ikona.*“¹¹⁷ Tím se – možná trochu paradoxně – navrácí k negativním recenzím na Dvořákovy symfonické básně, které se setkaly s nepochopením, když byly zahrány před publikem v zahraničí. Ačkoliv Martin Kukučka nezmínil, že by se mu Erbenovy verše přímo nelíbily, určitě o nich nemluvil s takovým nadšením jako zbytek divadelního souboru.

Dramaturgyně Ilona Smejkalová v dílu série dokumentárních videí Národního divadla *Za scénou* věnovanému *Kytici* dodala, že mezi lidmi, kteří na inscenaci pracovali, panovaly zpočátku jisté rozpaky: „*Hned na začátku jsme si kladli otázku, jestli se Kytice trochu nevzpírá inscenování. Protože i v souboru – pak když jsme přinesli text na první čtenou – byli mnozí, kteří tvrdili, že Kytice je básnické dílo. Že by se vůbec na jeviště přenášet neměla.*“¹¹⁸ Znovu tak naráží na stejný problém, jako mnoho předchůdců před ní – ať už šlo o skladatele Antonína Dvořáka, který *Kytici* zhudebnil, nebo o režisér F. A. Brabce, který dal dílu filmovou podobu – a tím je těžká přenositelnost *Kytice* do jiného mediálního formátu, než v jakém byla původně napsaná.

Naopak režisér Lukáš Trpišovský připustil, že se chtěli ke *Kytici* postavit sebevědomě, a dodat jí i něco svého. Proto si s obtížností předlohy starosti nejprve nedělali:

---

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Za scénou: KYTICE. Činohra ND. In: Youtube [online]. 11.3.2021 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rw5Xkr8ynB0>

„S Martinem (Kukučkou) rádi děláme nedivadelní texty, kdy máme velký prostor do toho ještě nějaký způsobem autorsky vstupovat. Pro nás to byla z tohoto hlediska ideální volba.“¹¹⁹

Martin Kukučka souhlasil a dodal, že pro ně není obvykle text dominantní. Důležitější je obrazová, hudební a pohybová složka díla. To se snažili vyjádřit právě v divadelní *Kytici*. Herec Radúz Mácha také potvrdil, že představení pojal jako „velký mejdan“, při kterém může po jevišti skákat a dělat si, co chce – akorát u toho musí říkat *Erbenovy verše*¹²⁰.

V podcastu *K jádru věci: KYTICE* dramaturgyně Ilona Smejkalová věnovala velký prostor dětskému divákovi, ale také osobní rovině básnické sbírky, ke které si cestu najde mnoho lidí až v dospělosti. Smejkalová vysvětluje: „Každý má *Kytici* zafixovanou spíš přes příběhy a děj. Hledat v ní to, co se nás osobně dotýká, o to se spíš pokoušíme až v dospělosti, nebo právě až když zažijeme nějakou ztrátu, když o někoho přijdeme. Nemyslím úplně fatálně, když nám někdo zemře, ale když zjistíme, jaké to je se něčeho vzdát. Pak najednou začneme v *Kytici* nacházet témata, která nás nikdy nenapadla.“¹²¹

Finální baladu, kterou v inscenaci divák uvidí, je *Štědrý den*. „Je to strašně silný moment. Protože v tu chvíli se tam objeví skoro všichni z divadla, ať už jsou to oblékačky, technikárky, rekvizitárky, hasiči, kteří tam v tu chvíli vlastně ani nemusejí být, ale chtějí být u toho katarzního momentu, kdy se duše poutníka alias Františka Němce vnese k nebesům. Kdy se opravdu společně staneme svědkem mimořádné události.“¹²²

Zvolený sakrální prostor – vyhořelý kostel – je v souladu s Erbenovým vnímáním světa. Jde o něco, co nás (obyčejné smrtelníky) přesahuje. Důraz je kladen i na postavu Boha, který je všudypřítomný, nejde o „roli“. Duo SKUTR se nevyhýbá křesťanské víře, ale doplňuje ji staršími, lidovějšími představami, jakými jsou věštění a magie, kterým se Karel Jaromír Erben pečlivě věnoval.

Představa, že jsou nad námi věci, které nás řídí, má publikum konejšit. Toto spojení kostela s lidovou kulturou je ikonické a přirozené pro českou krajinu. Barokní řešení kostýmů a scény je oprostěno od ornamentů, díky čemuž zůstává viditelná pouze silueta –

---

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Podcasty. *K jádru věci: KYTICE*. Národní divadlo [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/kytice-cinohra-1520290>

¹²² Ibid.

z dnešního pohledu je takové vyobrazení velmi moderní. Závěrečné vykoupení v podoby proměnění ve strom je také ryze slovanské.

7.1 Recenze inscenace

Fenomén *Kytice* líčí ve stejnojmenném článku pro *Divadelní noviny* autorka Marie Reslová. Ačkoliv na začátku Marie Reslová přiznává, že premiéra Erbenovy *Kytice* vyvolala v publiku bouřlivé reakce, které za třicetiletou recenzentskou praxi nezažila – ovace ve stoje a slzy dojetí – po zbytek svého hodnocení zůstává k dílu režijního dua SKUTR poněkud kritická. Největší problém spatřuje v „kultivovaném kýči“, kterým má inscenace být. Poetické obrazy jsou sice krásné, jejich obsah by ale takový být neměl; čistá krutost veršů nekoresponduje s výjevy, které jsou spíše „lábivé“ a „estetické“.

„Kytice nepřidává k interpretaci Erbenových balad nic skutečně objevného. Režijní duo SKUTR společně se „svým“ scénografem Jakubem Kopeckým vytvořili monumentální surreální leporelo, kostýmní výtvarnice Simona Rybáková do něj přirozeně vplula se svými křehkými variacemi folklorních oděvů a originálními nápady. Kytice v Národním divadle je stylově čistá, místy až ohromující podívaná, díky hudbě Petra Kalába a choreografické spolupráci Jana Kodeta také velmi muzická. Jen klouže po povrchu.“¹²³

„Surreální leporelo“ je výstižným označením pro divadelní *Kytici*, nemusí ale nutně představovat něco negativního: spojení různorodých prvků jen utvrzuje původní předlohu, ve které se mísí témata nadpřirozena s motivem „prosté“ mateřské lásky a citu. Nařčení z povrchnosti díla z režie dua SKUTR je trochu utlumeno pochválením efektní hudby, která byla vzhledem ke stylu představení dobře zvolena.

Saša Hrbotický pro web *Aktuálně.cz* hodnotí *Kytici* v Národním divadle stejným stylem, jako Marie Reslová. Všimá si „odbytého“ převedení díla na divadelní prkna, které podle jeho slov zasloužilo trochu větší úsilí. Hrbotický místy naznačuje až téměř komerční záměr tandemu SKUTR, který adaptaci vytvořil. Je zajímavé, že klíčovou otázkou, kterou si klade, je „jak uspokojit diváckou poptávku po srozumitelně naservírované české klasice?“ Ve svojí recenzi Hrbotický dále píše:

„Bohužel se tak stalo s pouhým akcentem na výtvarnou složku, bez hlubší motivace, bez potřeby odkrýt v národním klenotu nějaké všeobecně citlivé, nebo naopak osobní téma. V režii dua SKUTR, které tvoří Martin Kukučka a Lukáš Trpišovský,

---

¹²³ RESLOVÁ, Marie. *Fenomén Kytice*. *Divadelní noviny*, 18.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/skutr-kytice-recenze>

vzniklo jen jevištní leporelo z povinné školní četby, úhledná podívaná pro děti i dospělé.“¹²⁴

I Hrbotický používá slovo „leporelo“ pro označení dojmů, které v něm inscenace zanechala. Shodně se zamýšlí nad hloubkou, kterou v dílu nenalézá. Akcentace výtvarné složky je podle něj na úkor přenesení významnější myšlenky do *Kytice*, i když autorské duo SKUTR se svou vizí nijak netajilo. Saša Hrbotický proto nazývá inscenaci úhlednou podívanou pro děti i dospělé, které zkrátka chybí něco navíc, možná něco autorského, co by si divák po odchodu z divadla zapamatoval.

Pro zpravodajský portál *iDNES.cz* napsal recenzi na představení v Národním divadle Tomáš Šťástka. Ta je mnohem pozitivnější než dva předchozí zmíněné mediální ohlasy. Také si všímá povedeného výtvarného ztvárnění, ale už to nepovažuje za nedocenení originálu: „*Tandemu se povedlo výtvarně výrazné dílo, kde si na své přijdou ctitelé moderních eklektických principů i milovníci tradičního herectví. Reklama na divadlo. Prostě kus, který na naši první scénu patří.*“¹²⁵ Za pozornost stojí i to, že *Kytici* vidí jako „reklamu na divadlo“ – to je pro inscenaci velká poklona. Šťástka se domnívá, že se tandemu SKUTR podařilo vytvořit něco, co propojí různorodé diváky či snad dokonce odlišné generace. Příznivci moderny i klasického hereckého umění by podle něj mohli být s *Kytici* spokojeni. Tím popírá předcházející názory, které tvrdily, že se autorům nepodařilo přenést do divadla nic nového, nebo dodat dílu něco ze sebe.

V recenzi od Soni Hanušové si *Kytice* v Národním divadle připsala devět bodů z deseti. Pro kulturní webový magazín *Kulturio.cz* doplňuje:

„*Text Erbenových balad je sice daný, lze však ovlivnit, kdo jednotlivé verše přednese a jak. Místy tak je text doprovázen gesty a tónem, které jej hodí do humorné nebo lehce cynické roviny. Samozřejmě nesmí chybět ani jedno z poznávacích znamení režijního dua SKUTR, kterým jsou folklorní písně a které v Erbenově Kytici působí vcelku přirozeně.*“¹²⁶

---

¹²⁴ HRBOTICKÝ, Saša. *Erbenova Kytice v Národním divadle: Úhledná podívaná pro děti i dospělé, ale nic víc*. Aktuálně.cz, 3.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/divadlo/erben-kytice-narodni-divadlo-praha-skutr-adaptace-recenze/>

¹²⁵ ŠTÁSTKA, Tomáš. RECENZE: Divadlo pro všechny. Z *Kytice* jde na diváky doslova závrat'. *Idnes.cz*, 4.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/kytice-recenze-narodni-divadlo-skutr.A190304_101501_divadlo_ts

¹²⁶ HANUŠOVÁ, Soňa. *Kytice v Národním divadle jako sled živých obrazů*. *Kulturio.cz*, 4.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://kulturio.cz/recenze-divadlo-kytice-narodni-divadlo-praha/>

Soňa Hanušová také zdůrazňuje význam Erbenovy předlohy (napříč recenzí dokonce několikrát), ale respektuje autorský posun a záměr, se kterým byla *Kytice* v Národním divadle uvedena. Pozitivní reakci ovlivnilo vyzdvižený výtvarné stránky představení, která je podle Hanušové velmi povedená. Označení některých pasáží za humorné nebo cynické nás vrací zpátky k počínu divadla Semafor, u kterého byla lehká satira daleko jasnější. Ačkoliv SKUTR zachovává původní Erbenovy texty nepozměněné, vyznívají na jevišti trochu odlišně – právě to dokáže herecké umění, které je doprovázeno gesty a tónem. Folklórní píseň pak už jen umocňuje celý dojem z *Kytice*.

Webový server Českého rozhlasu *iROZHLAS.cz* se v článku hodnotící představení činohry Národního divadla zaobírá především bleskového vyprodání všech termínů. Situaci popisuje slovy: „*Sehnat lístky do Národního divadla na Kytici je podobně složité jako dostat se na derby anglické fotbalové ligy. Od únorové premiéry v roce 2019 jsou vstupenky na činohru podle balad Karla Jaromíra Erbena beznadějně vyprodané.*“¹²⁷ Ačkoliv není samotná nemožnost sehnat na představení lístky důkazem jeho kvality, určitě z toho můžeme leccos vyčíst: *Kytice* se stala ohromným fenoménem, takže už její samotné uvedení představuje pro diváky velké lákadlo. Jméno *Kytice* zkrátka stále táhne – a ukazuje se, že má opravdu co nabídnout.

Kytice získala na portálu *i-divadlo.cz* hodnocení od redakce 80 %, od uživatelů pak 82 %. V tomto případě se proto shodla jak odborná, tak laická veřejnost. Představení je také označeno štítkem „náš tip“, což je statut, který je udělován představením, kterou alespoň někteří členové redakce shledají jako nadprůměrnou či jinak výraznou. Redaktor webu Pavel Širmer upozorňuje především na to, že je nastudování inscenace obtížné, zvláště pak v Národním divadle, od kterého mají diváci možná větší očekávání než u jiných divadel. Ačkoliv má Širmer ke *Kytici* pár výtek (například k obsazení a převaze oslnivých efektů nad obsahem), celkový dojem je jednoznačně pozitivní: „*Kytice je inscenací, která je rozumným kompromisem, ale zároveň jí nechybí určitá odvaha, takže nelze výsledek označit za „nijaký“ či nezajímavý. Inscenace si jistě najde i své odpůrce, ale dá se předpokládat, že ze strany diváků půjde o vyhledávaný titul.*“¹²⁸

---

¹²⁷ VETEŠKOVÁ, Michaela. *Jedinečně zpracování Erbenovy Kytice stále táhne. I po třech letech je pořád vyprodané.* iROZHLAS.cz, 25.3.2022 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/divadlo/kytice-narodni-divadlo-karel-jaromir-erben_2203251439_til

¹²⁸ ŠIRMER, Pavel. *Erbenovy balady na jevišti Národního divadla.* I-divadlo.cz [online] [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/blogy/pavel-sirmer/erbenovy-balady-na-jevisti-narodniho-divadla>

Kytice – přesněji její divadelní záznam – je hodnocená i na webu *ČSFD.cz*, kde má skóre 82 %. Uživatel *marhoul* hodnotí *Kytici* plným počtem bodů, a dodává: „*Do Kytice si už každý za ty roky projektuje své vlastní představy a vize, takže je pochopitelné, že všechna nová zpracování se neobejdou bez názorové diskuze, protože ono je to takové TO NAŠE a VŠECH.*“¹²⁹ Tím shrnuje celé poselství, které v sobě *Kytice* nese, totiž že má schopnost oslovit každého, zároveň je ale pokaždé jiná a jedinečná. Názorově se uživatel shoduje s recenzemi, které vznikly mnohem dřív – hned po vydání samotné básnické sbírky.

Naopak uživatel *a-ja* je podstatně kritičtější, inscenaci hodnotí dvěma hvězdičkami z pěti. Vytýká především upřednostnění formy nad obsahem: „*Bohužel, na tomhle představení byly nejlepší fotografie z něj... Erben se nějak vytratil, i bard František Němec verše pouze oddrmolil, bylo to studené (vyjma Dceřiny kletby), jen na efekt... (...) Forma tu těžce převálcovala obsah, takže pro mě spíš než cokoli jiného, velký smutek nad zprzněním díla velkého básníka...*“¹³⁰ Znovu je tu zmíněna situace, ve které vítězí forma nad obsahem, ale možná nejpalcivějším problémem pro uživatele *a-ja* se zdá být „zprznění díla velkého básníka“, ke kterému se v poměrně krátkém komentáři vrací hned několikrát.

Sama jsem měla to štěstí vidět *Kytici* v Národním divadle 8. ledna 2023. Ačkoliv rozumím některým výhradám popsaným v předchozích recenzích, můj zážitek byl úplně odlišný. Doléhala na mě atmosféra ze samotných prostorů – jen málokterá budova v Praze na mě udělá takový dojem jako Národní divadlo – ale především ze silného zážitku, kterým představení rozhodně bylo. Opravdu se sešli diváci všeho věku: a všichni znali alespoň útržky veršů. Při *Vodníkovi* jsem tak mohla pozorovat, jak lidé sedící kolem mě hrdě recitovali „*na topole podle skal*“, skoro jako kdyby herce kontrolovali. Ještě jsem v divadle nic podobného nezažila.

Závěrem lze dodat, že některé ohlasy na představení v Národním divadle se velmi podobají těm, které byly zmíněny v kapitole o filmové *Kytici*. Často popisují kýčovitost provedení, přílišnou povrchnost nebo prosazování „jen“ estetické stránky díla, kterému chybí kousek duše, kterou do původní předlohy Erben jistě vložil. Jenže i přes to je jasné, že 170 let po prvním vydání básnické sbírky je *Kytice* stále živá, vyvolává diskusi, a lidé se

---

¹²⁹ *Kytice* (2020): Komentáře. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. POMO Media Group, ©2001-2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/895605-kytice/recenze/?sort=datetime_asc

¹³⁰ *Kytice* (2020): Komentáře. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. POMO Media Group, ©2001-2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/895605-kytice/recenze/?sort=datetime_asc

nemůžou proto zbavit potřeby ji srovnávat se všemi dalšími adaptacemi. V tom se skrývá její unikátnost.

Závěr

Básnická sbírka Karla Jaromíra Erbena budila velkou pozornost veřejnosti ještě před svým zkompletováním a prvním oficiálním vydáním. Je proto pochopitelné, že *Kytice* lákala (a snad stále láká) další umělce s adaptací literárního díla. Všichni autoři zvolili médium jim blízké: film, divadelní inscenace, symfonické básně. Jenže ne vždy si za to vysloužili pozitivní reakce. Ozývalo se několik negativních hlasů, které si často pokládaly stejnou otázku – proč vůbec máme potřebu se ke *Kytici* vracet?

Výrazné slovanské motivy a český lidový folklor, ze kterých Karel Jaromír Erben čerpal, se staly silnou a zároveň slabou stránkou díla, obzvlášť pokud se zamýšlíme nad možnostmi další interpretace. Práce s lidovou slovesností byla pro Erbena také významná. V dobovém kontextu národního obrození *Kytice* představovala kulturní jistotu, tradici, smysl „češství“ – čehož si Erbenovi vrstevníci bezpochyby všímali a vyzdvihovali. Právě proto je dílo nadčasové. Na druhou stranu je tato kvalita také nejčastěji kritizovanou složkou u adaptací: publikum kritizuje moderní verze za nedostatečnou uměleckou invenci a za projevy kýčovitosti. Například symfonické básně Antonína Dvořáka se především v zahraničí setkaly s nepochopením, které vyplývá z nedostatečného seznámení s předlohou, ale také se samotnými českými motivy.

Rozdílné reakce na zpracování *Kytice* souvisí i s časovým rozestupem a vlivem odlišných společenských situací. Přepřacování *Kytice* v Semaforu se žánrem blíží parodii, ačkoliv jde podle autora spíš o nadsázku. Právě díky aktualizaci se Jiřímu Suchému podařilo vytvořit dílo, které si vysloužilo pozitivní mediální ohlas, alespoň při prvním uvedení. *Kytice* nabyla nových rozměrů a hodnot, bez toho, aniž by ztratila své původní kouzlo. Díky tomu ještě více akcentuje přenosnost obsahu díla.

Naopak filmová *Kytice* od F. A. Brabce se sice snaží držet původní předlohy, reakce jsou ale o poznání rozpačitéjší. Diváci sice dokázali ocenit zpřístupnění básnické sbírky tím, že se dostala do audiovizuální sféry, aktualizace a inovátorství ale chybí. Možná nejzajímavější pak zůstává „vlození“ lidového prvku a zdůraznění tradic, které najdeme u obou divadelních představení i filmu: Jiří Suchý obohacuje sbírku o vlastní baladu *Bludička*, Brabec zakončí film maškarním rejmem, duo SKUTR vyplňuje ticho lidovou písní, kterou shodou okolností pro další generace zapsal právě Erben. Tím překonávají časovou i formální bariéru mezi jednotlivými adaptacemi.

Z analýzy vybraných mediálních ohlasů je zřejmé, že médium, respektive umělecký styl či žánr, v němž je dílo vytvořeno, hraje významnou roli v adaptaci díla. Kromě toho jsou to také cíle, které autor do své verze vkládá. Díky rozmanitosti tvůrčích možností, které autorům poskytuje, je role média obzvláště významná. Jiné nároky jsou kladeny na film a jiné na divadlo, případně na hudební zpracování. Autor se dále musí rozhodnout, jak své možnosti využije, zhodnotí nebo rozšíří. To souvisí s autorovým cílem (co chce autor sdělit) a nejen s tím, jak chce dílo prezentovat. Častokrát si kritici stěžovali, že byly verše beze smyslu kráceny, nebo nepochopili výběr jednotlivých básní (ačkoliv se může jednat o subjektivní dojem).

Je zásadní, aby tvůrce nového díla využil správné vlastnosti média, se kterým pracuje a do adaptace „vtělil“ své vlastní nápady, zkušenosti a interpretace. V takovém případě reagovala veřejnost a kritici o poznání lépe, než pokud měli pocit, že jde autorovi především o zisk nebo o snadné využití originálu (bez přidání něčeho nového). U *Kytice* byl další problém i v osobním vztahu, který si k dílu vytvořila většina lidí. Umělci, kteří se proto rozhodli pro její adaptaci, museli počítat s tím, že budou nařčeni z hanobení národního odkazu. Skutečná hodnota úprav a nových interpretací se ale pozná až s odstupem času, což bylo zřejmé především v případě představení *Kytice* v divadle Semafor. Básnická sbírka *Kytice* od Karla Jaromíra Erbena již nepochybně prokázala svou hodnotu, a to nejen prostřednictvím svých estetických předností, ale i vlivem na další umělecká díla. Můžeme očekávat, že se k ní budou vracet i autoři budoucích generací – ale je jen na nich, jestli si získají přízeň publika.

Summary

Karel Jaromír Erben's collection of poetry attracted a lot of public attention even before its completion and first official publication. It is therefore understandable that the *Bouquet* attracted (and perhaps still attracts) other artists with adaptations of literary works. All authors have chosen a medium close to their heart: film, theatre productions, symphonic poems. But they have not always earned positive reactions by doing so. There were several negative voices, often asking the same question – why do we feel the need to return to the *Bouquet* at all?

The distinctive Slavic motifs and Czech folklore from which Karel Jaromír Erben drew inspiration from have become both a strength and a weakness of the work, especially when considering the possibilities of further interpretation. Working with folklore was also significant for Erben. In the contemporary context of the Czech national revival, the *Bouquet* represented cultural certainty, tradition, and a sense of "Czechness" – which Erben's peers undoubtedly noticed and emphasized. That is why the work is timeless. On the other hand, this quality is also the most frequently criticized component of adaptations: audiences criticize modern versions for a lack of artistic inventiveness and for displays of kitschiness. Antonín Dvořák's symphonic poems, for example, have met with misunderstanding, especially abroad, resulting from a lack of familiarity with the subject matter, but also with the Czech motifs themselves.

The different reactions to the setting of the *Bouquet* are also related to the time interval and the influence of different social situations. Semafor's reworking of the *Bouquet* is close to a parody in the genre, although according to the author, it is more of an exaggeration. It is thanks to the update that Jiří Suchý managed to create a work that earned a positive media response, at least at its first performance. The *Bouquet* has acquired new dimensions and values without losing its original charm. This makes the portability of the work's content even more accentuated.

In contrast, the film *Bouquet* by F. A. Brabec tries to stick to the original subject, but the reactions are much more divided. Although the audience has appreciated the accessibility of the poetry collection by bringing it into the audio-visual sphere, updating and innovation are lacking. Perhaps most interesting then remains the "insertion" of the folk element and the emphasis on tradition found in both the theatrical performances and the film: Jiří Suchý enriches the collection with his own ballad *Bludička*, Brabec ends the

film with a masquerade revue, the duo SKUTR fills the silence with a folk song, which coincidentally was written down by Erben for future generations. This is how they overcome the time and formal barrier between the individual adaptations.

From the analysis of the selected media responses, the medium, or rather the artistic style or genre in which the work is created, plays a significant role in the adaptation of the work. In addition, it is also the goals that the author puts into his version. The variety of creative possibilities afforded to authors makes the role of the medium particularly significant. Different demands are placed on film and different demands are placed on theatre or musical composition. Furthermore, the author must decide how to use, evaluate, or extend his possibilities. This has to do with the author's aim, or what they want to convey, and not only with how he wants to present the work. Often critics have complained that poems have been cut short without meaning or misunderstood the selection of individual poems (although this may be a subjective impression).

It is essential that the creator of a new work use the right qualities of the medium he or she is working with and "infuse" the adaptation with his or her own ideas, experiences, and interpretations. In such a case, the public and critics reacted much better than if they felt that the author was primarily concerned with a profit or with the easy use of the original (without adding anything new). Another problem with the *Bouquet* was the personal relationship that most people developed with the work. Artists who chose to adapt it, therefore, had to reckon with being accused of denigrating the national legacy. However, the true value of adaptations and new interpretations will only become apparent with the passage of time, which was particularly evident in the case of the performance of the *Bouquet* at the Semafor Theatre. Karel Jaromír Erben's poetry collection *Bouquet* has undoubtedly already proven its value, not only through its aesthetic merits but also through its influence on other works of art. We can expect authors of future generations to return to it – but it is up to them to win the public's favour.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

Literatura

- ABRAHAM, Gerald: Verbal Inspiration in Dvořák's Instrumental Music, in: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XI, 1969
- BÍLKOVÁ, Eva. *Kytice v nás*. Jilemnice. Gentiana, 2003
- BOLEŠKA, Josef: *Nové skladby Antonína Dvořáka*, in: *Národní listy*, 27. 1. 1897, s. 2
- BURGHAEUSER, Jarmil: Antonín Dvořák. Thematický katalog. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960
- CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs : narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008
- DÖGE, Klaus. *Antonín Dvořák*. Vyšehrad, 2013
- DVOŘÁK, Antonín a Milan KUNA. *Korespondence a dokumenty =: Korrespondenz und Dokumente : Kritische Ausgabe = Correspondence and documents : a critical edition : kritické vydání, Sv. 3: Korespondence odeslaná 1890-1895*. Praha: Supraphon, 1989
- Encyklopedie Jiřího Suchého*, svazek 11, 2002
- ERBEN, Karel Jaromír a JANÁČKOVÁ, Jaroslava, ed. *Malá knížka o Kytici*. Praha. Albatros, 1953
- ERBEN, Karel Jaromír, SKÁCEL, Jan a PŘIDAL, Antonín. *Mateří doušky*. Praha: Československý spisovatel, 1969
- FEDROVÁ, Stanislava. *Česká literatura v intermedialní perspektivě*. Praha. Akropolis, 2010
- GEISLER, Jindřich, Antonín DVOŘÁK a Fr. MARTINKA. *Svatební košile: balada na slova Karla*
- HÁLEK, Vítězslav. *Máj*
- HÁLEK, Vítězslav: *Sebrané spisy XI. O literatuře*. Praha, J. Laichter, 1920
- HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1955
- HRABAL, Bohumil. *Esej o Kytici. Znění zlatého zvonu*. Praha: Československý spisovatel, 1986

- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Návraty. K české literatuře od K. J. Erbena po Ladislava Fukse*. Praha. Akropolis, 2012
- JIRÁT, Vojtěch. *Erben čili majestát zákona*. Praha: Jaroslav Podroužek, 1944
- JIRÁK, Jan a KOPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Portál, Praha, 2003
- LUDVOVÁ, Jitka. *Dokonalý antiwagnerián*, Supraphon, 1992
- NERUDA, Jan a VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Básnické spisy Jana Nerudy: s uvodem od Jaroslava Vrchlického*. (Alois Wiesner)
- NIUBÓ, Marc. *The Wild Dove op. 110 and the Reception of Dvořák's Symphonic Poems in Bohemian Lands*
- NIUBÓ, Marc. *Antonín Dvořák a jeho symfonické básně na texty K. J. Erbena v zrcadle dobové kritiky*
- OTRUBA, Mojmír a HOMOLOVÁ, Květa. *Čeští spisovatelé 19. století: stud. příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1971
- OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA, ed. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3., rozš. vyd. Praha: Libri, 2007
- STÖCKL-STEINEBRUNNER, Karin. *The 'Uncomfortable' Dvořák: Critical Reactions to the First Performance of his Symphonic Poems in German-Speaking Lands*. V: *Rethinking Dvořák – Views from Five Countries*. Clarendon Press Oxford, 1996
- SUCHÝ, Jiří. *Inventura (Vzpomínání 1969 – 1989)*. Praha: Formát, Blízká setkání, 2000
- REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004
- Šaldův zápisník*. Praha: Otto Girgal, 1935-1936
- VANĚK, Jan J. *Semafor: 40 nezapomenutelných let*. 1. vyd. Praha: Knihcentrum, 1999
- VODIČKA, Felix. *K vývojovému postavení Erbenova díla v české literatuře: (sémantická intence Erbenovy poezie a její dvojí původ)*. *Česká literatura : časopis pro literární vědu* 38, 1990
- VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Studie a podobizny*. V Praze: F. Šimáček, 1892
- Normální učebné osnovy pro obecné a měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem a pro jednorocní učebné kursy, připojené k těmto měšťanským školám, v Čechách a na*

Moravě: výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 27. července 1939, č. 98.000-I. V Praze: Státní nakladatelství, 1939

Program c.k. nižšího gymnásia slovanského v Brně na konci školního roku. Brno: C.k. nižší gymnásium slovanské, 1901

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010,

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014

Periodika a recenze

BLAŽEJOVSKÝ, J.: *Erbenova Kytice jako stroj na poezii*. Divadelní noviny, č. 4, 20.2. 2001

CIESLAR, Jiří. Český film kolem Kytice. *Literární noviny*, č. 3, 17. 1. 2001

Časopis českého Museum. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1838

Česká včela. Praha: Synové Bohumila Háze, 1844

ČULÍK, Jan: *Nová filmová adaptace Erbenovy Kytice je zklamáním. Jak se F. A. Brabec Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního*. V Praze: Mojmir Urbánek, 1896

DORŮŽKA, Lubomír. Recenze z představení Kytice. *Melodie* č.11, 1972

DUŠEK, Jaroslav. *Kytice. Točí se...* Cinema, č. 10, 1999, s. 47

Hlidka: měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii. V Brně: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1897

Humoristické listy: Archiv českého rozmaru a vtipu. Praha: Josef Richard Vilímek, 1861

KŘIVÁNKOVÁ, Darina. Po Kytici se chystám na Broučky. Říká v rozhovoru pro LN režisér a kameraman nového českého filmu F. A. Brabec. *Lidové noviny*, 6. 12. 2000

Květy. Praha: Rudé právo, 08.04.1972

Květy: časopis věnovaný poučné zábavě i záležitostem národním. Praha: Jaroslav Pospíšil, 1883

LEDERER, Josef: *Kytice je filmovou básní, při které diváka mrazí*. České slovo, 7. 12. 2000

Lidové noviny: založeny 1893 - obnoveny 1988: [Vydání Praha]. Praha: Lidové noviny, 01.11.1991

Literární listy. Praha. 1888

Lumír. Praha. 1851

MACOUREK, Miloš. *Miloš Macourek a F.A Brabec: Jak se točí Kytice.* Premiere, č. 11, 2000, s. 68

MÍŠKOVÁ, Věra: *Zapomeňte na Erbena, je tu Kytice.* Právo. 3. 12. 2000

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 1870

Naše řeč: listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého. Praha: E. Šolc, 1919

NOVÁK, Pavel. *Chvilka poezie. Kytice.* Total film, č. 9, 2000

Obzor. Praha. 1855

Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Praha: Václav Vlček, 1903

Pedagogické rozhledy: věstník literárního a pedagogického odboru při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1909

pokusil přepsat geniální text a selhal. Dostupné z:

<http://www.britskelisty.cz/0103/20010319d.html>

Přítomnost: nezávislý týdeník. Praha: František Borový, 1927

Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha: [s.n.], 1950

Slovo a slovesnost: list Pražského linguistického kroužku. Praha: Melantrich, 1936

SPÁČILOVÁ, Mirka: *Erbenova Kytice je hollywoodský horor.* MF Dnes, 6. 12. 2000

SPÁČILOVÁ, Tereza: *Kytice.* Premiere, leden 2001, s. 32

ŠŤASTNÁ, Barbora: *Erbenova Kytice pro 21. století.* Film a doba, č. 4, 2000

ŽÁČEK, Ivan. *Na třetí pokus. Divadelní noviny,* roč.18, č.17, 2009

Internetové zdroje

Bohumil Hrabal: *Esej o Kytici.* *Portál Českého rozhlasu* [online]. 2022 [cit. 2022-12-04].

Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/bohumil-hrabal-esej-o-kytici-5040639>

BRABEC, F.-A. F. A. *Brabec o Kytici: Svár scénáristy, režiséra a kameramana*. Česká televize [online]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/specially/kytice/tvurci/brabec.php>

HANUŠOVÁ, Soňa. *Kytice v Národním divadle jako sled živých obrazů*. Kulturio.cz, 4.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://kulturio.cz/recenze-divadlo-kytice-narodni-divadlo-praha/>

HRBOTICKÝ, Saša. *Erbenova Kytice v Národním divadle: Úhledná podívaná pro děti i dospělé, ale nic víc*. Aktuálně.cz, 3.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/divadlo/erben-kytice-narodni-divadlo-praha-skutr-adaptace-recenze/>

I-DIVADLO.CZ: Divadlo Semafor, *i-divadlo.cz: Kytice* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/divadlo/divadlo-semafor/kytice>

Kam zmizel ten starý song: Jiří Suchý. [hudební dokument]. Režie: Václav Kučera. ČR, Česká televize, 2004

Kytice. *ČFTA* [online]. [cit. 2023-03-12] Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/cz/detail?movie=Kytice&csfd=904>

Kytice. *Národní divadlo* [online]. [cit. 2023-03-28] Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/kytice-cinohra-1520290>

Kytice. *Divadlo Semafor* [online]. Dostupné z: <https://www.semafor.cz/hry/kytice>

Kytice: Komentáře. *Česko-Slovenská filmová databáze [online]*. POMO Media Group, ©2001-2023 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/904-kytice/recenze/?page=2&sort=datetime_asc

Omlazená Kytice nevykvetla. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/omlazena-kytice-nevykvetla.A090923_000035_In_noviny_sko

Podcasty. K jádru věci: KYTICE. *Národní divadlo* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/kytice-cinohra-1520290>

Představení Kytice v Národním divadle. Backstage, *ČT edu* [online]. [cit. 2023-03-28] Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/12398-predstaveni-kytice-v-narodnim-divadle>

RESLOVÁ, Marie. *Fenomén Kytice*. Divadelní noviny, 18.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/skutr-kytice-recenze>

RVP – Rámcové vzdělávací programy. *Jednotný metodický portál MŠMT* [online]. 2022 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

Semafor – Jiří Suchý. *Články a recenze. Kytice (M. Přibáň)* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z:

<https://semafor.wdr.cz/main.php?left=402&top=55&profil=rece&sablona=4&detail=1&tema=49>

Semafor – Jiří Suchý. *Články a recenze. Kytice v pestrých barvách rozkvetla (I. Kott)* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z:

<https://semafor.wdr.cz/main.php?left=402&top=55&profil=rece&sablona=4&detail=1&tema=47>

Semafor slavil výročí Kyticí, místo k smíchu ale byla spíš k pláči. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/semafor-slavil-vyroci-kytici-misto-k-nbsp-smichu-ale-byla-spis-k-placi.A090921_171312_divadlo_tt

ŠIRMER, Pavel. Erbenovy balady na jevišti Národního divadla. *I-divadlo.cz* [online] [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/blogy/pavel-sirmer/erbenovy-balady-na-jevisti-narodniho-divadla>

ŠTÁSTKA, Tomáš. RECENZE: Divadlo pro všechny. Z Kytice jde na diváky doslova závrať. *Idnes.cz*, 4.3.2019 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/kytice-recenze-narodni-divadlo-skutr.A190304_101501_divadlo_ts

VETEŠKOVÁ, Michaela. *Jedinečné zpracování Erbenovy Kytice stále táhne. I po třech letech je pořád vyprodané.* *iROZHLAS.cz*, 25.3.2022 [online] [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/divadlo/kytice-narodni-divadlo-karel-jaromir-erben_2203251439_til

Za scénou: KYTICE. Činohra ND. In: Youtube [online]. 11.3.2021 [cit. 2023-03-28].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rw5Xkr8ynB0>

Teze Diplomové práce

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce																
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:																
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Protasevičová Alexandra	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin: auto;"> <tr> <td colspan="3" style="text-align: center;">Univerzita Karlova</td> </tr> <tr> <td colspan="3" style="text-align: center;">Fakulta sociálních věd</td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">30-09-2022</td> <td style="text-align: right;">-1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td style="text-align: center;">398</td> <td style="text-align: right;">Příloh:</td> </tr> <tr> <td colspan="3">Přiděleno:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova			Fakulta sociálních věd			Došlo dne:	30-09-2022	-1-	Čj:	398	Příloh:	Přiděleno:		
Univerzita Karlova																
Fakulta sociálních věd																
Došlo dne:		30-09-2022	-1-													
Čj:	398	Příloh:														
Přiděleno:																
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021																
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 44783471@fsv.cuni.cz																
Studijní program/forma studia: Žurnalistika/prezenční																
Název práce v češtině: Mediální ohlas Erbenovy nevdnoucí Kytice																
Název práce v angličtině: Media Response to Erben's Unfading 'Bouquet'																
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezí) LS 2022/2023																
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Básnická sbírka Kytice od Karla Jaromíra Erbena je spolu s díly Karla Hynka Máchy Máj a Boženy Němcové Babička často považována za trilogii české obrozenecké literatury. Proto je zcela pochopitelné, že pokusů o různá autorská zpracování (ať už na divadelních prknech nebo na filmovém plátně) byla celá řada. Kytice vyvolala ohlas už při svém prvním vydání v roce 1853, a reakce na básnickou sbírku neutichají ani v současnosti. Zároveň se stala předmětem mnohých úvah, článků, studií, i diplomových prací. Existuje hned několik možností, jak Kytici uchopit: z pohledu lingvistiky, historie, literatury, typologizace postav, ale také vznikají moderní analýzy, například v kontextu feminismu či ekologie. Jelikož je téma Kytice stále živé, objevují se další a další zpracování, která jsou následně podrobena kritice. I přesto nikdy nevzniklo komplexní porovnání mediálního ohlasu Kytice napříč časem, a to včetně zahrnutí dalších zpracování, jakými jsou divadelní představení v Semaforu i Národním divadle, ale i filmová podoba Kytice režiséra F. A. Brabce.																
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Práce si klade za cíl kompilaci a komparaci mediálního ohlasu jednotlivých podob Kytice od Karla Jaromíra Erbena. Předmětem porovnání jsou recenze, které byly zveřejněny v tisku bezprostředně po prvním vydání básnické sbírky, následované reakcí na divadelní inscenaci v divadle Semafor v roce 1972 a také na modernější zpracování z roku 2009. Pro další srovnání bylo zvoleno divadelní představení v Národním divadle, které mělo premiéru v roce 2019. Práce neopomine ani filmovou tvorbu, a to konkrétně Kytici z roku 2000 v režii F. A. Brabce. Zásadní otázka, kterou práce řeší, je jakým způsobem a proč se recenze na konkrétní zpracování Erbenovy Kytice natolik liší. Další otázkou je, proč umělci cítí potřebu se k dílu vracet a reinterpretovat příběh dle svého uvážení.																
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Úvod – uvedení do kontextu: základní charakteristika tématu, zdůvodnění vybrané problematiky. 2. Mediální ohlas básnické sbírky -- reakce na prvotní vydání Kytice, jak byla vnímána současníky, jejich vliv na autora. Zamyšlení nad tím, jak se změnily názory na básnickou sbírku v jednotlivých obdobích českých dějin, a jak je chápána dnes (stále aktuální, jsme schopni nalézt nové téma k bádání či nikoliv?) 2.1. Antonín Dvořák: Symfonické básně – Antonín Dvořák byl ohromen Kyticí natolik, že zkomponoval čtyři symfonické básně (Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat a Holoubek). Také se dočkaly baletního provedení v divadle v Ústí nad Labem. 3. Kytice v divadle Semafor – recenze na divadelní představení v divadle Semafor, co si zasloužilo																

chválu a co naopak kritiku, co vyvolalo největší kontroverze. Porovnání s reakcí na první představení v roce 1972 a s provedením z roku 2009 – proč je tak rozdílná?

4. Filmová Kytice F. A. Brabce – recenze na filmovou verzi Kytice od F. A. Brabce z roku 2000. Čeho si kritici všimli nejvíc, co bylo naopak upozaděno, co stálo za zdrojem pro zfilmování básnické sbírky.

5. Kytice v Národním divadle – představení z roku 2019, které bylo vytvořeno režijními duem SKUTR (Martin Kukučka a Lukáš Trpišovský). V čem se dramaturgické zpracování lišilo od Kytice v Semaforu, co bylo vyzdvihováno více a co se naopak nepovedlo.

Závěr – Kytice je dílem, které stále vyvolává v lidech potřebu pokusit se o vlastní zpracování, potřebu přidat svůj vlastní příběh. Reakce se ale různí – od ohlasů vydání samotné básnické sbírky přes filmové provedení.

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Podkladový materiál bude kombinací současných internetových zdrojů a tištěných novin. Recenze básnické sbírky se nachází především v Literárních novinách, ale také v dobových periodikách. Pro zpracování v divadle Semafor a Národním divadle budou klíčové Divadelní noviny (a časopis Melodie, 6 / 1972). Srovnání nového provedení v divadle Semafor z roku 2009 zhodnotila Klára Kubičková pro MF Dnes. Zdroje recenzí na film F. A. Brabce budou hlavně přístupné na internetu, např. Recenze Míry Spáčilové na serveru idnes.cz. Stejně tak recenze Kytice v ND v podání režijního dua SKUTR budou dostupné i online, např. Radmila Hrdinová na serveru novinky.cz, nebo Saša Hrbotický z magazínu aktualne.cz.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Výběrová rešerše zásadních recenzí zpracování Kytice napříč časem: od mediálního ohlasu básnické sbírky v době svého vydání, divadelní představení v Semaforu i Národním divadle, až po filmovou verzi Kytice F. A. Brabce. Důležitá bude také analýza jednotlivých pramenů, která pomůže s poznáním opakujících se i odlišných prvků.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

ERBEN, Karel Jaromír a JANÁČKOVÁ, Jaroslava, ed. *Malá knížka o Kytici*. Praha. Albatros, 1953. str. 83. Kniha obsahuje reakce a zamyšlení o Erbenově Kytici od Františka Palackého, Jana Nerudy, Jaroslava Vrchlických a dalších. Kromě toho jsou v knize i text písně Polednice Jiřího Suchého, který byl uveden v divadle Semafor.

BORDWELL, David a THOMPSON, Kristin. *Umění filmu: Úvod do studia formy a stylu*. Praha: Nakladatelství múzických umění v Praze. 2011. ISBN 978-80.7331-217-6. Kniha sloužící jako opora pro filmová studia, tedy i důležitým zdrojem pro výzkum médií. Zaobírá se základními tvůrčími kategoriemi, např. kamerou, střihem, zvukem apod.

BÍLKOVÁ, Eva. *Kytice v nás*. Jilemnice. Gentiana, 2003. str. 143. ISBN 80-86527-12-3. Sborník vydaný ke 150. výročí Kytice. Nachází se v něm 26 různorodých textů, které se zabírají literárním dílem Karla Jaromíra Erbena, ale především jeho odkazem.

CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs : narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008. str. 328. ISBN 9788072942602. Teoretická a metodologická opora, která řeší především strukturální analýzu, kompozici a strukturu textu, vypravěčské techniky apod. Rozvíjí zde tezi francouzského literárněvědného strukturalismu.

CIESLAR, Jiří. *Český film kolem Kytice*. Literární noviny. 2001, r. 12, č. 3, str. 13. Poměrně kritický článek od Jiřího Cieslara z Filmového zápisníku LXI. Rozebírá uměleckou složku Brabcovy Kytice, ale především věrohodnost zpracování literární předlohy. Recenze se také pozastavuje nad nedostatečnou přípravou režiséra.

FEDROVÁ, Stanislava. *Česká literatura v intermedialní perspektivě*. Praha. Akropolis, 2010. str. 516. ISBN 978-80-87481-02-8. Pramen především pro metodu zpracování, klade si otázku, jestli je intermedialita v současné době potřebná pro popsání vztahů mezi jednotlivými uměleckými formami, a také pomáhá s určováním a překračováním mediálních hranic.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Návraty. K české literatuře od K. J. Erbena po Ladislava Fukse*. Praha. Akropolis, 2012. str. 288. ISBN 978-80-87481-90-5. Kniha literární historičky Jaroslavy Janáčkové se věnuje řadě důležitých osobností české literatury. Funguje jako uvedení Erbenovy tvorby do kontextu:

jaké si kladl otázky, co považoval za smysl svého psaní, ale také nakolik jsou v Kytici odráženy jeho vlastní hodnoty.

Sedláková, Renáta. 2014. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 539 s. Zásadní zdroj k metodologii a empirickému výzkumu pro sociální vědy. Kromě teoretického rámce poskytuje publikace dostatek praktických rad k provedení vlastního výzkumu v oblasti studia médií. Dále upozorňuje i na časté chyby, kterých bychom se měli při vlastním zpracování vyvarovat.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4. Kniha slouží jako metodologická příručka, seznamuje s nejrůznějšími metodami, které se dají použít při výzkumu médií (ať už komerčního či akademického – který bude klíčový v této diplomové práci).

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

HRBÁČKOVÁ, Eliška. *Kytice Karla Jaromíra Erbena v intertextuálních a intermediálních vztazích* [online]. Brno, 2018. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/y9pbp/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Stanislava FEDROVÁ.

Datum / Podpis studenta/ky

30. 9. 2022

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

prof. MgA. David Jan Novotný

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

3.10.

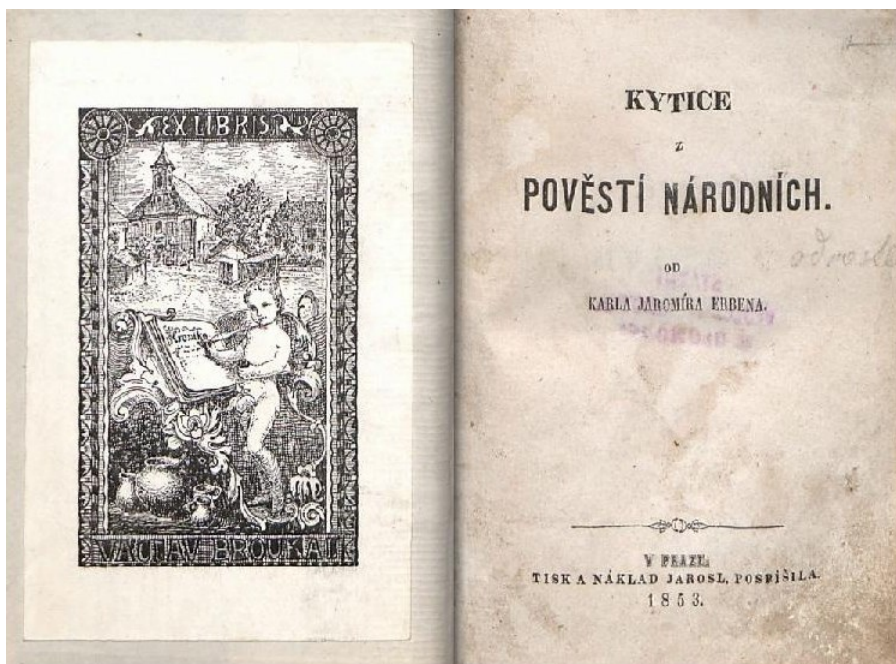
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

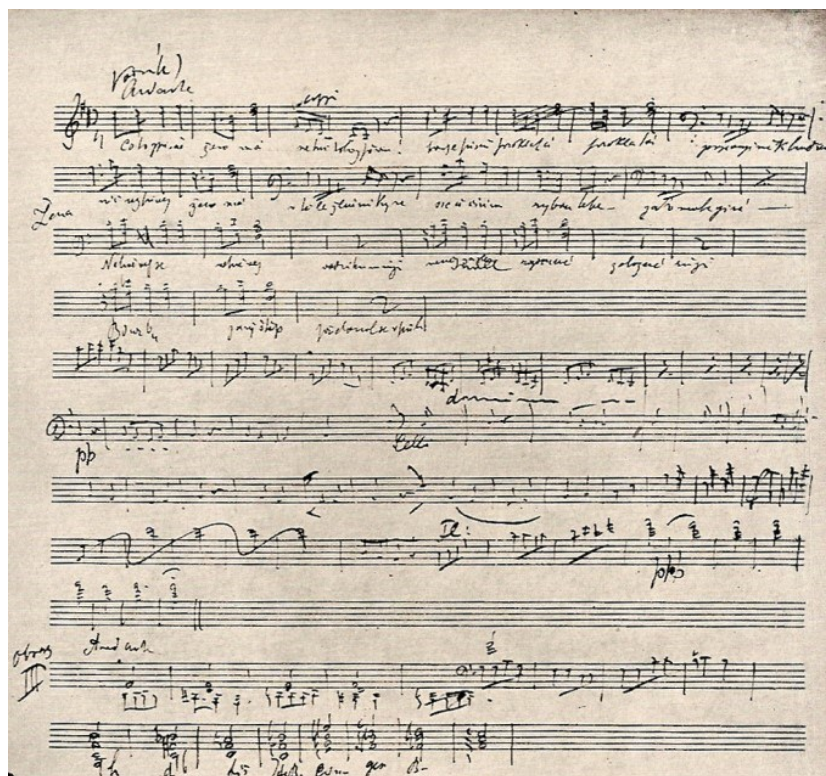
TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

Příloha č. 1: První vydání *Kytice z pověstí národních*, 1853 (obrázek)¹³¹

Příloha č. 2: Náčrt Antonína Dvořáka k symfonické básni *Vodník* (obrázek)¹³²

¹³¹ *Kytice*. Vědecká knihovna v Olomouci [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <http://eod.vkol.cz/419792/>

¹³² *Vodník*, op 107, B195. Antonín Dvořák [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.antonin-dvorak.cz/dilo/vodnik/>

Příloha č. 3: Sborník k premiéře Kytice v divadle Semafor (obrázek)¹³³

Příloha č. 4: Plakát k filmu Kytice (obrázek)¹³⁴

¹³³ Hry. Semafor [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://semafor.wdr.cz/main.php?left=146&top=9&profil=hry&sablona=4&detail=1&tema=21>

¹³⁴ JAKUBISKO, Juraj. Kytice. ČSFD.cz [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/904-kytice/prehled/>

Příloha č. 5: Plakát k jevištní adaptaci Kytice v Národním divadle (obrázek)¹³⁵

Příloha č. 6: Ilustrace Jana Zrzavého – Svatební košile, Štědrý den, Kytice (obrázek)¹³⁶

¹³⁵ PUDELKA, Michal. Plakát Kytice. Národní divadlo [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/e-shop/plakat-kytice-cs-8147>

¹³⁶ ZRZAVÝ, Jan. Ilustrace Kytice od Karla Jaromíra Erbena. Národní galerie Praha [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.K_64568